

könyv
könyvtár
könyvtáros

1994
március

**Képek az Egri
Főegyházmegyei Könyvtár
bicentenáriumi
ünnepségéről**

**Dr. Seregély István
egri érsek,
az MKPK elnöke
köszönti a vendégeket**

**Dr. Horváth
Tibor,
az MKE
elnöke,
az OPKM
főigazgatója
köszönti
a vendégeket**

**Dr. Orbán Sándor, az Egri Tanárképző Főiskola igazgatója az
ünnepség zárószavait mondja**

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1994. március

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Hóman Bálint:** A magyar könyvtárak rendszere a húszas évek közepén és tervek a jövőre II 3
- Kókay György:** Gulyás Pál könyvtörténeti és szerkesztői munkássága 10

Műhelykérdések

- Kovács Emőke:** Közérdekű információt, de hogyan? 16

Könyvtári élet

- 200 éves az egri Főegyházmegyei Könyvtár 24
- Antalóczi Lajos:** Eszterházy Károly üzenete – az őrzők számadása 26
- Bánhegyi B. Miksa:** Az egyházi könyvtárak evangélizációs jövője 33

Konferenciák

- Papp István:** Holland–magyar könyvtári szimpózium Budapesten 41
- Vajda Kornél:** A miniszter, a közgyűjtemények vezetői és a törvény 44

Szabad tér

- Simon Zoltán:** Az együttműködés szükségességéről 48
- Szeghalmi Ágnes:** Az érem másik oldala. Észrevételek Az Új Könyvek reformja című cikkhez 49

História

- Soltész Zoltánné:** Apponyi Sándor Hungarica-gyűjteménye és katalógusa 51

Könyv

- Báttonyi Viola:** „Két világban éltem”. Beszélgetés Albert Tezlával 56

Recenziók

- Somkuti Gabriella:** Kétszáz éves az Egri Főegyházmegyei Könyvtár 1793–1993 61
- Fügedi Péterné:** MNB. Időszaki kiadványok bibliográfiája 64
- Pogány György:** Juhász Gyula: A történész józansága 66
- Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz 68

Lapunk e számát az Egri Főegyházmegyei Könyvtár képanyagával illusztráltuk

From the contents

Emőke Kovács: Community information – how? (16);
The Eger Diocesan Library is 200 years old (lectures and reports) (24);
Mrs. Zoltán Soltész: The Hungarica collection of Sándor Apponyi in the national library (51);

Cikkeink szerzői

Antalóczi Lajos, az egri Főegyházmegyei Könyvtár igazgatója; *Bánhegyi B. Miksa*, a pannonhalmi Főapátsági Könyvtár igazgatója; *Báttonyi Viola*, az OSZK osztályvezetője; *Fügedi Péterné*, az OSZK ny. fősztályvezetője; *Hóman Bálint*, (1885–1951) történész; *Kókay György*, irodalomtörténész, az MTA Irodalomtudományi Intézetének tud. főmunkatársa; *Kovács Emőke*, az OSZK-KMK osztályvezetője; *Pogány György*, az ELTE oktatója; *Seregély István* egri érsek, az MKPK elnöke; *Simon Zoltán*, a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár igazgatója; *Soltész Zoltánné*, az OSZK ny. osztályvezetője; *Szeghalmi Ágnes*, a Könyvtárellátó Vállalat osztályvezetője; *Vajda Kornél*, a 3K munkatársa

Szerkesztőbizottság:
Tóthné Környei Márta elnök
Domsa Károlyné, Maurer Péter,
Poprády Géza, Sóron László

A szerkesztőség tagjai:
Berezky László főszerkesztő
Bajai Mária tervezőszerkesztő
Vajda Kornél olvasószerkesztő

A szerkesztőség címe: 1134 Bp., Váci út 19. – Telefon: 131-2992/120

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Maróti Istvánné**, a Könyvtárellátó Vállalat igazgatója

Készült az ETO-Print Nyomdaipari Kft.-ben

Felelős vezető: **Balogh Mihály** ügyvezető igazgató

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Közművelődési és Kulturális mecenatúrájától és a Magyar Hitelbank „Táncsics Mihály” Alapítványától

Terjeszti a Könyvtárellátó Vállalat

Előfizetési díj 1 évre 1488, 1/2 évre 744 forint. Egy szám ára 124 forint

HU-ISSN 1216-6804

A magyar könyvtárak rendszere a húszas évek közepén és tervek a jövőre II.

1. Egyetemes, összefoglaló könyvtárak

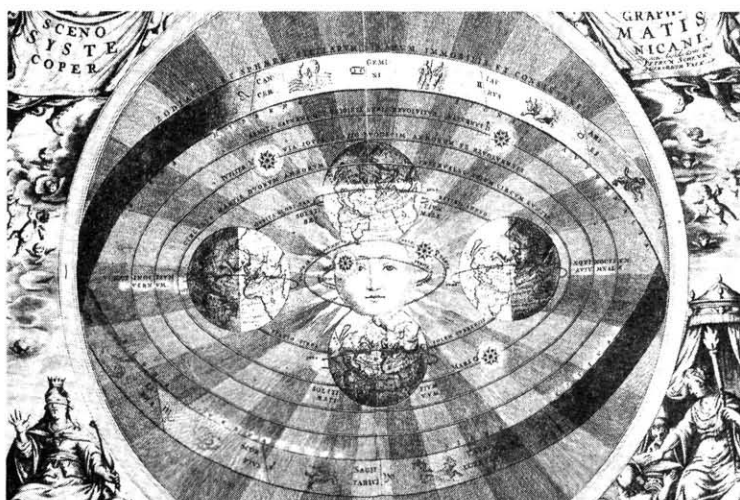
A XIX. század derekáig alapított közkönyvtárak – a közművelődési célzatú egyesületi könyvtárak kivételével – eredetileg az egykorú nagyobb magánkönyvtárakhoz hasonlóan egyetemes irányú és általános érdeklődésű könyvtárak voltak. Hazai könyvtáraink közül ily egyetemes érdeklődésű könyvtár volt a Nemzeti Múzeum, a Pázmány Péter Tudományegyetem Könyvtárán és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárán kívül az egyházi, fő- és középiskolai, valamint a magánalapítású provinciális közkönyvtárak hosszú sora. Gyűjtésük köre a mennyiséget és terjedelmet illetőleg nem volt korlátozva, de határt szabott neki minőség tekintetében a tudományos szelekció, a gyűjtést a tudomány szempontjából megőrzésre méltónak vélt írásművekre korlátozva. Idővel az egyetemes könyvtárak – a sajtótermelés fokozódása, a tudományok specializálódása és a szakkönyvtári rendszer kialakulása, valamint anyagi okok miatt – kénytelenek voltak gyűjtésük körét szűkebbre vonni s bár összefoglaló jellegüket, általános irányukat megőrizték, sok tudományágat kirekesztettek érdeklődésük köréből. Az Országos Széchényi Könyvtár a hazai termékek teljes összegyűjtésére fordítja főgondját, az egyetemi könyvtárak pedig az egyetemen képviselt tudományszakok anyagára korlátozták gyűjtésüket, kirekesztve az alkalmazott tudományokat és a gyakorlati célzatú, ismeretterjesztő irodalom termékeit. Ugyane fejlődésen mentek keresztül a vidéki nagy könyvtárak, melyek közül az egyházi és iskolai könyvtárak túlnyomó része nem tudott lépést tartani a tudományos termeléssel. A városi könyvtárak viszont az újabb időben jórészt felhagytak a tudományos irányú gyűjtéssel, a népművelődésben ismerve fel főfeladatukat. Ma a szó igazi értelmében vett egyetemes könyvtárunk – aminő a British Museum Könyvtára vagy a párizsi Bibliothèque Nationale – nincsen, de vannak – a mindjobban szaporodó speciális szakkönyvtárak mellett – általánosabb érdeklődésű, összefoglaló tudományos könyvtáraink és általános műveltséget terjesztő közművelődési könyvtáraink.

a) *Országos közkönyvtárak.* Tudományos könyvtáraink közt az anyag gazdagsága és sokoldalúsága tekintetében első helyen áll a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára. Az 1802-ben nemzeti könyvtáruul alapított Országos Széchényi Könyvtár a nemzet és a haza fogalma által körülírt szűkebb körben minden irányú szellemi termék teljes összegyűjtésére törekedve, nem ismeri a minőségen alapuló szelekciót. Tudományos szempontból, tudományos célra gyűjti a magyar szerzőtől származó, magyar nyelven, Magyarországon írt, a magyar nép és nemzet egészére vagy egyéneire, a magyar hazára, területére, intézményeire bármily vonatkozást tartalmazó, tehát a legtágabb értelemben magyar vonatkozású irodalmat, tekintet nélkül

a tudományos vagy irodalmi minőségre és belső tartalomra. Az új anyagot 1897 óta kötelespéldányként kapja. Költségvetését csak a külföldi és 1919 óta az elszakított részekben megjelenő magyar vonatkozású anyag beszerzésének és a régi anyag kiegészítésének költségei terhelik. Emellett gondot fordít a szellemi tudományok körében megjelent legfontosabb külföldi sajtótermékek s az egyetemi ifjúság igényeihez mért egyéb szakbeli standardművek megszerzésére. Nagy értékű kézirat- és oklevélgyűjtemény, valamint ősnymtatványok és egyéb bibliográfiai ritkaságok birtokában a múzeumokhoz hasonló tudományos rendszerező és feldolgozó munkásságot fejt ki, minek eredményeit a könyvtudomány egyetlen hazai orgánusaként kiadott folyóiratában (Magyar Könyvszemle) és leíró címjegyzékeiben hozza nyilvánosságra.

Míg a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára a múzeumokhoz hasonlóan önálló intézményként létesült és alakult ki, többi országos jellegű közkönyvtáraink – a városi könyvtárak kivételével – más intézmények függelékeképpen jöttek létre. Mai országos közkönyvtáraink eredetükben egyes tanintézetek, hatóságok, hivatalok, társulatok könyvtárai voltak, s csak idővel fejlődtek közcélra szolgáló intézményekké. Közöttük első helyen áll a Budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Könyvtára, mely háromszázéves fennállása óta – európai értelemben is számottevő – országos könyvtárrá fejlődött. Régi anyaga egyetemes jellegű. Az újabb időkben már főleg csak az egyetemen képviselt tudománysszakok – s ezek közül is elsősorban a teológiai, jogi, társadalmi, történelmi tudományok, filozófia és matematika – anyagának összegyűjtésére törekszik, a természettudományok, technika és orvostudományok terén az egyetemi ifjúság igényeihez mért standardművek és alapvető munkák, folyóiratok beszerzésére szorítkozva. Bár az évtizedek óta ránehezedő anyagi gondok miatt hivatását teljesen betölteni, gyűjteményeit tudományos tervszerűséggel gyarapítani képtelen, a szellemi tudományoknak ma is leggazdagabb könyvtára hazánkban. Anyagát szervesen egészíti ki a M. Kir. József Műegyetem országos intézeté nőtt könyvtárának főleg természettudományi és technikai anyaga. Az Egyetemi Könyvtárnál kisebb méretű, de a szellemi tudományok terén igen gazdag összefoglaló könyvtárak a M. Tud. Akadémia és a M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárai. Mindkettő kötelespéldányokban részesül, s így a modern hazai irodalom gyűjtése terén a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárával versenyeznek. Melletttük a legújabb időben kötelespéldány-jogosultsághoz jutott Képviselőházi Könyvtár is általános irányú, összefoglaló könyvtárrá kezd átalakulni. Legrohamosabban fejlődő könyvtárunk a Budapest székesfőváros statisztikai hivatalának szakkönyvtárából kialakult Fővárosi Nyilvános Könyvtár. A székesfőváros eléggé nem dicsérhető áldozatkészségéből minden állami intézetnél nagyobb anyagi támogatásban részesülvén, a háborúval beköszöntött gazdasági válság óta egyedül tud lépést tartani a fokozódó sajtótermeléssel. Társadalomtudományi szakkönyvtárból ma már országos jelentőségű, összefoglaló tudományos és közművelődési könyvtárrá nőtt, mely – amennyiben az állam részéről sürgősen nem történik kellő gondoskodás – rövidesen túl fogja szárnyalni mind az egyetem, mind a Nemzeti Múzeum könyvtárait.

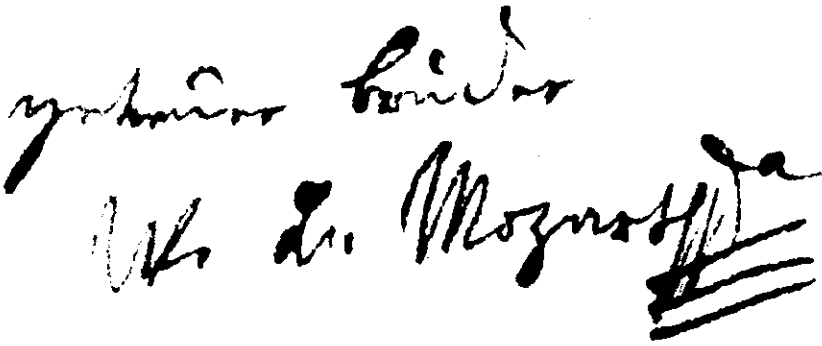
A főváros e nagy könyvtárain kívül a budapesti ref. theol. akadémia Ráday-könyvtára és több vidéki könyvtár is megüti az országos intézetek mértékét. Ilyenek Szeged város Somogyi Könyvtára, az Esztergomi Főegyházmegyei Könyvtár, a Pannonhalmi Szt. Benedek-rendi Főkönyvtár, az Egri Érseki Joglyceum Könyvtára, a debreceni és sárospataki Ref. Főiskolai Könyvtárak, nem szólva a Trianon óta elszakított nagy gyűjteményekről, melyek közül a leggazdagabbak az Erdélyi Múzeum és Ferenc

A Cellarius: Harmonia macrocosmica (Amstelodami, 1708)

József Tudományegyetem egyesített könyvtára, a nagyszombati b. Bruckenthal-Múzeum Könyvtára, a marosvásárhelyi Teleki-nemzetségi Könyvtár, a nagyenyedi Bethlen-kollégium Könyvtára, a pozsonyi Városi és Egyetemi Könyvtár, a temesvári Városi Könyvtár, az alsókubini Csaplovits Könyvtár. E vidéki közkönyvtáraknak többnyire egy-egy maccenas kollektívájából származó régi gyűjteményei sokoldalúság és gazdagság tekintetében vetekszenek a legelső országos közgyűjteményekkel, sőt közülük az újabb alapításokat messze felül is múlják, valamennyinek közös baja azonban, hogy anyagi nehézségek miatt nem tudtak ugyanily keretben továbbfejlődni, s az újabb irodalmi értékű könyvgyűjtemények, semmint élő és fejlődő közkönyvtárak.

A tervszerű fejlesztést gátló anyagi nehézségek mellett, mind az általános irányú, összefoglaló könyvtáraknak, mind az alább említendő szakkönyvtáraknak nagy fogyatkozása az anyag többnyire egészen ősdi és célszerűtlen rendszerezése; a használati szabályok avultsága. Legtöbb közkönyvtárunk, köztük a nemzetközi értelemben is tekintélyes Orsz. Széchényi Könyvtár, Egyetemi Könyvtár és Akadémiai Könyvtár raktára zsúfolt, nehezen hozzáférhető, berendezésük ősdi, szakrendszerük és címjegyzékeik elavultak, olvashelyiségeik és kutatószobáik, hivatali dolgozóhelyiségeik alkalmatlanok és zsúfoltak, kölcsönzési rendszerük nehézkes. Ma is nagy akadálya az egészséges könyvtári élet kialakulásának a múltból átörökölt kóros felfogás, mely a könyvtárak vezetéséhez és könyvtárosi munkához elegendőnek véli a tudományos minősültséget, holott a speciális könyvtári képzettséggel és érzékkel nem bír, dilettáns tudóskönyvtárosok rendszerint megbénítják intézetük egészséges fejlődését, mert túleszik magukat a tapasztalati alapon megállapított elemi kezelés-szabályokon. A tudomány érdekeit szolgáló céltudatos fejlesztési és az akadálytalan könyvhasználatot nagyban hátráltatja a kooperáció teljes hiánya, ami különösen a háborús és azt követő években bosszulta meg magát. Jó részben ennek köszönhető,

The image shows a handwritten signature in black ink on a white background. The signature is written in a cursive, historical style. The first line of the signature appears to read 'W. A. Mozart' and the second line is a more elaborate flourish or signature. The entire signature is enclosed within a thin black rectangular border.

Az egyetlen Magyarországon létező Mozart-levél aláírása

hogy könyvtáraink még ma se tudják pótolni háborús hiányaikat. E bajon van hivatva segíteni az Országos Magyar Gyűjteményegyetem keretében 1923-ban felállított Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ, melynek a külföldi könyvcseré-akció lebonyolításán kívül fő feladata a tudományos közkönyvtárak központi katalógusának, a teljes hazai könyvanyag nyilvántartásának megteremtése. A Központ a csereakció, valamint a könyvtárközi kooperáció tekintetében a lefolyt két év alatt már igen szép eredményeket ért el.

b) Helyi jellegű közkönyvtárak. Közművelődési Könyvtárak. A XIX. század utolsó negyedében megindult múzeum- és könyvtáralapító akció eredményeként ma már majdnem minden vidéki városunknak van a helyi múzeummal kapcsolatos vagy önálló nyilvános közkönyvtára, melyek közül nem egy éri el a tizezres kötetsszámot. Törzsanyaguk – legtöbb helyt valamely régi magán- vagy testületi könyvtár anyagából származván – rendszerint általános irányú és sokoldalú tudományos anyag; az újabb gyarapodásban azonban és műveltebb középosztály igényeinek szemmel tartása mellett, a népművelés szempontjai érvényesülnek. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének irányítása mellett s a fenntartó törvényhatóságnak nem egy helyt nagyon dicséretreméltó áldozatkészsége következtében a városi könyvtárak nagyrésze fontos hivatást betöltő kulturális intézménnyé fejlődött, bár ez a fejlődés nem mindenütt egyenletes és különösen a háború óta több provinciális könyvtárunk stagnál. A közművelődési könyvtárak hálózatának kiépítésében a különféle könyvtáregyesületek és kaszinók, társadalmi körök mellett nagy érdeme van Budapest székesfőváros tanácsának. Kultúrpolitikai tevékenységének eredményeképpen a főváros területén ma már tíz – köztük négy az összeomlás óta felállított – városi népkönyvtár működik, melyek szervezése és irányítása a Fővárosi Nyilvános Könyvtár vezetőségének agilitását dicséri. E fővárosi népkönyvtárak részben az egyetemi ifjúság és a középosztály igényeihez mért közművelődési könyvtárak, részben azonban szoros értelemben vett népkönyvtárak és szervesen illeszkednek be a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége által – a XIX. század harmadik évtizede óta sűrűn

alapított egyesületi könyvtárak alapulvételével, de jórészen állami eszközökkel – kiépített országos népkönyvtárhálózatba. Ezek a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa alá tartozó, s az alsóbb néposztályok művelésére hivatott községi és egyesületi népkönyvtárak a háború előtt már a történeti Magyarország határain belül lévő községek egyharmadában meg voltak szervezve; számuk elérte a nyolcszázat. A trianoni béke következtében ezeknek mintegy 60%-a elveszett, mások a forradalmak és oláh megszállás zavarainak estek áldozatul s a megmaradtak közül is nem egy akadt meg fejlődésében.

c) *Egyházi hatóságok, testületek és iskolák könyvtárai.* Az országos könyvtárakon kívül egyes tanintézetek mellett egész sora él és működik az összefoglaló jellegű tudományos könyvtáraknak. Közülük első helyen állnak a debreceni, valamint a Kolozsvárról, Pozsonyból menekült szegedi és pécsi egyetemek új alapítású és tervszerűen fejlesztett könyvtárai. Az egyházi hatóságok, testületek, szerzetesházak s a fővárosi és vidéki középiskolák közül nem egynek igen tekintélyes könyvtára van, de – sajnos – rendszeres fejlesztésüknek útját állja a gazdasági válság következtében beállott pénzszűke, s emiatt az országos jellegű vidéki könyvtárakhoz hasonlóan visszafejlődésben vannak. Ez iskolai és egyházi könyvtárak kezelése még ma sem mindig szakszerű és a közhasználattól elzárva, csupán a testületek rendelkezésére állnak.

2. Szakkönyvtárak

A könyvtári fejlődés a XIX. század dereka óta a tudományosság egykorú tendenciájának megfelelően a specializálódás irányába halad. E specializáló törekvések eredménye volt a kezdetben egyetemes jellegű, összefoglaló könyvtárak gyűjtési körének fentebb ismertetett korlátozása, s e törekvések eredményeképpen alakult ki szakkönyvtárhálózatunk.

a) *Országos szakkönyvtárak.* A múlt század közepe óta alapított iskolai, hatósági, hivatali és társulati könyvtárak jelentősebbjei félszázad alatt országos jelentőségű nyilvános könyvtárakká fejlődtek. Közülük első helyen állanak a legutóbbi időben általános irányba fejlődő s az összefoglaló közkönyvtárak közt már említett nyilvános könyvtárak: a József Műegyetem Könyvtára (elméleti és alkalmazott természettudományok, technológia), a M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára (statisztika, közgazdaság, társadalmi tudományok), a Magyar Országgyűlés Főrendi és Képviselőházának Könyvtára (jog- és államtudományok), a Fővárosi Nyilvános Könyvtár (társadalmi tudományok). Mellettük legjelentősebb nyilvános szakkönyvtáraink a Kir. Magy. Természettudományi Társulat Könyvtára, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Könyvtára, a Kir. Orvosegyesület Könyvtára, az Orsz. Magy. Iparművészeti Múzeum Nyilvános Könyvtára, az Orsz. Szépművészeti, Technológiai, Mezőgazdasági és Kereskedelmi Múzeumok könyvtárai, a M. Kir. Földtani Intézet Könyvtára s az intézményredukció során 1923-ban a vallás- és közoktatásügyi minisztérium könyvtárával egyesített – Országos Pedagógiai Könyvtár. Valamennyi a fenntartó intézmény szempontjainak megfelelő szakszerűséggel fejlesztett speciális könyvtár. Anyaguk értékesen egészíti ki az általános érdeklődésű országos könyvtárak anyagát az egyes tudományszakok speciális ágazatainak és részletkérdéseinek anyagával. Fejlődésük – szűkebb kör kitöltésére lévén hivatva – biztosítottabbnak látszik a összefoglaló könyvtárakénál.

E nyilvános szakkönyvtárakon kívül szakintézményeink mellett a tudósok szűkebb nyilvánosságának nyitva álló szakkönyvtárak egész sora működik. Közülük legjelentősebbek a Magyar Nemzeti Múzeum tárainak archeológiai, numizmatikai és művészettörténeti, néprajzi, zoológiai, botanikai, ásvány-, föld-és őslénytani szakkönyvtárai, az Országos Levéltár és Magyar Történelmi Társulat egyesített történelmi könyvtára, a M. K. Orsz. Meteorológiai Intézet és a többi kísérletügyi intézmények szakkönyvtárai, a Mérnök- és Építészegylet, a Magyar Földrajzi Társaság, az Orsz. Magyar Gazdasági Egyesület Könyvtára.

b) *Hatóságok, hivatalok, iskolák szakkönyvtárai.* A nyilvános jellegű szakkönyvtárak mellett számos oly szakkönyvtárunk van az egyes hivatalok, hatóságok és intézetek mellett, melyek csupán az illető testület tagjai részére állanak nyitva. Ilyenek a miniszteriális könyvtárak, melyek közül a belügyminisztérium, a földművelésügyi, igazságügyi és pénzügyi minisztériumok könyvtárai a leggazdagabbak. Egyéb hivatalok és hatóságok könyvtárai közül a M. kir. Curiának és Ítéltáblának, a M. K. Szabadalmi Hivatalnak, az iskolák közül a Budapesti Központi Papnevelő Intézetnek, a Honvéd Ludovika-Akadémiának, az Orsz. Rabbiképző Intézetnek, a M. Kir. Állatorvosi Főiskolának vannak nagyobb méretű szakkönyvtárai, valamint a Budapesti Kir. Magyar Tudományegyetem különböző intézeteinek.

3. Emlékgyűjtemények

A két előző csoportba tartozó könyvtárak mindegyike állandó és folytonos fejlődésre szánt intézmény. Vannak azonban oly kisebb könyvgyűjteményeink is, melyek mint az emlékmúzeumok egy-egy irodalmi vagy történeti szempontból kimagasló egyéniség magánkönyvtárát eredeti összetételben és rendezésben őrzik. Ezek a továbbfejlődésre nem szánt gyűjtemények – aminők például gr. Széchenyi Istvánnak a család letéteképpen ideiglenesen a Magyar Nemzeti Múzeumban elhelyezett magánkönyvtára. Kisfaludy Sándor, Madách Imre, Kossuth Lajos és más nagyjaink ugyancsak a Magyar Nemzeti Múzeum Orsz. Széchenyi Könyvtárában őrzött magángyűjteményei, bár célzatuk a kegyeletes megemlékezés, tudományos szempontból is értékesek, mert visszatükrözik az illető személy szellemi fejlődésének képét. Nem tartoznak ide azok a bibliofilkönyvtárak – köztük a Magyar Nemzeti Múzeum Apponyi- és Todoroszku-könyvtárai, a M. Tud. Akadémia Ráth-könyvtára –, melyek mint egy-egy speciális szaknak teljességre törekvő szakkönyvtárai tartatnak meg eredeti összetételükben. Ezek, valamint az egyes kiváló egyéniségek műveit és a rájuk vonatkozó irodalmat gyűjtő s állandóan fejlesztett könyvtárak – így a Kisfaludy-Társaságnak az Egyetemi Könyvtár Shakespeare anyagával egyesített Shakespeare-Könyvtára, a Petőfi Társaság Petőfi-Könyvtára – a szakkönyvtárak csoportjába sorolandók.

A könyvtárügy terén előttünk álló feladatok közül legsürgősebb a tudományos könyvtárak organikus együttműködésének megszervezése. Ez együttműködés előfeltételei: a gyűjtési körök szabályozása, a tudomány egyetemes szempontjaiból kiinduló tervszerű gyarapítást előmozdító s a könyvtárhasználatot megkönnyítő központi nyilvántartás megteremtése, illetőleg fokozatos kiépítése és evvel kapcsolatban az egységes rendszerezési szabályok kidolgozása.

Bár a könyvtárak szaporodása és gyarapodása igen örvendetes kulturális jelenség,

fővárosi közkönyvtáraink gyűjtőmunkássága sürgős revízióra szorul. Normális viszonyok között sem indokolható, mai helyzetünkben pedig egyenesen megengedhetetlen öt-hat közkönyvtár azonos irányba való fejlesztése. A szellemi tudományok anyagát gyűjtő nagy könyvtáraink – az Orsz. Széchényi Könyvtár, Egyetemi Könyvtár, M. Tudományos Akadémia Könyvtára, Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára, Országgyűlés Könyvtára és Fővárosi Könyvtár – csak akkor fognak igazán megfelelni hivatásuknak, ha egészségtelen rivalizálás helyett gyűjtési körüket korlátozva megsztóznak a beszerzésre váró tudományos anyagon. A végső, ideális megoldás természetesen a Múzeum, Egyetem és Akadémia Könyvtárainak egy modern elrendezésű központi épületben való helyrajzi egyesítése, vagyis az igazi Nemzeti Könyvtár megteremtése volna. Egyelőre azonban meg kell elégednünk a gyűjtési körök szabályozásán alapuló munkamegosztással és a könyvtári dotációk emelésével. A különböző állami szervek fennhatósága alá rendelt országos jellegű összefoglaló és szakkönyvtárak irányítását, illetőleg ellenőrzését központosítva, a többi könyvtár-fenntartó hatóságokkal és intézményekkel megegyezést kell teremteni az egyes könyvtárak fejlesztésének iránya és mértéke, a gyűjtési körök tekintetében. A gyarapításban nem szabad továbbra is egyéni és partikuláris szempontokból kiindulnunk, hanem a magyar tudomány és a magyar tudósok összességének érdekeit kell szemünk előtt tartanunk. Meg kell állapodnunk az egészséges munkamegosztás elvén alapuló közös munkatervben s ennek végrehajtására kell minden erőnket fordítanunk.

Az országos könyvtári szervezet kultúrpolitikai irányítására az Országos Magyar Gyűjteményegyetem hivatott, míg a keretében működő Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ az összes tudományos közkönyvtárak összekötő szervévé építendő ki, mely a maga nyilvántartásaival mintegy központi tudakozó és tájékoztató irodája a magyar könyvtárhálózatnak, s melybe szervesen be kell kapcsolnunk a közintézményeknek – az egyetemi intézeteknek, hivataloknak, hatóságoknak – ma a nyilvánosságtól elzárt szakkönyvtárait is.

A könyvtárak központi irányításának, ellenőrzésének, anyaguk központi nyilvántartásának biztosításával a javadalmaknak a békemértékre való egyidejű felemelése esetén megoldáshoz fog jutni a tervszerű gyarapítás és a célszerű rendszerezés kérdése. Az elavult kezelési és használati rendszer megjavítása, a modern könyvtártechnikai rendszer kiépítése azonban csak megfelelő anyagi áldozatok árán hajtható végre. A mai igényeknek megfelelő szakrendszer, s újrendszerű szak- és tárgyi katalógusok kidolgozásához, a raktárak átépítéséhez, modern olvasó-, kutató- és dolgozóhelyiségek berendezéséhez épületbővítésre, illetőleg átalakításokra és a mainál nagyobb számú szakértő személyzetre lesz szükség. Bármennyire takarékoságra szorít is ma szomorú gazdasági helyzetünk, e tekintetben nem szabad garasoskodnunk, mert jól rendezett, használható könyvtárak nélkül rövidesen be fog következni a magyar tudomány, a magyar kultúra s velük a magyar gazdasági élet újabb csődje is.

A vidéki könyvtárak közül a tudományos jellegűek a tudományos könyvtárak országos szervezetébe kapcsolandók be, fejlődési lehetőségüknek megfelelő javadalmazás által leendő biztosításával. A meglévő közművelődési és szorosan vett népkönyvtárak fenntartását és fejlesztését elsősorban a törvényhatóságok, illetőleg községek kötelességévé kell tenni. Ellenőrzésük, támogatásuk s a népkönyvtárhálózat reorganizációja és teljes kiépítése az államra hárul. Ez átszervezés során kell módot találnunk a múzeumokkal kapcsolatban említett szemléltető népművelő gyűjtemények létesítésére.

A könyvtárak jövő fejlődése szempontjából nagyfontosságú probléma a könyvtárosképzés kérdése. Míg a muzeális munka elsősorban szakszerű tudományos képzettséget igényel, a könyvtárakban elsősorban speciális könyvtártani ismeretekre, s emellett általános tudományos műveltségre van szükség. A közkönyvtárainkban ma uralkodó visszas állapothoz fő oka a rendszeres könyvtárosképzés hiánya. E bajon a könyvtári tisztviselőknek tisztán könyvtár tanulmányozási célból leendő külföldi kiküldetésével és kötelező tanfolyamok szervezésével, a jövőt illetően pedig az egyetemi könyvtártani oktatás rendszeresítésével segíthetünk

Hóman Bálint

Gulyás Pál könyvtörténeti és szerkesztői munkássága

Gulyás Pál munkásságával kapcsolatban főként nagy jelentőségű bibliográfiai tevékenységére, életrajzi és álnév-lexikonára gondolunk. Valószínűleg kevésbé, vagy csupán nagy torzításokkal ismert könyvtárpolitikai és könyvtárigazgatói működése, és talán csak a szakemberek tájékozottak könyvtártörténeti kutatásait illetően. Azt pedig, hogy 13 éven keresztül a *Magyar Könyvszemle* szerkesztője is volt, talán még kevesebben tudják. Pedig e két utóbbi is fontos részét képezte életművének – amely mint látni fogjuk, ezekkel együtt alkotott nála egységes egészet –, ezért mindenképpen indokolt, hogy szó essék a több szempontból jelentős, úttörő könyvtörténeti és szerkesztői munkásságáról is. Gulyás Pál tudósi és könyvtárosi koncepciójában a könyvtári és a bibliográfiai munka, valamint a kutatás és a folyóiratszerkesztés még szorosan összetartozott. Korunkban sajnos, inkább kárára mint hasznára a szervesen összefüggő szellemi munkaköröknek, e területek meglehetősen szétváltak, sőt olykor el is idegenedtek egymástól.

E differenciálódási folyamat a tudományban a magyar századforduló idején, Gulyás Pál pályája elején már megkezdődött. Hogy az ő életművében mégis a kultúra, és ezen belül a könyvkultúra egysége dominált, talán nem csalódom, ha arra gondolok, hogy ebben volt szerepe a 18. századi felvilágosodás gondolkodóinak.

Nem lehetett véletlen, hogy Gulyás Pál első jelentős munkája, doktori disszertációja a magyar felvilágosodás neves írójáról, *Péczei Józsefről* készült. Az 1902-ben megjelent és a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem pályadíját elnyert műben annak a 18. század végi magyar írónak az életét és munkásságát dolgozta fel, aki irodalmi tevékenységét – a francia felvilágosodás hatására – oly szorosan összekapcsolta az ismeretek terjesztésével és a tudományok népszerűsítésével. A monográfia szerzője behatóan foglalkozott a komáromi író folyóiratával is, melynek még címe – *Mindenek Gyűjtemény* – is az enciklopédikus teljességre való törekvést fejezte ki.

A 20. század elején egy szaktudós számára az enciklopédikus sokoldalúság már alig tűnhetett járható útnak. A szaktudományoknak e lendületes fejlődése és differenciálódása figyelmeztetően kellett hogy hasson Gulyás Pál további tudományos tevékenységére is. Egy darabig mintha mégsem kívánt volna tudomást venni erről, hiszen a következő időszakban egészen különböző témák foglalkoztatták. 1904-ben

az *Egyetemes Philológiai Közlemények*ben a franciák első „akadémiájá”-nak, a Pleiade-nak a megalapítójáról, a humanista *Jean Antoine de Baif* verstani kísérletéről közölt tanulmányt, majd 1911-ben a *Balzac és a heraldika* című, sajátos témájú írása jelent meg a *Turul* című folyóiratban. Még pályája derekán is vállalkozott egy francia irodalomtörténettel kapcsolatos feladatra: a Franklin Társulat népszerű sorozata, a *Kultúra és Tudomány* részére elkészítette (*Ferdinand*) *Brunetiere* válogatott kritikai tanulmányainak fordítását, mégpedig kiváló stilisztikai felkészültséggel (1927).

Magyar vonatkozású művelődéstörténeti tanulmányait is jellemzi egy bizonyos tartalmi változatosság, de ugyanakkor egyre inkább előtérbe került a magyar könyvku-
ltúra múltja iránti érdeklődés is. Az 1927-ben megjelent *Bibliotheca Corviniana – Mátyás király könyvtára* című tudományos díszműben a Corvina Könyvtár mohácsi vész utáni sorsáról közölt értékes tanulmányokat. 1941-ben a *Bibliotheca Joannis Sambuci – Zsámbéki János könyvtára* című összeállításban a 16. századi neves könyvgyűjtőről és könyvtáráról jelentetett meg tanulmányt és katalógust. Figyelme tehát Mátyás gazdag könyvtára mellett afelé a humanista polihisztor felé fordult, aki megszerzett és áttanulmányozott minden, számára hozzáférhető könyvet. *Alszeghy Zsolt*, a kiadvány méltatásában nemcsak a kiadás fáradságos munkájáért tolmácsolta Gulyás Pálnak a tudomány háláját, hanem azért is, mert – „a hivatalos tudományosság közönye miatt” – a kötetet saját költségen jelentette meg.

E teljességre egyáltalán nem törekvő, csupán szemelvényes példák is mutatják Gulyás Pál irodalom- és művelődéstörténeti érdeklődésének sokoldalúságát. Az enciklopédikus műveltségű Péczeli, a világhírű Corvina Könyvtár és a polihisztor Zsámbéki iránti érdeklődése jól jelzi, mennyire vonzották őt azok a témák, amelyek a sokoldalú műveltség történeti példái voltak.

Ugyanakkor azonban, mint 20. századi tudósnak, neki is fel kellett ismernie, hogy a tudományos kutatás terén a korábbi századok univerzális érdeklődésű tudósai felett eljárt az idő. Ő maga pedig egyre inkább nem csak kiváló, nagy műveltségű könyvtáros, szellemes és világos stílusú művelődéstörténeti esszék írója volt, hanem egyszerűsmind új területeket feltárni kívánó szaktudós is, akinek a források között olykor mélyebbre is kell ásnia, hogy új eredményekkel gazdagíthassa a magyar művelődés történetét.

Talán helytálló és nem erőltetett az a felismerés, hogy Gulyás Pál a személyiségében meglévő kettősséget: a felvilágosodás enciklopédikus, sokoldalú érdeklődését és a szaktudomány műveléséhez elengedhetetlenül szükséges szakosodást és a részletekben való elmélyedést életműve két alapvető tevékenységének: bibliográfiai és kutatói munkásságának párhuzamos, egymást kiegészítő folytatásával egyeztette össze.

Gulyás Pálnak 1908-tól kezdve jelentek meg bibliográfiai munkái, melyek között olyan nagyszabásúak voltak, mint az 1917-ben napvilágot látott *Magyar Szépirodalom idegen nyelven a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában* című kötete és számos más jelentős összeállítás. Az 1942-ben elkészült egyik legfontosabb műve, *A bibliográfia kézikönyve* is jó példája Gulyás Pál egyetemes gondolkodásának. A kötetek nemzetközi méretekben, csaknem valamennyi szaktudomány bibliográfiáit számbavették és ismertették.

Enciklopédikus beállítottságának legvilágosabb bizonyítéka mégis a legnagyobb méretű bibliográfiai vállalkozása, *A magyar írók élete és munkái*. *A Szinnyei József* által készített hasonló című és hasonló egyszemélyes hősiességet kívánó mű folyta-

tására vállalkozni a 20. században már csak olyan lélekkel lehetett, amelyben élt még az enciklopédisták vágya, hogy a világot, legalábbis a magyar szellem világát még valamiféle egységben mutassa be. Csak ezért vállalkozhatott e hatalmas feladatra, miután a Magyar Tudományos Akadémia 1915-ben, Szinnyei József halála után ezzel megbízta. Gulyás vállalta ezt a Szinnyei szavaival „soha véget nem érő, óriási türelmet és nagy önfeláldozást kívánó munkát, melynek jutalma gáncs és kevés elismerés” – és fél évszázadra, egészen élete végéig eljegyezte magát vele. Pedig tudatában volt, mire vállalkozott, bár azt nem sejtette, hogy a „gáncs és kevés elismerés” milyen enyhe kifejezés annak érzékeltetésére, ami élete utolsó évtizedeiben, sőt halála után is egy jó ideig várt rá.

Bizonyára könnyíthetett volna munkáján, hiszen Szinnyei tágan értelmezett „írói” fogalma a 20. században már szűkíthető lett volna. Gulyás Pál azonban ezzel is enciklopédikus beállítottságáról tett tanúbizonyságot, amikor a „litteratus” fogalmát szinte a 18. századi értelemben őrizte meg. A módosítást – Szinnyeihez képest – nem a szerzők körének csökkentésében, hanem a szócikk stílusának tömörítésével végezte el. Eljárását szokás volt és „illett” – ha nem is szakmai okokból – csak kritikával illetni. Pedig módszerei nemcsak hagyományosak voltak, hanem számos modern vonást is tartalmaztak.

Szinte bizonyosra veszem, hogy Gulyás Pál azért vállalkozott erre az egy ember számára hatalmas, sziszifuszi munkára, mert ezáltal látta leginkább kielégíthetőnek a benne meglévő belső igényt az egész magyar kultúra és tudományosság áttekintésére. Ezzel kompenzálta a benne egyre inkább kibontakozó szaktudósi érdeklődést, amely a magyar könyvkultúra bizonyos korszakait kívánta feltárni.

Történeti érdeklődése először a magyar könyvnyomtatás első századaiba vezette. Később a magyar könyv sorsa érdekelte, egészen a 20. századig. Számos jelentékeny művelődéstörténeti publikációja közül két monografikus munkája emelkedik ki. Mindkettő nemcsak az ő életművében játszik kiemelkedő szerepet, hanem a magyar könyvtörténeti kutatások terén is, hiszen gyakran e témák első tudományos összefoglalásai voltak. Jelentőségüket természetesen az sem homályosíthatja el, hogy megjelenésük óta e területekkel kapcsolatos ismereteinket számos új részletkutatás és összegző mű gazdagította.

1931-ben jelent meg a Széchényi Könyvtár kiadásában *A könyvnyomtatás Magyarországon a 15. és 16. században* című, gazdagon illusztrált munkája. Amit Gutenberg találmányának hazai kezdeteiről és elterjedéséről tudni lehetett, az vagy csak részletkérdésekre vonatkozott – mint pl. *Ferenczi Zoltán* kutatásai – vagy pedig *Ballagi Aladár* és *Novák László* hiányos szakmai és tudományos felkészültséggel írt publikációiból származhattak. Gulyás Pál könyve volt az első tudományos igényű nyomdászattörténetünk. Könyvét 26 fejezetre osztotta, és nyomdáként tárgyalta az első másfél század magyar könyvnyomtatását.

A bevezető fejezetben a könyvnyomtatás feltalálásával és külföldi elterjedésével foglalkozott. Külön fejezetekben tárgyalta *Hess András* műhelyének történetét, a magyarországi egyházi vezetők és világi főurak külföldi könyvkiadóknál foganatosított rendeléseit és a külföldön működő magyarországi könyvnyomtatók tevékenységét. A hazai nyomdák közül kiemelte azoknak a szerepét, amelyeknek működése irodalomtörténeti szempontból is jelentős volt: így behatóan foglalkozott *Nádasdy Tamás* újszигeti, *Heltai Gáspár* kolozsvári, *Karádi Pál* abrudbányai és *Hoffhalter* több magyarországi városban megforduló nyomdájának történetével.

A Boldogságos Szűz Mária hóraskönyvéből (15. sz.)

Gulyás Pál nyomdászattörténeti monográfiájának nagy irodalomtörténeti jelentősége is volt: azon túl, hogy az irodalmi élet alapvető feltételének számító könyvnyomtató műhelyek tevékenységét feltárta, számos, szűkebb értelemben vett irodalomtörténeti kérdést is tisztázott. Ő világított rá például először arra, hogy *Tinódi Lantos Sebestyén* azért fordult 1554-ben Cronicája kinyomtatásával a akkor még Hofgraff vezetése alatt álló kolozsvári nyomdához, mert műveit a német ún. Zeitungsgesangra visszavezethető históriás énekeket – hangjegyekkel is el akarta látni, és ezért ezt akkor máshol nem tudta volna elérni. Amit Gulyás Heltai kiadványainak tipográfiai kiállításáról megállapított – hogy ti. „egyenetlenek, szegényes díszítésűek, látszik, hogy sebbel-lobbal ütötték össze, hogy minél előbb elárasszák vele a könyvpiacot” – nyomdászattörténeti alátámasztása volt Heltai legfőbb kiadói jellegzetességeinek. Más esetben is sikerült megvilágítania irodalomtörténeti problémákat tipográfiai módszerekkel. Így például Balassi Menyhért árultatásáról szóló komédiával kapcsolatban a könyv betűtípusai alapján bizonyította be, hogy ez nem Gyulafehérvárott, hanem Abrudbányán készült. A kötet végén a szerző egy nagy összefoglaló fejezetben 16. századi könyvnyomdáink életét rajzolta meg. Érdekes és új adatokat tárt fel a 16. század cenzúrájáról, a nyomdák privilégiumáról és a könyvek forgalmazásáról is.

Gulyás Pál monográfiája a magyar nyomdászat kezdeteiről tiszteletre méltó úttörő vállalkozás volt, hiszen úgy kellett egy nagyobb korszakról összegzést írni, hogy a részletkutatások még nagyon sok esetben hiányoztak. Munkája akkor is jelentős alapműve maradt a magyar nyomdászat történetének, ha azóta – különösen a *Régi magyarországi nyomtatványok* című vállalkozás kapcsán számos részletkérdésben sikerült a kutatásnak mélyebbre ásni és új eredményeket elérni.

Műve abból a szempontból is példamutató, hogy volt bátorsága a kutatás akkori fázisában is szintézist készíteni. Mostanában éppen az ellenkezőjének lehetünk inkább tanúi, jöllehet azóta számos részletkutatási eredménnyel gazdagabbak lettünk, mégis alig akad összegező, összefoglaló munkára vállalkozó. Pedig a további kutatások feltétele az eredmények időnkénti összefoglalása és a fehér foltok kimutatása.

Gulyás Pált könyvtörténeti munkáiban is jellemezte az egyetemesre, összegzésre való törekvés. A még részletesen fel nem tárt területeken átsegítette őt széleskörű műveltsége és könyvismerete. Ugyanezt tapasztaljuk másik, röviden ismertetni kívánt könyvtörténeti összegző munkájában, a *Magyar Könyvszemle* 1923–1924. évfolyamaiban folytatásokban megjelent, majd 1961-ben önállóan, a KMK kiadásában füzetekben is „belső használatra” kiadott, *A könyv sorsa Magyarországon* című áttekintésében.

A terjedelmes tanulmány valójában a *Pintér Jenő* által szerkesztett *Magyar irodalomtudományi kézikönyv* számára készült összefoglalás. Az egyes fejezeteihez kapcsolott, példátlanul gazdag irodalomjegyzék azonban azt bizonyítja, hogy megírását komoly kutatómunka előzte meg: az összegzés saját anyaggyűjtésének, kutatásainak és egyetemi előadásainak a szintézise, amihez hasonlót sem előtte, sem azóta nem készített senki, jöllehet a tanulmány kiadói – talán az 1961-es megjelentetés érdekében is – miközben többször elhatárolták magukat annak „ma már nem elfogadható szempontjaitól és módszereitől” azzal a reménnyel adták közre Gulyás Pál legjobb esetben is csak „túrt” munkáját, hogy „jó szolgálatot tesz addig is, míg a marxista szellemű, átfogó magyar könyv- és könyvtártörténet megírásra nem kerül”.

A tanulmány három nagy korszakra, főfejezetre tagolódik: az első a középkort, a második az újkort, Bessenyei fellépéséig, a harmadik pedig a legújabb kort tárgyalja Bessenyeitől a trianoni békéig. Az egyes fejezetek a korszak teljes könyvkultúrájának történeti szintézisét adják. A szerző figyelme kiterjedt a könyv formájára, előállítási módjára, forgalmazására és a könyvtárakra. A második fejezettől gazdagodik a téma a könyvnyomtatás hazai fejlődésének rajzával, a kiadói viszonyok és a cenzúra, valamint a köz- és magángyűjtemények, a tudományos könyvtárak, a közművelődési és népkönyvtárak, sőt a fontosabb magánkönyvtárak leíró történetével. E hatalmas anyag komplex feldolgozására és tömörítésére csak az lehetett képes, aki szerencsésen egyesítette magában az analízáló és a szintetizáló képességeket, és aki a magyar könyvkultúra részleteinek ismerete mellett is átfogó, egyetemes tudásra törekedett. Csak sajnálhatjuk, hogy élete utolsó évtizedeiben nem volt lehetősége széleskörű könyvtörténeti ismereteinek újabb összefoglaló művekben való átadására.

Gulyás Pál könyvtörténeti munkásságával – amelyet csak rendkívül vázlatosan tudtam e keretek között áttekinteni szorosan kapcsolódott folyóirat-szerkesztői tevékenysége. A Széchényi Könyvtárnak 1908-tól lett munkatársa, de a *Nemzeti Múzeum Könyvtárának Közlönyeként* megjelent *Magyar Könyvszemle*ben már 1902-től kezdve jelentek meg rendkívül változatos és sokrétű publikációi: a Hain-féle ősnymtatvány jegyzékről, a Széchényi Könyvtár aldináiról, Mátyás könyvtáraitól, a London Libraryről és Párizs tudományos könyvtáraitól. Az 1910. évfolyamban pedig már megjelent az első nagyobb könyvtárpolitikai tanulmánya is a folyóiratban *Az új fővárosi könyvtár tervezetéről*, amelyben *Szabó Ervinnel* polemizált, aki a *Könyvszemle* következő számában már hasonló, terjedelmes tanulmányban válaszolhatott is e cikére.

1911-ben, 30 éves korában ő a *Magyar Könyvszemle* szerkesztője, amikor *Kollányi*

Ferenc megvált múzeumigazgatói és szerkesztői állásától. 13 éven keresztül, 1924-ig tartó szerkesztői tevékenysége alatt felélénkült a folyóirat: az a sokoldalúság, frissesség és stiláris könnyedség, ami az ő cikkeit és tanulmányait jellemezte, jellegzetessé vált a *Magyar Könyvszemle* ezen évfolyamaiban is. A *Tudományos értekezések* és az *Adattár* rovataiban a legújabb könyvtártörténeti és bibliográfiai kutatások eredményei jelentek meg, a *Szakirodalom* fejezetben a friss hazai és külföldi könyvtörténeti és bibliográfiai munkák recenziói, a „külföldi folyóiratok szemléje”-ben pedig az európai szakirodalom ismertetései kaptak helyet. Volt a *Könyvszemlének* akkor egy *Vegyész közlemények* című rovata is, amelyben a hazai és külföldi könyvtári élet híreiről számoltak be: a Széchényi Könyvtár új igazgatójának kinevezésétől, a népkönyvtárkezelők hadba vonulásáig. Rendszeres rovat lett Gulyás Pál szerkesztése idején a *Vidéki Könyvtáraink* c. éves beszámoló, amely részletes tájékoztatást nyújtott a fővároson kívüli nagyobb könyvtárak működéséről.

A *Magyar Könyvszemlében* jelent meg 1920–22. között Gulyás Pál *Kommunista könyvtárpolitika* című tanulmánya, amely éles kritikát mond a Tanácsköztársaság könyvtári rendelkezéseiről és gyakorlatáról. Ez az írása, amelyről negyven éven át csak elítélően nyilatkoztak, három évtizeddel később legfőbb oka lett a kiváló, nagy tudású könyvtáros és tudós szinte „ellenség”-ként való kezelésének. Hatására még a *Magyar írók* folytatását sem támogatták, a mostoha körülmények között mégis elkészült 7. kötetet lektoroknak adták ki, hogy a kiadási szándék illúziója megmaradjon, majd a kötetet elsüllyesztették.

A *Magyar Könyvszemlé*t egyébként 1924-ig szerkesztette. Szerkesztői megbízatásáról azért mondott le, hogy a *Magyar írók* folytatásának szentelhesse egész idejét. Szerkesztői évei alatt a folyóirat színvonala jelentősen emelkedett, ugyanakkor stilárisan is közérthetőbb lett, ami egy tudományos folyóiratnak sem válhat kárára.

Gulyás Pál gazdag életművéből mindössze két szektort: könyvtörténeti kutatásait és szerkesztői tevékenységét tekintettük át. A fordulat évét követő négy évtized alatt oly sokszor „haladásellenesnek” nevezett tudós szellemi gyökerei valójában a modern európai gondolkodás legjelentősebb hagyományába, a 18. századi felvilágosodás szellemébe nyúlnak vissza: innen származott nála a tudományok tisztelete éppúgy, mint enciklopédikus beállítottsága. Ezt bizonyítja Péczeli monográfiájától kezdve egész működése.

Engem (akinek az ötvenes évek folyamán, mint a Széchényi Könyvtár fiatal könyvtárosának volt alkalmam még öt személyesen ismerni és tanúja lenni a mostoha körülmények között végzett kitartó munkájának) Gulyás Pál személyisége is emlékeztet a magyar felvilágosodás nagy képviselőinek hitére és erőfeszítéseire. Leginkább az idős Bessenyei szinte eredménytelennek tűnő igyekezetét juttatta eszembe, aki szintén dacolni tudott a mostoha körülményekkel és az utókorba vetett hittel írta összegző munkáit. Ez a hit, akkor bármennyire is vakmerőnek tűnt, történelmünk tragikus korszakai után előbb-utóbb mindig igazolódott. Örülnünk kell, hogy Gulyás Pál esetében erre a igazolásra és a történeti korrekcióra halála után már nem évszázadokat, hanem „csak” három évtizedet kellett várni.

Kókey György

Közérdekű információt, de hogyan?

Az ún. közhasznú, közérdekű (az emberek mindennapi életviteléhez szükséges) információk könyvtári szolgáltatása nem új gondolat idehaza sem. Több könyvtárban folytak eddig is, és folynak jelenleg is kísérletek erre nézve, bár a szakma véleménye meglehetősen ellentmondó e kérdésben. Nyilvánvalóan a sok megkezdett és kényszerűségből abbahagyott kísérlet készíti az ellenzők táborát óvatosságra. Véleményük szerint nem is biztos, hogy a könyvtárak feladata az ilyen típusú információk szisztematikus begyűjtése és szolgáltatása, mely sok esetben meghaladja a könyvtárak teherbíró képességét. A pártolók ezzel vitába szállnak, mégpedig úgy, hogy cselekszenek. Ennek köszönhetően, elszórtan néhány könyvtárban ma is folyik a szó szorosabb értelmében vett közérdekű tájékoztatás. Minden könyvtári tájékoztató/referenz munkának van ugyanis közhasznú információt szolgáltató része is, például már egy menetrend rendelkezésre bocsátása is közhasznú tájékoztatásnak számít. Ez felveti annak a kérdését, hogy mit is kell közhasznú tájékoztatáson érteni. Erről még a későbbiekben ejtek szót.

Az 1991-es Közművelődési pályázaton munkahelyem, az OSZK KMK Könyvtár-tudományi szakkönyvtára támogatást nyert a közérdekű tájékoztatás helyzetének tanulmányozására. A kutatás során elsősorban azt vettük számba, a külföldi szakirodalom alapján, hogy mi is történik e téren az információ szabadságát oly gyakran hangoztató nyugati társadalmakban. Kutatásunk eredményét kiadványban adtuk közre *Könyvtárak és információs intézmények szerepe a demokratikus tájékoztatás szolgálatában* címmel. (Megrendelhető, illetve megvásárolható az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi szakkönyvtárában, 1827 Budapest I., Budavári Palota F. épület.)

Kiadványunkban a hazai helyzet körképét is bemutattuk, a közérdekű tájékoztatást szolgáltató könyvtárakon kívül az egyre nagyobb számban létrejövő, térítéses információszolgáltatást végző vállalkozásokat sem mellőzve. A könyv áttanulmányozása után vegyes kép alakulhat ki az olvasóban. Szinte ugyanannyi érv szól ennek a szolgáltatásnak a felvállalása, mint elutasítása mellett. Ezért, ebben az írásban szeretnék néhány olyan általánosítható, akár szubjektívnak is nevezhető gondolatot felvetni, amelyek bennem a nagy mennyiségű szakirodalom elolvasása, illetve dokumentálása után megfogalmazódott.

A könyvtár szerepének kérdése

Vállaljon-e szerepet a közkönyvtár a közérdekű információk szolgáltatásában? Ez alapvető kérdés, mert a téma további tárgyalásának csak igenlő válasz esetén van értelme. A kérdés megválaszolására két szaktekintélyt idéznék, egy hazait és egy külföldit.

Papp István így fogalmaz: „Az információ ... fontos szerepet, fényes jövőt ígér a

könyvtáraknak. Persze csak akkor, ha maguk a könyvtárak is vállalják, s közösségük információs igényeinek megfelelően működtetik, fejlesztik szolgáltatásaikat, nem pedig egy elvont, elméleti, voluntarista elváráshoz igazítva. ... ha lemaradunk a társadalmi információs szükségletek időben és adekvátan való kielégítéséért folytatott versenyben, a kulturális szolgáltatások perifériájára, kegyelemkenyérre szorulunk. Fontosságunkat és hasznosságunkat a köz előtt mindenekelőtt – talán helyesebb lett volna azt mondanom kizárólag – információs kapacitásunkkal biztosíthatjuk”.

W. D. Penniman, a washingtoni Council on Library Resources (Könyvtári Források Tanácsa) elnöke a következőképpen érvel: „Azok a könyvtárak, amelyek nem mozdulnak el az információtechnikai eszközök használatának irányába, joggal vádolhatók meg azzal, hogy nem kívánnak mindent megtenni annak érdekében, hogy használóikat olyan szinten legyenek képesek kiszolgálni, mint amilyen szinten az jelenleg, a technika áldásainak köszönhetően lehetséges. ... A könyvtárakat elsősorban és leginkább mint információszolgáltató helyeket kell a jövőben tekintetbe venni és nem mint »áruházakat«. Mint szolgáltató rendszereknek azonban több összetevőből kell állniuk: egy kicsit áruházak, egy kicsit információközvetítők és egy kicsit a tudományos kommunikáció csatornáit lesznek és mindenekelőtt az ismeretek megőrzői. A jövőben várhatóan növekedni fognak azok a források, amelyekből könyvtári programokat lehet majd finanszírozni. Ez a tény azonban nem jelenti azt, hogy új zsebekből kaphatnak támogatást azok a könyvtárak, amelyek továbbra is csak ugyanazt kívánják nyújtani, mint eddig. A támogatást azok a könyvtárak fogják élvezni, amelyekben van bátorság a változtatásra, az újfajta szolgáltatások felvállalására”.

Két, lényegében ugyanazt a gondolatot sugalló biztatás, amelyek alapján számomra a válasz egyértelműen igenlő, vagyis, a könyvtáraknak fel kell vállalniuk a közhasznú információszolgáltatást. Ha élni és túlélni akarnak ebben a piaci szemléletű világban, nem is választhatnak egyebet. Most, amikor az Európai Közösség szerzői jogi törvénytervezetében már az szerepel, hogy a szerzőknek legyen módjuk műveik kölcsönzés útján történő terjesztését megtiltani, érezhetően veszélyben forog a könyvtárak hagyományos kulturális szerepe. Aligha jelentheti számukra más a túlélést, minthogy új szolgáltatásokkal nyerik meg a társadalom bizalmát.

A közhasznú információk köre

Az említett kiadvány erről szóló fejezeteinek akár csak vázlatos megisméltése is meghaladná jelen cikkem terjedelmét. Az említett kiadvány készítésekor a valós helyzetből indultunk ki. Összegyűjtöttük azokat a területeket, ahol a külföldi országok könyvtárai speciális tájékoztató szolgáltatást végeznek. E módszerrel kialakult azoknak az információknak a köre, amelyekről joggal feltételezhető, hogy a legkelendőbb információk. Csak címszavakban felsorolva: közigazgatási információk (kormányzati, önkormányzati információk, jogszabályok, statisztikák stb.); fogyasztói információk (fogyasztóvédelmi központok áruészlet információi, hol mi kapható leértékelve stb.); egészségügyi információk (sok helyen az orvosi szakkönyvtárakkal együttműködve szervezik meg); környezetvédelmi információk (környezetünk állapotára, az energiahelyzetre stb. vonatkozó tudnivalók); kis- és középvállalkozásokat segítő, ún. üzleti információk; mezőgazdasági információk (a falugazdák/szaktanácsadók és a mezőgazdasági szakkönyvtárak közötti információáramlást támogatják); gyerme-

keknek és az ifjúságnak szóló tudnivalók (az információszolgáltatás közben arra is ránevelik az ifjúságot, hogy információt használni képes felnőtté váljanak); oktatási, tanulási és továbbképzési információk; turisztikai információk; az egészségileg és szociálisan hátrányos helyzetűeknek szóló információk (mozgásukban korlátozottaknak, munkanélkülieknek, a szociálisan rászorulóknak stb. szóló, elsősorban forrásinformációk).

Nyomatékosan hangsúlyoznom kell, hogy valamennyi terület információinak gyűjtésére és szolgáltatására egyetlen könyvtárnak sem szabad vállalkoznia. Egy olyan szolgáltatás, amely valamennyi terület információinak gyűjtését tűzi ki célul, ráadásul a potenciális használók teljes köre számára, eleve kudarcra van ítélve. A feladat vállalása előtt marketing munkát kell végezzen a könyvtár. Ez a vonzaskörzetében lévő egyéb információszolgáltató helyek feltérképezését jelenti első lépésben. Ezt követően megvalósíthatósági tanulmányt kell készíteni, majd azt az érdekeltek minél nagyobb (a használók és a támogatást esetlegesen nyújtó önkormányzati emberek) körében megvitatni. A vita során felmerülő igények, szempontok megszemlélésével kell a rendszert kialakítani, hiszen sikerre csakis olyan szolgáltatás számíthat, ami az érintettek tetszését megnyeri.

Az információszolgáltatás pénzügyi háttere

Ha abban egyet tudunk érteni, hogy szükség van a könyvtárak újfajta szerepvállalására, akkor vegyük szemügyre, hogy milyen pénzforrásból vállalkozhatnak új szolgáltatás beindítására. Sok külföldi példánál közös vonás volt, hogy a pályázati támogatásból beindított kísérleti szolgáltatással a pályázati pénz elfogytával felhagytak. A kudarc elkerülésének egyetlen módja az, hogy a pályázati támogatásból beindított szolgáltatást a lehető legrövidebb időn belül önfenntartóvá kell tenni, ami csakis térítéses szolgáltatással lehetséges, vagy olyan módon, hogy az önkormányzat finanszírozza azt. A külföldi példák közül is a túlélők így működnek. Szakítani kell azzal a hagyományos szemlélettel, hogy a közt szolgáló közkönyvtári szolgáltatásoknak feltétlenül ingyenesnek kell lenniük. Az emberek ugyanis általában hajlandók megadni az árat azért, amit szükségesnek és hasznosnak tartanak. A hangsúlyt tehát a hasznosságra kell helyezni, vagyis valós igényekre épülő, hasznos szolgáltatásra szabad csak vállalkozniuk a könyvtáraknak. (Van olyan eset természetesen, amikor a szolgáltatás elindítása hibás döntés eredményeként történik, amikor – ha kellő propagandamunka után is mérsékelt az igénybevétel – jobb a munkát abbahagyni, semmint tovább feleslegesen pénzt ráfordítani.)

Nem kis áldozatot jelent a személyzetnek a térítéses szolgáltatással járó közgazdasági szerep vállalása, ami nélkül egy vállalkozás – mert hiszen ezekben az esetekben arról van szó – sem képes működni.

Ide kívánczik még egy kérdésnek a tisztázása. Említettem, hogy az információ árát hajlandó megfizetni az, akinek feltétlenül szükséges, akit munkájában, életvitelében segíti. De mi történjen azokkal a lakossági csoportokkal, amelyek rászorultságuk ellenére sem képesek annak árát megfizetni, vagyis a szociálisan hátrányos helyzetűekkel. A közösségek szükségszerűen információban gazdagokra és információban szegényekre kell osztódjanak? Éppen ebben látom a könyvtáraknak mint szociális intézményeknek a hallatlanul fontos szerepét. Az igényelt információk

milyenségére vonatkozó statisztikai mutatók szerint ugyanis, túlnyomó többségben a vállalkozási, ún. üzleti (business) információkért fordulnak a polgárok az információszolgáltató helyekhez. Amennyiben tehát ennek szolgáltatását felvállalja a könyvtár, az ebből képződő nyereségből térítésmentesen elláthatja ún. szociális információkkal az előbb említett kört.

Az információtechnológia szerepe

A sikeresen működő információszolgáltató központok közös vonása, hogy a fejlett információtechnológiai eszközökre épülnek. Ami jelenti a helyi személyi számítógépes rendszereken túl az online hozzáférhető adatokból történő szolgáltatást, legyen az számítógépes hálózaton vagy videotex-rendszeren keresztül elérhető. Egyre nagyobb szerepet kapnak a CD-ROM-ok is. A helyi előállítású számítógépes rendszerek szerepét semmi nem képes helyettesíteni, mert minden lakost elsősorban a saját környezetének információi érdekelnek. Van azonban az információknak egy olyan köre, amit lehetetlen helyben összegyűjteni, és ezen a téren nélkülözhetetlen a szolgáltatások átvétele.

A korábbi magyar kísérletek kudarcát is feltehetően az okozta, hogy hiányzott a szükséges technikai háttér. A több könyvtárat érintő legutóbbi kísérletek ideje a C 64-es számítógépek elterjedésével függött össze, ezek a eszközök pedig ilyen célra nem voltak megfelelőek.

Az együttműködés fontossága

A kérdés lényegét ezzel a szóval lehet meghatározni: együttműködés. Mint ahogyan egyetlen társadalom sem képes önellátásra berendezkedni, nincs olyan jól felszerelt információs központ sem, amelyik képes lenne egymaga összegyűjteni és szolgáltatni minden információt.

Az együttműködést a következő területeken látom szükségesnek megvalósítani:

a) Együttműködés a könyvtárak és más információszolgáltató helyek között. A könyvtárak forrásközpont szerepére szeretném ráirányítani a figyelmet. A közhasznú információszolgáltatás abból az alaphelyzetből indul ki, hogy az emberek információ iránti igénye egyre inkább áttevődik a dokumentumok iránti igényekről a faktografikus információk iránti igényre. Sietős jelenünkben mindenki primér információkra vágyik és nehezebben tudja elfogadni ha csak a forráshoz (dokumentum vagy egy intézmény címe) irányítják. A használó könyvtárképe azonban akkor igazán leszűjtő, ha minden eligazítás nélkül, „üres kézzel” kell távozzon onnan. A könyvtárnak tehát ismernie kell lehetőség szerint minden információgyűjtő és -szolgáltató helyet és információs forrást. Az angol szakirodalomban a közhasznú könyvtárakba telepített információs központokat egyre gyakrabban hívják information and referral centre-nek (információs és forrásközpont), utalva forrásközpont szerepükre.

b) Regionális tájékoztatási hálózat. Mint már említettem, a korszerű információszolgáltatás alapjait a modern elektronikus eszközök és adatbázisok biztosítják. Nálunk sokkal gazdagabb országokban sincs azonban lehetőség arra, hogy mindegyik könyvtárban minden eszköz rendelkezésre álljon. Feltehetően ez a szükség alakította ki a leginkább a könyvtárközi kölcsönzéshez hasonlítható együttműködési formát,

amelynek Németországban remek példáira bukkantam. A dolog lényege, hogy egy régió vezető könyvtárát fegyverzik fel a lehetőség szerinti legtöbb információtechnikai eszközzel (számítógép, videótex, CD-ROM olvasó), adatbázisokkal és telefaxszal. A régió könyvtárai erre a helyre küldhetik el elektronikus vagy postai úton a használók által feltett, de saját forrásból megválaszolni nem tudott kérdéseiket. A regionális központ legkésőbb néhány napon belül, önköltségi áron megválaszolja a kérdést. Hasonló kezdeményezéseket már látok idehaza is, például a zalaegerszegi, a veszprémi és a pécsi megyei könyvtárakban.

c) Szolgáltatások átvétele. Mint azt már korábban említettem, egyetlen információs központ sem képes minden információt összegyűjteni és feldolgozni. Nagyon fontos tehát, hogy a meglévő adatbázisokról a könyvtárak tudjanak és azokat kölcsönösen felhasználják. Itt értelemszerűen a könyvtári adatbázisok érdekeken alapuló kölcsönös felhasználására gondolok, hiszen a kereskedelmi forgalomban kapható adatbázisokhoz nem lehet ingyen hozzáférni. Azok átvételénél, megvásárlásánál is hasznos lehet azonban az együttműködés, például egyszerre több példányban történő beszerzés esetén árkedvezményekhez.

Módszertani munka

Ahhoz, hogy minél több életképes közhasznú információszolgáltató központ működhessen az országban, az együttműködés elősegítésére nélkülözhetetlen a módszertani irányító munka. Ennek a következő területeken van meghatározó szerepe.

– Egységes számítógépes rendszer kialakítása, vagy egy már meglévő elterjesztése annak érdekében, hogy a különböző helyeken begyűjtött adatok kölcsönösen cserélhetők, illetve felhasználhatók legyenek. A meglévő rendszerek között található néhány figyelemre méltó, akár azonnal átvehető, vagy olyan, amelyhez érdemes csatlakozni. Átvehető, illetve megvásárolható a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Közhasznú Információs Szolgáltatának adatbázisa a szoftverrel együtt, mely lehetővé teszi, hogy a vásárló saját adataival folytassa az adatbázis építését. Online lehet csatlakozni az I & I Kulturális Informatikai és Innovációs Kft. Közhasznú Adattárához, mely máris sokféle hasznos adatállománnyal rendelkezik: iskolák, egyesületek, főjegyzőségek, helyi újságok, népi iparművészek, iskolaszövetkezetek, jegyzők, könyvtárak, körjegyzőségek, középiskolák, köztársasági megbízottak, művelődési házak, polgármesterterek, fogyasztásvédelmi főfelügyelőségek, családsegítő központok, munkaügyi központok, ifjúsági irodák országos listái, továbbá pályázati nyilvántartás, olcsó szálláshelyek jegyzéke, a környezetvédelmi aktivisták névsora, munkanélküliek és álláskeresők klublistája, adatbázisok jegyzéke stb. Az adattárat az üzemeltető kimondottan együttműködéssel, az ahhoz csatlakozók tevékeny részvételével szeretné továbbépíteni, karbantartani.

– Akármilyen örvendetes, korábban nem is remélt mértéket ért el – ráadásul viszonylag rövid idő alatt – a számítógépek könyvtári jelenléte, a hagyományos nyomtatott dokumentumok szerepe még sokáig megmarad a közhasznú tájékoztatás területén is. Különös hangsúllyal szólnék itt a különféle közszolgálati intézmények által kibocsátott brosrúkról. Ezeket a külföldi közkönyvtárak szisztematikusan begyűjtik és az információs pultok közelében elvitelre kiteszik. Külön célbútor szolgál a brosrúak esztétikus tárolására Németországban, Nagy-Britanniában. A

Deutsches Bibliotheksinstitut kiadásában megjelenő Bibliotheks Info című szaklap kéthavonta összehasonlítást közöl a beszerezhető brosrák címeiről és beszerzési helyükről, így segítve a könyvtárak információhoz jutását. Hasonló adatok begyűjtése, a listák elkészítése és közzététele a módszertani központ egyik feladatát képezhetné idehaza is.

– A koordinációs munka további területei: a közhasznú információt szolgáltató könyvtárak tevékenységének összefogása, módszertani műhelybeszélgetések, szakmai tapasztalatcserek szervezése, ajánló bibliográfiák összeállítása a beszerzésre javasolt kézikönyvekről, brosrákról, szóró anyagokról. Az egyes információs központok munkáját nagyban segíthetné, ha megismerhetnék a hasonló szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak munkáját. Ehhez természetesen ismerni kell a szolgáltatásra vállalkozó információs központok adatait. Rendszeres információáramlást kell biztosítani közöttük a hagyományos frott sajtó segítségével (vagy a már meglévőekben külön rovat elindításával, esetleg egy új, ilyen célú hírlevél útra bocsátásával). Az elektronikus úton való kapcsolattartás szintén hovatovább általánossá válik, legalábbis a nagyobb könyvtárak között. Elektronikus faliújságot (BBS rendszert) lehetne életre hívni a közhasznú adatszolgáltatással foglalkozó könyvtárak között.

– A rendelkezésre álló információs rendszerek és adatbázisok, illetve a könyvtáron kívüli szolgáltatások adatainak begyűjtése szintén egy központi módszertani intézet feladata lehetne. Azt megelőzően, hogy egy könyvtár döntést hozna valamilyik szolgáltatás átvételéről, illetve (adatbázis, CD-ROM) beszerzéséről, a könyvtárosnak tanácsos minél alaposabban tájékozódnia, különös tekintettel a források magas beszerzési árára. Egy pénzügyi támogatással bíró módszertani központ vállalkozhatna az információs források széles körének beszerzésére, véleményezésére. A tájékozódásért hozzájuk forduló könyvtárosoknak nemcsak módszertani tanácsot nyújtanának, hanem annak a lehetőségét is, hogy a könyvtáros maga próbálja ki az adatbázisokat és döntse el, hogy az adott térség igényeinek mennyire felelnek azok meg. Esetleg részt vehetne a módszertani központ az információs kérdések postán/telefaxon keresztül történő megválaszolásában is, ahogyan azt már a regionális tájékoztatási hálózatokról szóló pontban említettem.

A szolgáltatások ára

Az információk egy részének pénzért történő szolgáltatása, mint már említettem, elengedhetetlen ahhoz, hogy a támogatásból beindított munka továbbra is fenntartható legyen. Az információk díjazása körül azonban igen nagy a bizonytalanság. A módszertani együttműködésre tehát ezen a téren is nagy szükség van, mert az üzletpolitikában általában járatlan könyvtárosok segítségére szorulnak.

A közhasznú információs szolgáltató helye és a személyzet ezzel kapcsolatos szerepe a könyvtárban. A könyvtáraknak, ha vállalják ezt a feladatot, nem szabad mellékes tennivalóként kezelniük a kérdést. Csakis jól felépített és naprakészen tartott információs rendszer szerezhethet tekintélyt és használókat a szolgáltatásnak. Annak érdekében pedig, hogy mindig naprakészen tartható legyen a rendszer, elengedhetetlen a könyvtár teljes személyzetének összefogása a helyi információk folytonos, szisztematikus begyűjtésére.

A könyvtár nagyságától függően, egy vagy több könyvtáros kizárólagos munkakö-

J. Bayer: Uranometria (1661)

rét kell képezze a közhasznú információszolgáltatás. Ezeknek a könyvtárosoknak jó kapcsolattartó képességgel kell rendelkezniük, érteniük kell a modern információtechnológiai eszközök (számítógép, videótex, képújság, telefax, online) használatához. Meg kell ismerkedniük a propaganda munka hatékony eszközeivel is, mert a „jó bornak nem kell cégér” elv nem tartható. Legalábbis kezdetben, amíg nem válik kellően ismertté a könyvtár környezetében ez az újfajta, nem hagyományos szolgáltatás, tervszerű és állandó reklámmunkára van szükség. Hiszen nemcsak az információ használatára kell megtanítani az embereket, de fel kell bennük ébreszteni az igényt is. Külföldi felmérések szerint a legelterjedtebb tájékozási forma a „megkérdezem a szomszédot”, ezt követi a valamelyik közszolgálati intézményhez fordulás, majd pedig a tájékoztatási vállalkozások igénybe vétele. A könyvtárak információszolgáltató képessége nem él a társadalom tudatában, ezt csak szívós propagandával és természetesen elsősorban a public relations eszközeivel – „dolgozz jól és beszélj róla” – lehet idővel elérni.

A könyvtárvezetők rendkívül felelősségteljes, kényes feladata, hogy a személyzetet megnyerjék az új szolgáltatásnak. Olyan munkáról van szó, ami nagyon sok aprómunkát igényel, de nagyon sok örömet is szerezhet a közösségért tenni akaró egyénnek. Szeretet és kellő alázat nélkül végezni ezt a „szolgálatot” azonban nem lehet. A személyzet képzésére is sor kell hogy kerüljön, ami szintén egy módszertani központ feladata lenne. Ennek során meg kell tanulniuk: a marketing munkát, a jó érvekkel megfogalmazott megvalósíthatósági tanulmány elkészítésének módszertanát (a jól megválasztott koncepció helyes érvekkel való megfogalmazását), a sikeres

pályázatkészítés technikáját, a szolgáltatás folyamatos ellenőrzésének és megújításának módját. Az oktatás folyamán a munka szépségére és szükségességére is nagy hangsúlyt kell helyezni, és növelni szükséges a könyvtárosok vállalkozói önbizalmát, ami az ilyen természetű munka elengedhetetlen kelléke. A modern információtechnológiai eszközök kezelésének megtanítása elemi kérdés, de úgy szintén az angol nyelv ismerete is. Ezen a téren nem elég a hazai szolgáltatásokat átvenni, a külföldi adatbázisok kezelői nyelve és az adatbázis tartalma is általában angol.

Aki végigolvasta írásomat láthatja, hogy a feladat óriási és a tennivaló rengeteg, amihez jó lenne minél előbb, szervezett keretek között és egymással együttműködésben hozzálátni.

Kovács Emőke

FELHÍVÁS GOMBOCZ-ÖSZTÖNDÍJRA

Az 1995/96. tanévre is meghirdeti a Magyar Könyvtárosok Egyesülete a Kent State University (Ohio, USA) Könyvtár- és Információs tanszékére szóló ösztöndíjat, amely 2 szemeszterre, 10 hónapra szól. A pályázatot elnyert könyvtáros a tanszék 6. éves hallgatója lesz és az általa kiválasztott tárgyakat tanulja, valamint vizsgálja. A tárgyak kiválasztásakor lehetősége lesz arra is, hogy saját témakörében kutasson.

Az ösztöndíj már hosszú évek óta a *Fulbright ösztöndíjrendszer része*. 1992 januárjától Magyarországon is működik a Fulbright iroda, amelyen keresztül az elkövetkezendőkben pályázni lehet.

A pályázatokat első fordulóban a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöksége, illetve tanácsa véleményezi, illetve javaslatot tesz a Fulbright bizottság felé.

A pályázat feltételei

- felsőfokú könyvtáros, vagy más egyetemi végzettség;
- min. 5 év könyvtárban eltöltött gyakorlat;
- munkahelyi ajánlás;
- pályázati terv a tanulmányozandó témáról, illetve későbbi hasznosításáról;
- angol nyelvvizsga (Fulbright követelmény lehet a TOEFL-vizsga).

A pályázatokat a Magyar Könyvtárosok Egyesületének kell beküldeni 1994. június 5-ig és az alábbiakat kell tartalmaznia:

- szakmai önéletrajz, tanulmányozandó téma, munkahelyi ajánlás, végzettséget és nyelvtudást igazoló okmányok másolata.

Az MKE által javasolt pályázó a továbbiakat a Fulbright irodán keresztül intézi majd.

Minden további kérdésben szívesen nyújt információt: Bátonyi Viola, MKE nemzetközi titkár, Országos Széchényi Könyvtár, tel.: 155-6967

200 éves az egeri Főegyházmegyei Könyvtár

1793. december 28-án nyitotta meg galántai gróf Eszterházy Károly egeri püspök és kísérete – ünnepélyes keretek között – az egeri Püspöki Könyvtárat. A könyvtár megnyitásának 200. évfordulója alkalmával a Főegyházmegyei Könyvtár ünnepi jubileumi ülést tartott, szinte pontosan a 200 év előtti megnyitás órájában: 1993. december 28-án, reggel 9 óra 55 perces kezdettel, a Líceum dísztermében. A nagyszabású jubileumi ülést dr. Seregély István érsek, az Egeri Főegyházmegye ordináriusa, az MKPK elnöke köszöntötte, az elnökségben rajta kívül helyet foglalt dr. Horváth Tibor, az OPKM főigazgatója, az MKE elnöke, Szövényi Zsolt, az MKM főosztályvezetője, dr. Ringelhann György, Eger polgármestere, valamint dr. Orbán Sándor, az egeri EKTF főigazgatója. Az ülés programján magisztrális tudományos előadások hangzottak el, a jelenlevőkhöz szóltak az elnökség magas rangú tagjai, emléktábla avatásra, művészi vers- és zeneelőadásokra került sor, az ünnepséget követő ebéden pohárköszöntők hangzottak el.

A jubileum alkalmából igen szép kiállítású, gazdag információs tartalmú kötet jelent meg (e számunkban ismertetjük), a tudományos előadások (Szelestei Nagy László: Kolostorok, kéziratok, hitélet Magyarországon 1526-ig; Fülöp Géza: Egyházi könyvtárak művelődési és emberformáló szerepe a magyar történelemben; Antalóczi Lajos: Eszterházy Károly üzenete; Koncz Lajos: Századunk nagy magyar íróapostolai /Prohászka Ottokár, Bangha Béla, Schütz Antal és Tóth Tihamér/; Bánhegyi B. Miksa: Az egyházi könyvtárak evangelizációs jövője) – minden remény megvan rá, kötetben összefoglalva lesznek majd hozzáférhetők. Mi az alábbiakban a számunkra legérdekesebb, könyvtári vonatkozású előadásokat közöljük, valamint élükön, az Érsek Úr köszöntő, de korántsem csupán protokolláris szavait:

Tisztelt elnökség, kedves szakelőadók, kedves vendégek, hölgyeim és uraim!

Nagy előd méltatlan utódként tisztelettel köszöntöm kedves mindnyájukat, ezen az Eger és az egész ország nyilvánossága előtt megtartott évfordulós ünnepségen. Az egyház, mai személyi és anyagi adottságai közt, távolról sincs abban a helyzetben, amelyben ez a könyvtár, amelynek ma kétszázéves évfordulóját ünnepeljük, született. De itt van, és hirdeti mindannyiunk számára hazánknek, ennek az európai országnak az életravalóságát. A török idők után, amelyek tovább tartottak, mint az elmúlt megpróbáltatások, néhány évtized alatt anyagilag úgy helyre tudott állni ez az ország, hogy joggal kereshette helyét politikában is, kultúrában is a világ nemzetei között. A könyvtár évfordulója arra ösztökélhet és serkenthet minket, hogy ma se hagyjuk magunkat. Lépünk azoknyomába, akik a lehetőséget azonnal felhasználva kezdték építeni a jövőt, szellemi értékekben is, anyagiakban is. Azt a jövőt, ami nélkül egyetlen népnek sem lehet léte és neve a világon. Amikor ez a könyvtár született, Magyarországon világi mecénások és egyházi vezetők érezték lelkiismereti kötelességüknek,

hogy mindent megtegyenek saját népük, saját nemzetük, saját hazájuk szellemének szolgálatában.

Annak idején kispapként kerültem a szombathelyi szemináriumba, annak az egyházmegyének a központjába, amelyik 1772-ben született, és amelyben már Szily János olyan könyvtárat létesített, amelyet megcsodálhattam. Amikor később az ezeréves egri egyházmegye élére kerültem, megdöbbentett, hogy itt még nagyobb szellemi múlt szolgálata nehezedett mindenki vállára. Ma is csodálkozom, és érzem a magam kicsiségét ahhoz, hogy ennek az örökségnek hiteles képviselője és továbbépítője legyek egy személyileg és anyagilag meglehetősen visszaszorult magyar egyházban. Nem az a célom, hogy ennek a hátrányos helyzetnek a körülményeit fejtegessem, hiszen minden magyar intézmény hasonló hátrányokkal, gondokkal küzd, és fog küzdeni még a jövőben is. De igenis kötelességem, hogy megköszönjem azoknak a papoknak és világiaknak, a könyvtár szerelmeseinek és szakértőinek a munkáját, akik ötven esztendővel ezelőtt, a második világháború után azonnal nekifogtak menteni, ami menthető, nem is gondolva arra, hogy még nehezebb időknek néznek elébe, hogy Magyarországon egyházi könyvtárak fognak még zúzdába kerülni. Történetek persze hibák és hiányosságok, de akik nekifogtak, tudták, hogy ennek az értéknek, ennek az akkor 150 éves könyvtárnak jelentősége lesz minden magyar számára, és mivel ez a könyvtár nemcsak magyar könyvtár, jelentősége lesz az egész világ számára. Köszönetemet kell kifejezmem az elmúlt másfél évtizedért. E másfél évtized minden támogatója és támogatása iránt. Hiszen, ahogy enyhülni kezdett az egyoldalú szellemiség, a megfelelő pozícióban lévők azonnal érezték annak a szükségességét, hogy anyagilag is megadjanak minden támogatást ennek a könyvtárnak, hogy sebeit begyógyíthassa és újra kezdhesse építeni a magyar szellemi jövődőt. Köszönöm főkönyvtárosunknak, a könyvtár újonnan kinevezett igazgatójának áldozatos munkáját, köszönöm a Művelődési Minisztériumnak, a réginek és az újnak a szellemi, erkölcsi és anyagi támogatást. Külön is hálás vagyok a főiskolának, amely-

J. Bessoni: Theatrum Instrumentorum et machinarum (1582)

nek európai műveltségű tanárai is, vezetői is segítettek, megosztottak velünk a felelősségen. Nem az én feladatom, hogy szakembereknek, akik jobban ismerik a könyvtár múltját, jövőjét és igényeit előadást tartsak. Kérem, érezzék jól magukat a jubileumi ünnepségen, ebben az ugyancsak *Eszterházy Károly* által épített, egyetemnek szánt épületnek a dísztermében, amelyért külön köszönettel tartozok a főiskolának, hogy lehetővé tette, ünnepségünket itt tartsuk. Köszönöm a főigazgató úrnak és munkatársainak irányunkban mindig megnyilvánuló jóindulatát. Adja a mindenható Isten, hogy a könyvtár, az általa megtestesített magyar szellemiség növekedjék mindazokban, akik megtisztelték ünnepségünket. Régi kifejezéssel hadd mondjam: Vita et bibliotheca!

Eszterházy Károly üzenete – az őrzők számadása

Főtisztelendő Érsek és Püspök Atyák! Paptestvérek!
Tisztelt Polgármester Úr! Tisztelt Hölgyeim és Uraim!
Kedves Barátaim!

Valahányszor Eger város török utáni története tollhegyre kerül, *Eszterházy Károly* nevével szinte mindannyiszor találkozunk. Érthető ez, hiszen a galántai család nagy fia mind székvárosának, mind az egri egyházmegyének lelkeségében, művelődésében és politikájában jelentős szerepet játszott. Nagy formátumú, iskolát alapító, meghatározó egyéniség volt. Méltán nevezte őt VI. Pius pápa is nagy püspöknek.

Galántai gróf Eszterházy Károly gazdag életéből sok mindent ismerünk. Néhány fontos tanulmány jelent meg róla, de várat még magára egy átfogó feldolgozás vagy emlékkönyv. Adja Isten, hogy 1999-re, a püspök halálának 200. évfordulójára legyen szerzője és kiadója is egy méltó Eszterházy-monográfiának.

Amikor megcsodáljuk Eszterházy püspök gazdag életművét, s ha rajta is feledjük tekintetünket a nevéhez fűződő falakon, senki nem gondol hivalkodásra, hírnév vagy dicsőség hajszolására. Az utókor annak a lelkületnek adózik tisztelettel, amely életet lehelt a kövekbe. Ez az élet ma is hatást gyakorol, és beszédesen tanúskodik építőtőjéről. Erre gondol *Kandra Kabos*, egyházmegyénk neves történésze is, amikor az egri Líceum kapcsán így nyilatkozik: „Eszterházy és ezen épület-óriás között oly bensős, annyira szoros a viszony, mint a művész és műve között. Egymásra vetnek fényt, egymást értelmezik, egymásra vallanak”. Kiegészítve Kandra szavait joggal elmondhatjuk azt is, hogy Magyarországon talán egyetlen főpap sem épített fel annyi templomot, mint éppen az egri püspök. Eszterházy Károlyban viszont mégsem az építetót, hanem a szellemi és papi nagyságot, a főpásztori erényeket tiszteli az utókor.

Vallatni kell tehát a köveket, a porosodó aktákat, és találkozni fogunk Eszterházy géniuszával, szellemi hagyatékával, s megismerhetjük azt a gazdagon fakadó forrást, amelyből a döntések születtek. Bár az Eszterházy-irodalom gazdagnak mondható, de a papról, a hazafiról, és Eszterházyról, a főpásztorról keveset hallottunk. Pedig Eger nagy püspökére mi sem jellemzőbb, mint éppen a papi nagyság, a főpásztori bölcsesség és a hazafiság. Ezekben a vonásokban rejlik üzenete valamennyiünk számára.

Eszterházy püspök nem hagyott hátra vaskos köteteket. Nem volt – úgymond – literátus ember, *lelkiségéről, szellemi nagyságáról, magyarságáról, papi és főpásztori egyéniségéről, szellemi hagyatékáról* gyakori körlevelei, a vonatkozó levéltári adatok, a róla szóló írások és a tárgyi emlékek vallanak csupán. Eszterházy Károly erre építette a templomokat, plébániákat, gondoskodott egyetemről, a papnevelő bővítéséről, iskolákról, körleveleiben sokszor megkereste papjait és híveit, de sokrétfű munkáját mégis egyetlen gondolat vezérelte: *elkötelezett keresztényeket és kiművelt emberfőket állítani az Isten és ember szolgálatába*. Azon fáradozott, hogy minden ember, aki lelkipásztorkodásra, tanításra, gyógyításra, jogi ügyek intézésére vállalkozik széles e hazában, a krisztusi szellemiség neveltje legyen. Eszterházy Károly építkezéseivel tehát a keresztényi társadalom feltételeinek megteremtésére törekedett. Azt a szellemiséget igyekezett átadni, amit a tridenti zsinat jegyében a lelkileg megújított egyház vallott és hirdetett a világban.

A hétköznapi észjárás szerint a patinás családi háttér, a grófi cím és az esztergomi érsek nagybácsi, Eszterházy Imre, jótékony befolyása eleve predestinálták Eszterházy Károlyt a püspöki székbe. Ezek bár tények, de éppen az ún. „veleszületett” lehetőségek visszautasítása, illetve azok szolgálatba állítása tanúsítja a püspök nagyságát. Jellemző, hogy az esztergomi primás a teológus Eszterházyt ki akarta nevezni az esztergomi főkáptalan tagjává, a papnövendék azonban nem fogadja el a kanonokságot. Később majd visszautasítja a fejedelmi rokon sűrű támogatásával idő előtt érkező megtiszteltetést, a nyitrai püspökséget is. Még fiatalnak érzi magát. Eszterházy az isteni gondviselésre és igazságszolgáltatásra s nem az emberi kapcsolatokra épít. Nem kíván ranghoz és hatalomhoz jutni evilági összeköttetése révén, hanem tanulással, a papi lelkiség következetes kialakításával, tehát kemény munkával törekszik alkalmassá válni élethivatásának betöltésére. Az igazságban való szolgálat, az evilági hívság elvetése, a meg nem alkuvás, környezetével szemben a szeretettel párosuló szigor és keménység önmagával szemben, jellemzik papi egyéniségét. A következetes életvitel egyik-másik vonása azonban olykor-olykor károkat is okozott. Ez a tiszta ember pl. nem tudott vagy egyszerűen nem akart taktikázni, politikusi vénákról tanúságot tenni, annyira bízott az emberben.

Hogy ez mennyire igaz, s Eszterházynek mennyire nem volt kenyere az evilági hívság keresése, azt a felsőtárkányi nyaraló, a Fourcontrasti és a harsányi kastély lebontása tanúsítja szemléletesen. A két pompás épület sok vígság tanúja volt elődje idejében. A 36 éves, borromei típusú fiatal főpap bátor tetteivel tüntetően elítélte a barokk pompát, a világias lelkületet, tehát igazságának tudatában járt el. Mégis, ez a cselekedet nem csupán üzenetet hordozott, hanem kínos helyzetet is teremtett: nyilvánosan és az egész ország színe előtt hozta ugyanis kényes helyzetbe a primási székbe emelkedett elődöt, az uralkodó kedvelt barátját. Szinte történeti érdekességnek számít a két kastély esete. Eszterházy püspök miután kereken ellene mondott az uralkodónak s lebontatta a két nyaralót, néhány hónappal később – mintha mi sem történt volna –, az egri egyetem működési engedélyéért kopogtatott Mária Terézia ajtaján. Azt hiszem ilyen jóhiszeműsége valóban csak a tiszta emberek képesek. Igaz, az utókor elismeréssel adózott a merész lépés megtételéért, de a várható következményekkel Eszterházynek számolnia kellett. Az aszkéta püspök azonban vállalta tettének ódiúmat. A dolgok végső elrendezését ugyanis nem evilági hatalmasoktól remélte. Az más kérdés, hogy a két nyaraló lebontása beárnyékolta a főpap egész életét, és Egerből mindeddig nem lett egyetemi város.

Az Eszterházy-irodalom mindannyiszor előkelő helyen említi a főpap lelkipásztori buzgóságát. Naponta misézett. Vasárnaponként és ünnepnapokon reggel hat órakor hívek előtt mutatta be a szent áldozatot, majd pedig gyóntatószékbe ült. Gyakran látogatta a beteget, s hosszan és szívesen időzött a betegek ágyánál. Eger püspöke jó példával akart szolgálni papjai előtt a lelkipásztorkodásban. A lelkek gondos ellátását természetesen papjaitól is elvárta. Feljegyezték Eszterházy püspökről, hogy gyakran váratlanul tett ellenőrzést papjainál. Igaz, atyai szigor tanúsított irántuk, de szerette őket, s érzékenyen reagált a papok ellen felhozott vádakra. Ilyen esetben személyesen vizsgálta ki az esetet, mielőtt döntését meghozta. Jellemző Eszterházy munkásságára, hogy az egyházmegye átvételekor 258 pap működött egyházmegyéjében. Szabolcs megyében pl. 40-50 filia jutott egy lelkipásztorra. Amikor a püspök meghalt, a papság létszáma több mint kétszeresére, 542-re emelkedett.

Eger püspökének *hazafiassága*, az emberek szeretete, a hagyományokhoz való ragaszkodása, mondhatni konzervatizmusa sok döntésében tetten érhető. Amikor a líceum dísztermének kifestése után az állványokat lebontották, éles kritikával illetve *Franz Sigríst*, a festőművészt. Többek között kifogásolta, hogy „a hétszemélyes tábla lépcsőjén eltávozók nem viselnek magyar úri ruhát...” ugyanakkor „a ruházatot is magyaros viselet szerint kívánta módosíthatni...” – írja *Szmrecsányi Miklós*. Eszterházy újra felállványoztatja a termet a kifogásolt részek újrafestéséhez. Érdemes idézni a püspök vonatkozó iratát: „...az ő becsületére (ti. Franz Sigríst, a festő becsületére) legyen bízva, hogy akarja magát jövőre ajánlani és hogy fogja a színeket megfelelően ... alkalmazni s nem fog annyira a művészetre tekinteni, mint arra, hogy mindent fel lehessen ismerni, amit ábrázol”. *Szmrecsányi* a festő dicséretére megjegyzi, hogy a freskót, tehát az eredetileg nedves vakolatra festett képet sikerült úgy kijavítani, hogy az avatottak számára sem tűnik fel a javítás.

Eszterházy hazaszeretetről legszembetűnőbb talán a következő eset tanúskodik. Amikor II. József 1787 októberi látogatása után eltávozott Egerből, futára által már Pestről küldte a rendelkezést Eszterháznak, miszerint a líceumban meg kell szüntetni a jogi és bölcséleti képzést, csupán az alsó és elemi iskola maradhat meg; a kispapokat a pesti központi szemináriumba kell küldeni, az egri szemináriumot és a Foglár intézetet pedig a katonaságnak kell átadni. Az ütés bár súlyos volt, de az idősödő főpap nem tört meg. Eszterházy a rendelkezés után a magyar főpapságnak mintegy szellemi vezére lett a II. József elleni harcban. Amikor pedig néhány év múlva megjött Bécsből az engedély a felsőoktatás újbóli megkezdéséhez, a sokat szenvedett főpap a következő gyönyörű szavakkal tett tanúságot lelkének gazdagságáról: „Soha semmi sem szerezhett volna lelkemnek nagyobb örömet ennél ..., mert hiszen amikor ennek a líceumnak alapjait lefektettem és nagy költséggel be is fejeztettem, semmi másért nem tettem, mint szeretett hazámért és a közjóért, hogy itt a Múzsák otthonában, a királynak hű és a hazának hasznos polgárokat formálni lehessen”.

Ez a gazdag lelkű, a szenvedésektől megviselt főpap ugyanakkor konzervatizmusról, a régi rendhez való merev ragaszkodásról is tanúságot tett. Súlyos konfliktusba keveredett pl. székvárosával, amikor a káptalannal együtt a Fenesy-féle egyezményhez ragaszkodott. Egerből nem lehetett szabad királyi város, tehát a földesúri javadalom továbbra is a püspökséget illette. Tudnunk kell: a szigorú életet élő Eszterházy nem a pénzért harcolt, hanem annak lehetőségéért, hogy minél többet tehesen a rábízottak érdekében. Ugyanez a merevség jellemezte az egyházmegyei határok rendezésének ügyében. Tudjuk, hogy Erdődy püspököt a káptalan akadályozta meg az

Decsy Sámuel: A' magyar szent koronának... históriája (Bécs, 1792)

egyházmegye felosztásában. Barkóczy és Eszterházy püspök, akik konzisztoriális vezetést valósítottak meg, hallani sem akartak a felosztásról. Eszterházy 1799-es halála után az ötéves széküresedés szolgált alkalmul Bécsnek arra, hogy a káptalan akarata ellenére is három részre szabdalja az egyházmegyét. A Vatikán, bár elfogadta az új helyzetet és a külső beavatkozást, de a kinevezett püspököknek keményen értésére adta nemtetszését.

Eszterházy püspök szellemi nagyságáról és nyitottságáról az általa alapított és nagyon szeretett könyvtár is szemléletesen tanúskodik. A hajthatatlan jellemű, a tridentinumhoz kötődő főpap evangelizációs munkájában alapvető szerepet szánt a képzettségnek. Ezért nem félt beszerezni könyvtárába azokat a műveket, amelyek a különböző hitvitákat képviselik. Különösen az első kiadások beszerzésére törekedett, s ezekért súlyos anyagi áldozatot is vállalt. Legélesebben tanúsítja ezt Servet Mihály De Trinitatis erroribus c. kis művének megvásárlása, amiért nem sajnált 10 aranyat kifizetni. Abban az időben néhány pár igavonó ökröt lehetett vásárolni ezért a pénzért.

Eszterházy püspök korának szemével értékelte azonban a kéziratos műveket, és ezekről könnyen le is mondott. Ma már csak siratni tudjuk azt a veszteséget, amit ez a szemlélet Egernek okozott. Amikor Batthyány Ignác kanonokot erdélyi püspököknek kineveztek, Eszterházy Károly megengedte neveltjének és pártfogoltjának, hogy magával vigyen 800 kötetet kitevő kéziratot. Ezen kötetek nagyrészt Bártfáról, Eper-

jesről, Lőcséről lettek összevásárolva. A 800 kötet közül 273 kötet a mohácsi vész előtti időkből származik. Közöttük volt pl. a Codex aureus, vagy a 9. században másolt Szent Lukács-evangélium is. Ma ez a kéziratállomány a gyulafehérvári Batthyány Múzeum tulajdona.

Gazdagon lehetne még Eszterházy Károly egyéniségére jellemző vonásokat felsorolni. Szellemi hagyatékáról, az utókornak adott üzenetéről is bőbeszédűen tudnánk értekezni. Kandra Kabos egyik írásában hosszan tárgyal Eszterházynek a magyar 19. századra gyakorolt hatásáról, s tanulmányában egyenesen Eszterházy-iskoláról beszél. Osztanunk kell a tudós lelkipásztor állítását. Valóban, gróf Eszterházy Károly egri püspök olyan erkölcsi tekintély, akire méltán néz fel az utókor, s akit Eger városa és az Egri Főegyházmege büszkén vallhat magáénak. Eszterházy örökségét, szellemi hagyatékát, üzenetét újra és újra meg kell hallani, fel kell idézni. Élete példát adott arra, miként kell magyarnak és lelkipásztornak lenni.

Eszterházyról szóló kis összefoglalómat egy élménnyel zárom. Vagy 15 évvel ezelőtt kezembe került egy Eszterházyt méltató terjedelmes tanulmány. Az írás felidézi a nagy főpap emlékét, életét, munkásságát. Életre szólóan megmaradt bennem a tanulmány címe: A hosszú cím első szavai így hangzanak: „Az elfelejthetetlen emlékeztető Egri Püspök Galanthai Gróf Eszterházy Károlynak jeles Élete...” Eszterházy halála után húsz évvel írták ezt a tanulmányt. A szerzők nem kívánták önmagukat megnevezni. Csak így írták alá a tanulmányt: hű tisztelői. Nos, ez a cím, ez a rövid mondat, ez „az elfelejthetetlen emlékeztető” jelző mondat talán a legtöbbet Eszterházy Károlyról. Ezek a szavak nem a szervilis lelkület hízelgő szavai, hanem az őszinte fiúi tisztelet meghajlása az erkölcsi tekintély előtt. Úgy gondolom, ez a néhány szó mindent elmond Eszterházyról, amit lelkiségéről tudni illik.

*

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Amikor Eszterházy Károly könyvtárának őrzője szólasra emelkedik, hogy számot adjon sáfárkodásáról a bicentenárium alkalmával, kegyetlenül nehéz, mondhatni kínos helyzetben van. Hogyan is lehet megfelelni a nagy főpap mércéinek? Ha pedig rátekintünk a hajdani könyvtáros elődök névsorára, nem egyszerű *Batthyány Ignác*, *Szepessy Ignác*, *Roskoványi Ágoston* vagy *Ipolyi Arnold* örökében megszólalni, hogy csak a püspököket említsem, nem beszélve a magas rangú papokról stb. Ha ezek a kérdések fel is vetődnek, Eszterházy könyvtárának mai őrzői nevében egy dolgot mégis emelt fővel szeretnék kijelenteni: tíz éven át minden erőnkkel arra törekedtünk, hogy Eszterházy könyvtára mind külső megjelenésében, mind belső feldolgozottság tekintetében méltó legyen nagy alapítójához, s alkalmassá váljon a hatékony evangélizációra és a tudományos élet korszerű kiszolgálására. Az irodalmi apostolkodás jegyében a lelkek építésében és a szellem művelésén fáradozunk.

A bibliotéka vezetője éppen tíz évvel ezelőtt vette át a könyvtár irányítását. Akik emlékeznek még a korabeli állapotokra, kisebb csodának tarthatják mai helyzetünket. Hosszú lenne itt felsorolni mi minden történt az elmúlt tíz esztendő alatt a kétszáz év során ugyancsak elhasználódott könyvtárban. Nem is a mi dolgunk önmagunk munkáját minősíteni. Megteszi majd azt a jövő, vagy maga az Isten. Nem feledkezhetünk el azonban arról, hogy a sok segítő kéz, a sok jóakarattal tette lehetővé az előbbre jutást, s ez feledtette a munka fáradalmait, a méltatlan vádakot, és a nem ritka megalázódást.

Dr. Antalóczi Lajos, a könyvtár igazgatója

Adott esetben keserves küzdelem árán tudtunk előre lépni, de mindig akadt valaki, aki segített rajtunk. Az eredmény pedig: Eszterházy könyvtára régi fényében, a kétszáz év patinájával nemesítve készen áll a jövő szolgálatára.

Itt munkálkodásom 15 esztendeje alatt soha nem volt konfliktusunk a főiskolával, sőt a küzdelmes évek során az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola vezetése – élén *dr. Orbán Sándor* főigazgató úrral – mindig segítőkész partnernek bizonyult gondjaink megoldásában. Tisztelettel köszönetet mondok ezért, s ígérjük, a jövőben is törekszünk a jó kapcsolatok ápolására, és a főiskola munkájának támogatására.

Az évfordulóra komoly áldozatok árán emlékkönyvet jelentettünk meg. Ebben részletesen elmondjuk mindazt, amit tettünk, s felsoroljuk mindazok nevét, akik valamilyen módon segítettek munkánkat és köszönetet mondunk minden segítségnyújtásért.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! A könyvtárban nem falakat emelnek, hanem háttér munkát végeznek. Azokat szolgálják, akik templomba vagy iskolába járnak. A lélek és a szellem nemesedését és művelését segítik. Nem látványos ez a tevékenység. Talán ez magyarázza, hogy keveset hallunk a könyvek szentélyének munkásairól. Ezért kötelességem nyilvánosan is köszönetet mondani könyvtárunk valamennyi munkatársának, hiszen az ő munkájukat dicsérik a mai állapotok. Köszönettel tartozom a Szinyei-díjas *dr. Surányi Imrének*, könyvtárunk tudományos munkatársának, aki gazdag nyelvi és szakmai ismeretével szolgálja bibliotékánkat, köszönetet mondok *Gyimesi Alajosnak*, könyvtárunk helyettes vezetőjének a számítógépek értő kezeléséért és referenzsi tevékenységéért, köszönetet mondok *Szabó Dénes* könyvtárosnak az alaposágot és komoly nyelvi ismeretet igénylő feltárái munkáért, köszönetet mondok *Fodor József* nének, szakképzett idegenvezetőnknek, aki vendégeinket kalauzolja és a könyvtári munkát segíti, köszönetet mondok *Pozsgay László* nének a könyvelés és a számvitel végzéséért, s a metszetkatalógus nagyon gondos építéséért, és köszönetet mondok *Szecsó Kálmán* nének a kedves Margitkának, aki

könyvtárunkat tartja tisztán. Nem feledkeztünk el régi munkatársainkról sem. Újólaj megköszönöm a Főegyházmegyei Könyvtárban végzett munkáját dr. Ritter Márton, Petrassevics Nicefor és dr. Kishonthy István atyáknak, Juhász Tibornak, Kovács Kálmánnak, Szabó Józsefnek és Óvári Irénnek. És hadd köszönjem meg a szakma országos vezetésének a Szabó Ervin- és a Szinnyei-díjat. Jó volt tapasztalni, hogy megfizető figyelem kíséri könyvtárunk munkásságát.

Mielőtt befejezném ezt a néhány gondolatot, szükséges felvetni két kérdést, amit furcsa módon a mai világ fogalmaz meg: mi az egyházi könyvtár, és milyen küldetése van a mai egyházban és a mai világban? Bosco Szent János szavaival válaszolok: „Hány, de hány lelket szenteltek meg a jó könyvek. Aki más kezébe jó könyvet ad, ha nem is volna más érdeme Istennél, mint épp az, hogy azáltal ráirányítja gondolatát Istenre, már bokros érdemeket szerzett az égben”. A szent szavaiból következik a válasz: az egyház kezében a könyvtár *elsősorban evangélikációs eszköz*. Semmivel nem pótolható evangélikációs eszköz. Modern egyházunknak, ha kulturált hívő közösséget akar nevelni, ha egyszerűen evangélikálni akar, törekednie kell arra, hogy állandóan kéznél lehessen a lelkeségi és teológiai irodalom. Ma, amikor eláraszt bennünket a tévtanítás, az audio-vizuális eszközök kínálata, amikor úton-útfélen belebotlunk valamilyen irodalomba, az egyház egyszerűen nem mondhat le saját irodalmának a világban való jelenlétéről, terjesztéséről, mert nem fog megfelelni krisztusi küldetésének. Az egyházi könyvtár ugyanakkor *természeténél fogva persze tudományos műhely* is, hiszen az egyéb kutatások mellett lehetővé teszik az egyház múltjának faggatását. A múlt ismerete nélkül ugyanis nem építhetünk jövőt. Harmadszor pedig az egyházi könyvtár az ezeréves *magyarság lelkeségi irodalmának* tárháza. Itt őrzik, feldolgozzák és rendelkezésre bocsátják a lelkeséget építő irodalmat.

Könyvtárunkban az ún. Eszterházy-féle gyűjtemény 13 879 művet tartalmaz 20 293 kötetben. Ez a nemzetközi tekintetben is figyelemre méltó állomány páratlan módon reprezentálja Európa 16., 17. és 18. századi tudományosságát. Példátlan körültekintésről, gondoskodásról, műveltségről és szeretetről tesz tanúságot az a könyvgyűjtési akció, aminek révén összegyűlt könyvtárunk induló állománya. Bár Eszterháznak enciklopédikus könyvtárról kellett gondoskodnia, hiszen egyetemi könyvtárat alapított, a kiadványoknak mégis közel ötven százalékka egyházi tudományokkal foglalkozik.

Nos, ez az arány ma is érvényes. Könyvtárunk 130-140 ezer kötetének mintegy a fele egyháztörténelemmel, lelkeséggel foglalkozó kiadvány. Ez azzal is magyarázható, hogy Eszterházy halála után magasan képzett egyházi személyek hagyatékából gyarapodott könyvtárunk. Az egyházi kiadványok széles köre nagyszerű válogatásban került hozzánk. Olyan kincs ez, és az evangélikációnak olyan lehetősége, amit valóban páratlannak kell mondanunk. Ugyanakkor a világi tudományok szakkönyveinek reprezentatív értékei is polcainkon sorakoznak. Közel félezer állandó új olvasó iratkozott be az 1993-as év során az Egri Egyházmegyei Könyvtárba, s évente csaknem százezer turista találkozik bibliotékánkban az egyházzal.

A rendszerváltás után könyvtárunk előtt is szélesre tárultak a lehetőségek kapui. Miután tízéves munkával mindent megújítottunk, restauráltunk, folytathatjuk a további beruházást, végezhetjük az analitikus feltárást, a metszetkatalógus és egyéb mutatók komputeres összeállítását. Hazánk vezetése jóvoltából nagyszerű jövő előtt állnak egyházi gyűjteményeink. Ha az egyházi és állami vezetés közös kincsnek tekint az egyházi gyűjteményeket, annak a nemzet látja hasznát. Soha nem szabad az

egyházi könyvtárakban csupán kultúrát vagy csupán ideológiát látni, hanem egyszerre mind a kettőt.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Rövid előadásomat Babits gyönyörű szavaival zárom: „Óh ne mondjátok azt, hogy a Könyv ma nem kell, / hogy a Könyvnél több az Élet és az Ember: / mert a Könyv is Élet, és él, mint az ember – / így él: emberben könyv, s a Könyvben az Ember”.

Köszönöm figyelmüket.

Antalóczi Lajos

Az egyházi könyvtárak evangélizációs jövője

1. Nehéz helyzetben van az előadó, amikor egy gazdag nap végén kapja meg a szót. Nehéz helyzetben van, mert már mindent elmondtak előtte, amit el kell mondani az *Egri Főegyházmegyei Könyvtár bicentenáriumán*; de talán még nehezebb a helyzete azért, mert neki a megadott témának megfelelően nem a múltról kell beszélnie, nem szorgos kutatómunka eredményeit kell hallgatói elé tárnia, hanem a jövőbe kell tekintenie, abba a jövőbe, amely mindig bizonytalan és előre nem látható volt, és az is marad. Ennek a könyvtárnak és a többi *egyházi könyvtárnak a jövőjét* kell megrajzolnia. S amikor vállalta ezt a feladatot, akkor lehetetlenre vállalkozott.

Vagy talán mégsem? A futurológia viszonylag új tudomány, kudarcai is újkeletűek. Bár mindig voltak olyan emberek, akik a jövőbe akartak látni, kudarcaikon nem tanult az emberiség. Azonban van egy futurológus, akinek abszolút hitele van előttem a „fides = hit” értelemben – s gondolom, Tisztelt Hallgatóim előtt is –, az, aki azt mondta, hogy az általa egybegyűjtött közösségen a pokol kapui sem vesznek erőt, az, aki vele van ezzel a közösséggel a világ végezetéig. Jézus Krisztusról van szó s egyházáról. S ha most ebben a néhány, rendelkezésemre álló percben megpróbálom megmutatni azt, hogy az *egyházban* fontos, sőt *nélkülözhetetlen intézmény* a könyvtár, akkor lényegében kimondom azt is, hogy az egyházi könyvtár szerepet fog játszani a jövő evangélizációjában, nevezzük újraevangélizálásnak, apostolkodásnak, igehirdetésnek vagy katechézisnek.

A jubileumát ünneplő könyvtár híres freskója több mint 200 év távlatából a *Tridentini Zsinatot* mutatja be részben eszmei, részben reális hitelességre törekedve. A szónokló jezsuita pódiuma előtt könyveket ábrázol a művész: a Bibliát és Aquinói Tamás Summáját. Ez a két könyv volt az egész Zsinat fundamentuma, joggal kerültek tehát az ábrázolás egyik centrumába. De egyúttal ez a két könyv lett a Tridentini Zsinat büntetést kilátásba helyező anatómákkal bőven ellátott rendelkezésein keresztül újabb, közel 200 évre az ellenreformáció, a katolikus restauráció, a felvilágosodás és a modernizmus elleni küzdelem alapvető műve – sajnos a másodikat túlságosan mereven alkalmazva.

S mégis erre a Tridentini Zsinatra hivatkozik a *II. Vatikáni Zsinat* is, amelyik nem mondott ki egyetlen anatómát, átkot sem, amikor a papságra készülők nevelésével foglalkozó dekrétumban azt jelenti ki, hogy a zsinati atyák a Tridentinum szándékát

valósítják meg, amikor a szemináriumok előjáróinak és tanárainak a lelkükre kötik, hogy a kispapokat „in spiritu renovationis”, a *megújulás és megújítás* szellemében neveljék (vö. *Optatam totius* 22).

2. Korunk megújulásának és megújításának ez a nagy zsinata külön témaként *nem foglalkozik a könyvtárakkal*, sőt a II. János Pál pápa „Pastor Bonus” (Jó Pásztor) kezdetű apostoli konstitúciójában nyilvánosságra hozott kúriai reform során életre hívott szerv, a Művészeti és Történelmi Örökségünk megőrzésének *Pápai Bizottsága* (Pontificia Commissio de Patrimonio Artis et Historiae conservando) pusztá léte is mintha arra mutatna, hogy értékes egyházi könyvtárainkat csupán *örökségként kell őriznünk* (talán még keményebb a latin kifejezés: mint patrimoniumot kell konzerválnunk). Konzerv-létből viszont nem születhet jövő, egy jól őrzött örökség – bármennyire dicséretes és szükséges dolog is ez – nem tudja kivenni részét cselekvően az evangélizálásból.

Persze maga a Bizottság sem így gondolja, hiszen vezetője, Marchisano érsek 1993 szeptemberében Párizsban a Francia Egyházi Könyvtárak Egyesületének évi közgyűlésén előadásában az egyház missziójaként értékelte a könyvtárak működését, prédikációjában pedig egyenesen úgy beszélt a könyvtárról, mint „üdvösségünk eszkö-zéről”.

Azonban bizonyos körök véleményében mégis a Szent Tamás-i híres „videtur quod non” (úgy tűnik, hogy nem) látszik uralkodó eszmének a „műemléki, muzeális, jelentős régi anyaggal rendelkező” és hasonló jelzőkkel ellátott egyházi könyvtárak területén.

S ezt a negatív jelleget erősíti napjaink némely – ha nem is általános, mégis – jellemző vonása, amelyek közül első helyen méltó említésre az egyházon belül sok helyen és minden szinten megfigyelhető *tudományellenesség*, amelynek a forrásai a felvilágosodástól kezdődően a modernizmus körüli nehézségeken át korunk hihetetlenül felgyorsult tudományos fejlődéséig terjednek.

Második helyen említem az ugyancsak mindenütt fellelhető negatív jellegű *konzervativizmust*, amely talán az elmúlt évtizedek eredménye is abban az értelemben, hogy egyházunk és papjaink nem voltak, nem lehettek közvetlen részesei annak a teológiai fejlődésnek, amely az egyházban – mind a Zsinaton, mind pedig azon kívül – harcosan vagy békésen végbement.

Összefügg az említett tudományellenességgel és konzervativizmussal a harmadik jellemző vonás, az *áltudományosság*, amely a szabadság visszanyerése óta gátlástalanul grasszál és szedi áldozatait országunkban. Most nem a szektákra s egyéb, az egyházon kívül szerveződő mozgalmakra gondolok, hanem arra a tényre, hogy számtalan mű és művecske jelenik meg szinte naponként magánkiadásban vagy magukat vallásosnak mondó kiadóknál, amelyek közül nem egy a teológiai és vallásos irodalom megcsúfolása.

Végül – a teljesség igénye nélkül – megemlítem még a *pragmatizmust*, amely a teológiai és vallásos művek közül csak azt tartja értéknek, amely közvetlenül felhasználható önmagunk megszentelésének eszközeül (pl. teljesen feldolgozott, azonnal „fogyasztható” elmélkedési vagy jellemnevelő anyag) vagy kész alapanyagot szolgáltat kivétel nélkül mindenki számára például a prédikációhoz, katechézishez, jegyesoktatáshoz stb.

3. Ezzel a látszattal (videtur quod non) szembeállítjuk Aquinói módszere szerint (sed contra) először is az egyház és benne *az egyházi könyvtárak történelmét*. A helyi

Bányheli B. Miksa bencés atya (Pannonhalma)

egyházak már az apostoli korban írásba foglalták mindazt, amit hittek, amit liturgiájukban, katechézisükben és életükben hirdettek. Ezek a kisebb-nagyobb „egyházi könyvtárak” tehát már ebben az időben az evangélizáció lényeges részét alkották, hiszen még az ismert „a hit hallásból ered” mondat is írásban maradt ránk (vö. Róm 10, 17), s az egyes gyülekezeteknek szánt leveleket megőrizték és eljuttatták a többi egyházközségbe is (vö. Gal 1, 2; Kol 4, 16). S ez a sokszor elfelejtett indulás hatalmas fejlődésének a kezdete, hiszen az Origenész alapította caesareai keresztény könyvtár a III-IV. században már 30 000 tekerccsel rendelkezett.

A továbbiakat már ismerjük, csupán szeretném újra kiemelni a nagy *székesegyházi iskolák könyvtárait* mint az egyházmegyei, székesegyházi és káptalani könyvtárak közvetlen előzményeit, valamint azt a tényt, hogy szinte minden püspöki székváros, így Eger is, rendelkezett a későbbiekben nyomdával is, s akár egyházi tulajdonban voltak ezek a *nyomdák és könyvkiadók*, akár magánkézben, a könyvek gyűjtésével párhuzamosan ott volt minden egyházi központban a könyv terjesztése is, s ismervén ezeknek a könyveknek a jellegét, nyugodtan mondhatjuk, hogy az evangélizáció is.

Csupán a tudományok területén a XVIII–XIX. század folyamán bekövetkező változások (felvilágosodás, szekularizáció, állami oktatás) veszik ki az egyház kezéből az evangélizációnak a könyvek és könyvtárak útján történő megvalósulását; s mindezt sokszor még az egyháziak, az egyházi könyvtárakért és könyvkiadásért végső fokon felelős főpásztorok is *visszafordíthatatlan folyamatnak* tekintik, s még jó, ha konzerválják a meglévő értékes állományt, s nem próbálnak belőle pénzt teremteni a „modernebb” evangélizációs eszközökre.

Ha talán keményen hangzott az előző mondat, legyen szabad idéznem a médiumokról szóló zsinati dekrétum egy mondatát: „Méltatlan volna, ha az egyház gyermekei tétlenül túrnék, hogy technikai hiányosságok vagy pénzügyi nehézségek – ezek az ilyen eszközöknél igen nagyok – *kössék meg vagy akadályozzák az üdvösség igéjét*” (Inter mirifica 17). Az eredeti kifejezések, „prorsus dedeceat, desides” legalább ilyen

kemények, a „kössék meg vagy akadályozzák az üdvösség igéjét” kifejezést pedig nem lehet nem asszociálni a 2 Tim 2,9-cel: „Isten igéje nincs megbilincselve”. Ha pedig a mi tétlenségünk vagy takarékoskodásunk megteheti azt, amit a bilincsek nem tudtak megtenni, képes gúzsba kötni az „üdvösség igéjét”, akkor minden felelős egyházi vezetőnek, minden egyházi és nem egyházi könyvtárosnak komoly lelkiismeretvizsgálatot kell tartania.

4. Nem visszafordíthatatlan folyamat a könyvtárügy szekularizációja, ahogy nem végleges az „úgy tűnik, hogy nem” csoportban említett tudományellenesség, konzervativizmus és pragmatizmus sem az egyházak és az egyháziak életében. Mert éppen „*korunkban új kérdések merülnek föl, nagyon súlyos tévedések terjednek, amelyek alapján akarják fölforgatni a vallást, az erkölcsi rendet, sőt magát az emberi társadalmat*”, s ezekkel szemben mindenkinek, a világiaknak is, feleletet kell tudnia adni az egyház szellemében, mondja a világiak apostolkodásáról szóló zsinati dekrétum (Apostolicam actuositatem 6).

Az egyház szellemében kell a keresztény embernek megadnia a feleletet korunk kérdéseire. Szinte ugyanezt fogalmazza meg a keresztény nevelésről szóló nyilatkozat, amely ennek a szellemnek a körülírásában visszautal az egyházatyák, különösen is Aquinói Szent Tamás példájára; de nem a tomizmus szorgalmazásával, hanem annak hangsúlyozásával, hogy az Atyák, különösen is Szent Tamás, koruk tudományosságának a tetőpontján álltak. Hozzájuk és hozzá hasonlóan kell, hogy a keresztény szellemiség „*állandóan és egyetemesen jelen legyen a közéletben – publica, stabilis atque universalis praesentia*” (Gravissimum educationis 10).

Ennek a jelenlétnék egyik megtestesülése minden korban a könyvtár volt, és az is marad. Bár az idézett zsinati szöveg nem tesz említést könyvtárról, hanem „*a magasabb kultúra előmozdítására* vonatkozó minden igyekezetről” beszél (Gravissimum educationis 10), nyilvánvaló, hogy ezek a kritériumok: „magasabb kultúra, nyilvános, állandó és egyetemes jelenléti” elsődlegesen a tudományos célokat (is) szolgáló *könyvtárakban valósulnak meg* a legpregnansabban. Egy-egy mondat erejéig szeretném ezeket a jellemzőket megismételni és aláhúzni. Magasabb kultúra, tehát nem az épületes, hitbuzgalmi irodalomról van szó – bár annak a fontosságát se szeretném lebecsülni; állandó, stabil intézmény, amely nem ephemer jellegű vagy divathoz kötődő, megérdemelten vagy érdemtelenül favorizált irodalmat kínál, hanem századok tudásanyagát tartja és őrzi megingathatatlanul; univerzális, ahol nincsen „zárt anyag”, ahol nem érvényesül a középkori „Graeca sunt, non leguntur”, azaz „görögül van, nem olvassuk” elve; végül nyilvános, közéleti, azaz nem csupán a belső berkekben lejátszódó művelődésről van szó, hanem olyan energiafotrásról, amely kifelé sugárzik.

5. Az evangélizáció, amely a „magasabb kultúra” eredményeire, könyvtárakban fölhalmozott értékeire támaszkodik, nem mond ellent a krisztusi elvnek: az evangélium a szegényeknek hirdetik (vö. Lk 4, 17; 7, 22), sem pedig a krisztusi hálaadás tárgyának „*kinyilatkoztatad a kicsinyeknek*” (Lk 10, 21). Hiszen súlyos tévedés lenne az evangéliumi „szegénységet” és „kicsiséget” azonosítani az emberi butasággal vagy műveletlenséggel, ugyanakkor azonban Krisztus ismeretét nem szabad azonosítani a hellén kultúra bölcsességével sem (vö. 1 Kor 1, 19-22). Már Szent Pál megtalálta a kiegyenlítő formulát: „*megismertem Krisztus titkát*” (Ef 3,4), „erővel, a Szentlélek kiárasztásával” (1 Tessz 1,5). Ezek a kifejezések: „Krisztus titkát, erővel, a Szentlélek kiárasztásával” ismétlődnek meg a már idézett zsinati szövegben (Apostolicam acutositatem 6), amely az egyház szelleméről, keresztény szellemiségről,

Dr. Koncz Lajos teológiai tanár

azaz Krisztus lelkületéről beszél. Bármelyik rétegnél kezdődhet és kezdődik is el hazánk egyházában az újraevangélizálás, az Evangélium hirdetőinek mindig szükségük lesz erre a műveltségre (a Szent Pál-i „prudencia” szót fordítottam most ezzel a szóval), erre a kultúrára.

Az elhangzott gondolatsort folytatva a könyvtárnak – elsődlegesen természetesen az egyházi könyvtárnak – új nevet adtam: *depositum evangelizationis*, a depositum fidei analógiájára, amely a Szentírást és a Szentagyományt jelenti, amint együttesen rábízhattak az egyházra, hogy őrizze és hitelesen magyarázza őket. Az azonosításhoz a bátorságot a II. Vatikáni Zsinat Dei verbum kezdetű dogmatikai konstitúciója és kommentárjai adták. A 24. pont azt mondja a teológia tudományáról: „A szent teológia Isten leírt szavára s azzal együtt a szent hagyományra mint maradandó fundamentumra épül”. Ezt a viszonylagosan statikus képet – „perenne fundamentum” – rögtön föloldja a mondat második része: „S ebben erősen *izmosodik* és mindenkor *megfiatalodik*, amikor a hit fényénél vizsgálja a teljes igazságot, amely Krisztus misztériumában van elrejtve” (Dei verbum 24). A teológia izmosodására és megfiatalodására van szükségünk ma, ha evangélizálni akarunk. De a Zsinat, ahogy korábban már a Humani generis enciklika is, látja és tanítja, hogy a szent depositumra kell mindig visszanyúlnia a teológiának, ha nem akarjuk, hogy terméketlen legyen minden teológiai spekuláció.

De hogy senki se vélhesse ezt a gondolatmenetet a modern teológiai irányzatok elvetésének vagy a konzervativizmus dicséretének, két nagyon kifejező, dinamikus igét használ a zsinati szöveg: roboratur, sőt firmissime roboratur (igen erősen megizmosodik), és iuvenescit (megfiatalodik). A teológiának a Szentíráásra és a Szentagyományra mint fundamentumra épült háza csak akkor állhat fenn, *ha eleven marad, ha állandóan izmosodik és fiatalodik*. Furcsának tűnhet egy közel 2000 éve kánonba zárt Írásra és mélyhűtöttnek gondolt Hagyományra alkalmazva hallani ezt a két szerves, eleven életből vett igét: izmosodik és fiatalodik. Ha csak a halottnak hitt de-

positummal szemben érezzük idegennek az életet, az is katasztrofális, ha azonban gondolkodásunk az evangelizáció fogalmával tartaná összeegyeztethetetlennek, az már tragikus kimenetelű volna.

6. Élőnek kell lennie a depositum fideinek, de ugyanúgy élőnek kell lennie a depositum evangelizationisnak, a könyvtárnak is. És nem csupán „in re”, a reális valóságban, mert az tőlünk függetlenül van így, hanem mindannyiunk tudatában is, akik bármilyen fokon és formában *érdekeltek és felelősek vagyunk*, akár az evangelizációban, akár a teológia vagy bármely más tudomány művelésében, akár a könyvtárügyben.

Ilyen, mindenkire kiterjedő formában köti a lelkére a II. Vatikáni Zsinat minden klerikusnak, papnak, diakónusnak és katechétának elsőrendű kötelességként a *szüntelen szent olvasást* (assidua lectio sacra) és a *mélyreható tanulmányozást* (exquisitum studium) a Szentírással kapcsolatban. Ezt a kívánalmat alkalmazhatjuk per analogiam a könyvtárak depositumával kapcsolatban, nehogy az említett személyek közül egy is – Szent Ágoston szavaival élve –, „mivel ott bent nem hallgatja Isten igéjét, üresen kongó, külsődleges hirdetőjévé (inanis forinsecus praedicator) legyen” (Dei verbum 25; PL 38,966).

Mindig voltak „üresen kongó” *prédikátorok*, s ezt azok tudják legjobban, akik valaha is kutattak könyvtárainkban régi szentbeszéd-gyűjteményeket. Viszont ugyanazok bizonyíthatják azt is, s mindenki megtapasztalhatja ugyanezt, aki belelapoz az Imaórák Liturgiája köteteibe, hogy minden kor teológiai és prédikációs irodalmában találhatunk bőségesen olyan anyagot, amely az igehirdetéssel, az evangelizációval szemben támasztott *legmodernebb követelményeket* is kielégíti, legyen az latin vagy görög, középkori vagy barokk, katolikus vagy protestáns mű.

Amikor itt lekiórol és stúdiumról beszélünk, természetesen nemcsak a tényleges igehirdetőkre kell gondolnunk, hanem az evangelizáció nagyon tág keretein belül folyó minden apostoli tevékenységre, a *világiak apostolkodására* is. Az ő apostoli tevékenységükkel foglalkozó zsinati dekrétum többek közt kategorikusan kijelenti, hogy „az apostolkodás hatékonyságát csupán *sokoldalú és átfogó képzés* révén érheti el”. A továbbiakban pedig kimondja, hogy ez a képzés nem csupán magas szintű teológiai képzést jelent, hanem föltételez „egy bizonyos, kinek-kinek a tehetségéhez és a lehetőségeihez mért teljes körű *humán képzést*” (formationem integram quamdem humanam). Hogy mit értettek az egyház jövőjét hosszú időre meghatározó Zsinat atyái ezen a humán képzésen, azt a dekrétum egy másik bekezdése így sorolja föl: „A spirituális nevelésen túl...alapos elméleti oktatás teológiában, etikában és filozófiában, mindig az életkor, a körülmények, a tehetség különböző voltának megfelelően”, valamint „az általános műveltség a gyakorlati és technikai képzéssel egyetemben” (Apostolicam actuositatem 28-29). Evidens, hogy egy ilyen jellegű képzést csupán egy nagy, történelmében is jelentős egyházi könyvtár megléte és használhatósága biztosíthatja. S ha ez a könyvtáron alapuló képzés ráépül arra a hitre, amely a teremtés és a megváltás isteni misztériumában gyökerezik és a Szentlélek által irányítatik, akkor teljes mértékben igaz lesz a Zsinat tanítása: „Ez a képzés tekintendő minden *termékeny apostolkodás* fundamentumának és feltételének” (Apostolicam actuositatem 29).

7. Nem elhanyagolható tényezője a jövő evangelizációjának a *kiemelkedő tudományos képzettségű* klerikusok és világiak apostoli működése. S ezt ismét a médiumok vonatkozásában kimondott tétel alkalmazásával igazolom. Ott ugyanis azért kell

**Dr. Fülöp Géza, az ELTE könyvtártudományi
információs tanszékének vezetője**

eljutniok megfelelő jártasságra a papoknak, a szerzeteseknek és a világiaknak, hogy azt „*az apostolkodás céljaira*” (ad fines apostolatus) használják föl (vö. Inter mirifica 15). Ez a dekrétum egy másik helyen szinte egyenlőségjelet tesz bizonyos szempontból a kettő közé, amikor azt kívánja, hogy támogassák a médiumokat, amennyiben azok „a valódi kultúrát és az apostolkodást szolgálják” (veri nominis culturae et apostolatus inseruiunt) (Inter mirifica 17).

A *felsőfokú oktatásnak*, történjen az főiskolán, egyetemen vagy fakultásokon, nagy gondot szentel az egyház, hogy ezeken a helyeken „az egyes tudományágakat a saját alapelveiknek megfelelően, saját módszereikkel és a *tudományos kutatás* sajátos szabadságával műveljék”; sőt azokat az intézeteket támogatja elsősorban, amelyek „elsődlegesen a tudományos kutatást szolgálják” (Gravissimum educationis 10).

Ezekből a felsőfokú intézményekből kell kikerülniük a – ha szabad így mondani – „*tudományos evangélikáció vezéralakjainak*, ezért „a katolikus vagy egyéb egyetemek kiemelkedő tehetségű fiataljait, akik alkalmasnak látszanak az oktatásra és a kutatásra, különleges gonddal kell képezni és (szabadon fordítva a »magisteria« szót:) a tanszékek átvételére előkészíteni” (Gravissimum educationis 10).

Érdekes, hogy a *papság képzésében* fontos szerepet kap a *filozófia*, de a „mindig érvényben maradó filozófiai örökség (patrimonium)” mellett jelentős szerepet kapnak „az újabb kor filozófiai kutatásai”, különösen is „a saját nemzetünkben nagyobb befolyással rendelkezők”, valamint minden új tudományos eredmény (vö. Optatum totius 15). Így tehát – mondja egy kommentár – a filozófiai tanulmányoknak is a pap lelkipásztori feladatára, azaz az evangélikációra való felkészítését kell szolgálniuk. Ezen utolsó részben vázolt tudományos-evangélikációs feladatok bármilyen alacsony fokon való teljesítése is elképzelhetetlen *jó tudományos könyvtár* nélkül.

8. A *püspökök pásztori feladatához* kapcsolódik fejtegetésünk utolsó része, de nem csupán a püspököknek szól. Hadd idézzem a megfelelő dekrétum szövegének egy

bevezetését teljes egészében: „Igyekezzenek (ti. a püspökök) korunkban a keresztény tanítás terjesztésére felhasználni a rendelkezésre álló különböző médiumokat, mégpedig elsősorban az igehirdetést és a katechézist, hiszen ezek foglalják el mindig az első helyet, de ugyanúgy a tannak az iskolákban, akadémiákon, konferenciákon és mindenféle összejövetelen történő kifejtését, valamint annak bizonyos esetekben publikált nyilatkozatokban, a sajtóban és a különböző kommunikációs eszközökben való terjesztését, *ezeket mindenképpen fel kell használni Krisztus Evangéliumának a hirdetésére* – quibus ad Christi Evangelium nuntandum uti omnio oportet” (Christus Dominus 13).

Mintha a zsinati tanítás csak a püspök kifelé irányuló evangelizációs tevékenységének sokrétűségét fejezné ki. Feltételezi azonban azt, hogy mindezek az előre vivő erők csak abban az esetben tudják kifejteni hatásukat, ha ugyanannyi kötéssel *le vannak horgonyozva* a depositum evangelizationis megtestesülésébe, a *könyvtárba*, a könyvek ezrei által képviselt és őrzött tudományba.

Befejezésül és összefoglalóul csak egyetlen helyet szeretnék idézni ismét csak egy zsinati dokumentumból: „A papok a szentelés és a püspöktől nyert küldés által *Krisztusnak, a Tanítónak, Papnak és Királynak a szolgálatára* rendeltetnek”. S ez áll – mutatis mutandis – minden keresztény emberre, de különösen is az evangelizációban hivatásszerűen részt vevőkre is. „Részeseznek Krisztus misztériumában, amely által *az egyház itt a földön szakadatlanul épül* Isten népévé. Krisztus testévé és a Szentélek templomává” (Presbyterorum ordinis 1.)

Adja Isten, hogy ez a jubiláló könyvtár és hazánk minden egyházi könyvtára kivehesse a részét a Testnek építésében, az evangelizációban!

*

Az idézett zsinati dokumentumok:

Apostolicam actuositatem – Határozat a világi hívek apostolkodásáról

Christus Dominus – Határozat a püspökök lelkipásztori hivatásáról

Dei verbum – Dogmatikai konstitúció az isteni kinyilatkoztatásról

Gravissimum educationis – Nyilatkozat a keresztény nevelésről

Inter mirifica – Határozat a tájékoztató eszközökről

Optatum totius – Határozat a papnevelésről

Presbyterorum ordinis – Határozat a papi szolgálatról és életről

Bánhegyi B. Miksa

Az ünnepség vendégei

Holland–magyar könyvtári szimpózium Budapesten

Elnézést kérek a címért: nem holland–magyar, hanem nemzetközi szimpózium volt 1994. január 18-án és 19-én az Országos Széchényi Könyvtárban. De ennek hosszú története van.

A hetvenes években, amikor némi borzongással járt belépni a vasfüggöny mögé, ha annak legvidámabb barakkjába is, elég nagy érdeklődés mutatkozott a magyar könyvtárügy iránt. Egymás után jelentkeztek Európa nyugati feléből különféle tanulmányi csoportok, különböző országokból. Annak idején különösen örültünk, ha diákok jöttek látogatóba. Így jöttek az NSZK-ból, Dániából, Norvégiából, Hollandiából. A hollandok többször is visszatértek. Társaik itt szerzett benyomásai alapján egyre újabb és újabb évfolyam szavazott arra, hogy az éves tanulmányútjuk Budapestre vezessen. Aztán abbamaradt a búcsújárás, a hollandok már nem jelentkeztek a nyolcvanas évek második felében.

Mígnem 1992-ben ismét levél érkezett a Hogeschool van Amsterdam közgazdasági és információs fakultása könyvtári és dokumentációs informatikai, könyvkiadási és -kereskedelmi részlegéből a régi tanulmányutak szervezőjétől, *Ruud Bruynstól*, aki ugyan szociológiát oktat a főiskolán, de a holland–magyar könyvtári barátság nagy építője.

Rudy fölvetette, lehetséges volna-e egy holland–magyar vagy magyar–holland szimpóziumot rendezni Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtárban. E szimpóziumnak az lenne a jellegzetessége, hogy könyvtáros hallgatók, oktatók és gyakorló könyvtárosok vennének rajta részt, s a két országban egyaránt aktuális kérdésekről esnék szó. A szervező munkát holland részről vállalnék, ránk csak a helyi teendők elintézése hárulna.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete – az OSZK szíves segítségével – vállalkozott a partneri szerepre, s 1993. január 12-én és 13-án le is zajlott a szimpózium. Erről most számolok be, mert a magyar részről elhangzott előadásokat a *Könyv, Könyvtár, Könyvtárosban* (az 1993. évi márciusi és áprilisi számban) olvashatták az érdeklődők, a holland előadások közlését pedig a *Könyvtári Figyelő* kezdte el az 1993. 4. számában. A még érdeklődőbbek kézbe vehetik a szimpózium teljes anyagát tartalmazó füzetet, amelyet *The role of libraries today, tomorrow and beyond* címmel adtak ki a holland főiskola hallgatói.

Evés közben jön meg az étvágy. Rudy 1994-es szabadságát Magyarországon töltötte, családjával egyetemben. Ekkor kezdett körvonalazódni az a gondolat, amelynek eredménye a második, s még ki tudja hányadik szimpózium lett. De ne vágjunk a dolgok elébe.

Az Amszterdami Főiskola könyvtáros tanszéke kinyújtotta csápjait más, európai könyvtárosképző intézmények felé is. A második szimpózium előadói és résztvevői közé bevonta néhány társintézményének tanárait és diákjait, de a szervezőmunkát –

természetesen magyar partnerével együtt – továbbra is vállalta. Így jött létre a második budapesti nemzetközi könyvtáros szimpózium, amely a büszke *A könyvtárügy jövője* címet viselte.

Ennek a rendezvénynek – vagy már rendezvénysorozatról beszélhetünk? – az adja meg a sajátosságát, hogy leendő könyvtárosok együttesen vesznek rajta részt a szakma gyakorlatának és elméletének művelőivel. A generációnak ez a találkozása nyilván a fiatalabbak szempontjából hasznosabb, de az idősebbek szempontjából fontosabb. Nem ezeken a szimpóziumokon hangzottak el, s föltehetőleg az elkövetkezőkön sem fognak elhangzani a szakmánk jövőjét meghatározó kinyilatkoztatások, beszámolók a trendet szabó kutatásokról. Ám megindult és remélhetőleg kiteljesedik az a párbeszéd, ami az idősebbek részéről kötelesség, a fiatalabbak részére lehetőség.

A fiatalok mindenestre megtették a magukét. Mint szervezők és rendezők megteremtették a párbeszéd feltételeit. A nemzetközi konferenciák rendezésének is megvannak a maga szabályai, technikai fogásai. Ugyanígy a konferenciákon való viselkedésnek is. Az amszterdami könyvtároshallgatók tantervének szinte már a részét képezi a konferenciarendezés, amelyről éppen Budapesten tették le eddig kétszer a vizsgát. Kitűnőre. Mindent úgy csináltak mint a nagyok, csak sokkal bájosabban, kedvesebben, s az elkoptatott formák visszanyerték kezükben a hamvukat. Ha *Marye Oostechek* vagy *Antoinne Sterk* mutatta be például a soron következő előadót, a méltatás szájukból őszintébb volt, mintha ugyanezt egy elnöklésbe beleöregedett kolléga adta volna elő.

A második szimpózium alkalmából a magyar partner is rászánta magát arra, hogy a fiatal generációra bizza a szervezés oroszlánrészét. *Kiss Borbála*, *Pádár Eszter*, *Tiry Katalin* és *Zászkaliczky Borbála* könyvtárszakos hallgatókból megalakult a helyi szervező bizottság, amely maga is megtanulta a nemzetközi konferenciarendezés némely fortyélyát. Becsülettel helytálltak és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete hálás köszönetét fejezi ki munkájukért.

A II. nemzetközi könyvtáros szimpóziumot *Sóron László*, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium könyvtári osztályának vezetője nyitotta meg. A kétszeres házigazda jogán, az OSZK és az MKE nevében *Poprády Géza* megbízott főigazgató, az egyesület alelnöke köszöntötte a résztvevőket. A holland rendezők részéről *Jelke Nijboer*, a Hogeschool van Amsterdam oktatója szólt a szimpózium előzményeiről és céljáról, említést téve a szponzorokról is, akik anyagi támogatásukkal segítették a rendezvényt. (Közéjük tartozik a Swets and Zeitlinger, a Dynix Europe, a holland és a magyar minisztérium is.) A kezdeményezők iránti gesztusként *Tiry Katalin* hollandul üdvözölte a jelenlévőket és méltatta a szimpózium jelentőségét a magyar hallgatók szemszögéből, majd utána *Marye Oostechek* mondta el, miért választották témául a könyvtárügy jövőjét, s milyen kérdések foglalkoztatják a leendő szakembereket ennek kapcsán.

S most kellene beszámolnom a szimpózium tartalmáról, az elhangzott előadásokról. Ez azonban meghaladja a rendelkezésemre álló terjedelmet. Abban biztos vagyok, hogy az amszterdamiak ismét kiadják a szimpózium anyagait, tehát mindenkinek módja lesz elolvasni, amit a jelenlévők hallottak. Abban reménykedem, hogy a *Könyvtári Figyelő* ismét szélesebb kör számára ismerteti az előadásokat, némelyiket teljes terjedelmében, másokat rövidítve, ismét másokat kivonatossan. Én még arra sem vállalkozhatom, hogy felsoroljam név és rang és munkahely szerint az előadókat és közöljem legalább a címét az előadásuknak. Hadd említsem meg mégis a három hazai

Könyvtárterem. A tridenti zsinat c. mennyezetfreskó részlete

előadót (*Bátynyi Viola*: Könyvtári vagy információs menedzser – két különböző perspektíva? – *Hegyközi Ilona*: Könyvtárakból információs központok – *Murányi Péter*: Új információs technológia – új követelmények a könyvtárosképzésben) és ennyi nemzeti elfogultság után csak villanófényvel emeljek ki néhány, figyelemre méltó témát.

Érdekes volt, hogy előtérbe kerültek, több előadásban is, a közművelődési könyvtárak hagyományos értékei szemben azokkal az áramlatokkal, amelyek a közvetlen olvasói igények kielégítésére a térítéses szolgáltatások kiterjesztését, a hatásvizsgálatok szükségtelenségét hangoztatják. Érdekes volt, ahogy egy számítógépes cég képviselője a falak nélküli könyvtár alatt nem az automatizált, telekommunikációs hálózatokkal összekötött könyvtárat értette, hanem a könyvtárosok agyában és szívében épülő könyvtárat. Érdekes – és még mindig lehangoló – volt, hogy a könyvtáros szakma presztízse nálunk erősebb könyvtári hagyományokkal bíró országokban is alacsony. (Nem játszik-e közre ebben a szakma kishitűsége is?) Érdekes volt, hogy – és ez már szívderítőbb –, hogy a könyvtárosképző intézmények „termékének felvevő piaca” már jóval szélesebb, mint a hagyományos könyvtárak vagy akár az információs központok köre. Érdekesek voltak a szakmai azonosságok és különbözőségek egymással összevetve és új összefüggéseket feltárva. Érdekes volt egyszer a szakma elnöiesedéséről nem abból a megközelítésből hallani, hogy ez a „férfias” szakma sem ad egyenlő esélyt a női karriereknek. És folytathatnám tovább. Ennyiből is látni azonban, hogy élő és jövőbe mutató témák szerepeltek a szimpózium programján.

A szimpózium egyik előadója, *Erik van Brink* az elsőt még a diákszervezők közé tartozott. Azóta megírta diplomamunkáját a könyvtárak belső és külső kommunikációjáról. Mivel anyaggyűjtése során magyar könyvtárosokkal is készített interjúkat, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár megkérte őt, számoljon be megállapításairól a téma

íránt érdeklődő munkatársainak. Ez meg is történt, s érthetően élénk vita követte a néhol kemény ítéleteket.

Ugyancsak a szimpózium alkalmát használta ki a gelderlandi megyei könyvtár három könyvtárosa, hogy meglátogassa a veszprémi és békéscsabai megyei könyvtárat, valamint a hatvani városi könyvtárat. Tapasztalataik alapján máris javaslatot tettek saját minisztériumuknak az együttműködés lehetséges tartalmára és formáira. Nem titkolva el kritikus megjegyzéseiket sem.

A szimpózium végén egy furcsa nevű együttműködési szervezetet hoztak létre az érdekelt könyvtárosképző intézmények. Létrejött a BOBCATSSS, amelyben egyelőre dán, finn, német, magyar, holland, norvég, spanyol és angol könyvtáros iskolák vesznek részt, de remélhetőleg tovább fog bővülni. (Magyarországról az ELTE és a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola képviselői írták alá a megállapodást.) Az együttműködés keretében hallgatók, gyakorlatot végzők és oktatók cseréjét irányozták elő, közös kutatómunkát, szimpóziumokat és szemináriumokat. A kezdeményező és koordináló szerepet a Hogeschool van Amsterdam vállalta.

A szimpóziumon részt vett a szófiai könyvtáros tanszék öt oktatója is, de felbukkant egy indiai és egy amerikai kolléga is. Így valóban nemzetközivé vált a szimpózium, amelynek mintegy 90 külföldi és 80 hazai „lakomázója” szilárdan elhatározta, hogy a nemzetközi rendezvénynaptár állandó eseménye lesz a budapesti szimpózium. Erre koccintottak először kedden este az FSZEK Kassák Könyvtárában tartott baráti találkozón, majd szerda délután a BOBCATSSS egyezmény aláírása után.

Papp István

A miniszter, a közgyűjtemények vezetői és a törvény

Mint ismeretes, a közgyűjteményi területek, múzeumok, levéltárak és könyvtárak csúcsszakemberei, vezetői és vezető entellektüeljei több lépcsőben és több alkalommal is foglalkoztak a terület(ek) törvényi szabályozásának kérdéseivel. Anyagok is születtek, koncepciók is alakultak, viták is voltak feles számmal. Ezúttal, az eddigi ténykedéseknek mintegy csúcs- és nyugvópontján maga a miniszter, *Mádl Ferenc* találkozott a legilletékesebbekkel, a három terület nagyaival egy megbeszélésen, baráti találkozón. Az eseményre 1994. február 9-én került sor a Szépművészeti Múzeumban. Mádl Ferenc mindenekelőtt röstelkedésének adott hangot. Röstelkedésének amiatt, hogy erre a találkozóra csak ilyen későn kerülhetett sor, ám egyúttal örömeinek is amiatt, hogy a szakma nagyaival találkozhat, nézeteiket első kézből ismerheti meg. Felhasználta az alkalmat arra is, hogy bemutassa, legalábbis új funkciójában bemutassa *Taxner-Tóth Ernőt*, aki az *Antall József* megürrült képviselői helyére delegált *Fekete György* államtitkár-helyettes funkcióját vette át. A miniszter arra kérte a jelenlevőket, hogy a leglényegesebb mondanókat foglalják össze. Ugyanakkor meleg köszönetet mondott eddigi törvény-előkészítő munkájukért, azért, hogy igen komoly előkészületi tevékenységet folytattak, valamint azért is, hogy a közgyűjteményi terület új helyzetben való még jelentősebb szerep- és feladatvállalásai terén a „he-

Szelestei N. László, az OSZK munkatársa

lyükön voltak”. Mint mondotta, most a közgyűjteményekre vonatkozó törvényi rendszer koncepcionális átgondolása és a szükséges reformok előkészítése a legfontosabb. Szólt arról is, hogy a múzeumok számára sajátos helyzetet jelent az Expo előkészítése. A színterek megújítása érdekében, azért, hogy méltó terepei lehessenek a múzeumok az eseményeknek, nem kevés anyagi segítségben (ahogy a miniszter kifejezte magát: infúzióban) is részesülnek: 2,5 milliárd forintról van szó, valamint az Expo 1,4 milliárdjáról, amely szintén erre a célra fordítható. A könyvtárak kapcsán Mádl Ferenc elmondta, bár igaz, hogy sok könyvtár szűnik meg, az önkormányzati könyvtárak helyzete éppen nem rózsás, a Világbank hitelei kedvező lehetőségeket teremtenek arra, hogy a felsőoktatási könyvtárhálózat új körülmények közé kerüljön, csakhogy ehhez meg kell teremteni a feltételeket. Lehetőség és mód van arra, mód nyílik arra, hogy a magyar könyvtárügy információs bázisa jelentősen megerősödjék, hogy a computerizáltság magasabb szintre emelkedjék. A levéltárak kapcsán azt fejtette ki a miniszter, hogy ezeket az intézményeket az utóbbi időkben kivételesen nagy kihívások érték. Nemcsak a volt MSZMP iratanyagainak terhe, de a kárpótlási ügyek kapcsán szinte mérhetetlen nyomás is érte őket. Bizonyos „infúzióval” ők is számolhatnak. A miniszter 50 millió forintról tett említést. A feladatok, nehézségek felsorolása után azonban köszönetének adott – meleg szavakban – hangot. Mindenki számára jólesően nyugtázta, hogy az eddigi munkát kiválónak, áldozatosnak tartja. A továbbiakban arról szólt, hogy bár a jelenlegi kormány munkaideje záros, az utolsó pillanatig dolgozni fog. Érdemes, értelmes tehát a törvény kérdésével, kérdéseivel foglalkozni.

A továbbiakban a három terület egy-egy kiemelt képviselője szólt a fennforgó témához. *Poprády Géza*, az OSZK mb. főigazgatója tömörre fogott hozzászólásában azt terjesztette elő, hogy külön törvény szükségeltetik a könyvtárakra nézvést. Ezen belül is elkülönítve szükséges rendelkezni a közművelődési könyvtárakról, a nemzeti könyvtárról és a tudományos és szakkönyvtárakról. Kiemelten sürgős intézkedést vár azonban a kötelezpéldányok ügyében. A nemzeti könyvtár alapvető feladatait sem tudja teljesíteni ilyennek a hiányában, a kötelezpéldányokkal kapcsolatos helyzet ma

már szinte tragikus. Lehet, mondta Poprády Géza, hogy a közgyűjteményi területek törvényi szabályozása elhúzódik, a kötelezpéldányokkal kapcsolatban viszont azonnali lépésre van szükség. A levéltárak és a múzeumok első hozzászólói speciálisabb kérdéseket érintettek. Miután a későbbiekben – *Papp István* javaslata ellenére, de persze az ülés spontán alakulásának folyományaképp is – meglehetősen kötetlenségben hangzottak el a javaslatok, észrevételek, szaktudományos megállapítások, ráadásul a múzeum, levéltár, könyvtár hármasság legkülönbözőbb permutációiban, nehéz a találkozóról egységes képet nyújtani. Az azonban világosan látszott, hogy különböző koncepciók csapnak össze. Pontosabban, más és más fontos a könyvtárosoknak és a – bizonyos szempontból – egymással jobban harmonizálódónak látszó muzeológusoknak-levéltárosoknak. Ez utóbbiak számos hozzászólásban rögzítették, hogy a lényeg valamiféle alaptörvény meghozatala a nemzeti kulturális örökség (vagy kincs), találónak tartott német szóval a Kulturgut kapcsán. Annál is inkább, mivel e Kulturgutot ma többféle veszedelem is fenyegeti. Valamiképp gondoskodni kell arról, hogy a tulajdonosi jogok, magántulajdonosi szentség ne produkáljon Magyarországon is olyan „helyzeteket” mint pl. Japánban, ahol – *Bereczky Loránd* elbeszélése szerint – eltemetheti magával a Van Gogh-kép tulajdonosa kedves műtárgyát, hiszen az övé, azt tesz vele, amit akar. A Kulturgut-koncepciót nem kérdőjelezték meg, de szűkösségére utaltak azok, akik megállapították, hogy a nemzeti kulturális örökség (kincs) őrizői korántsem csak a múzeumok (levéltárak), hiszen ebbe a kategóriába tartoznak olyan „tárgyak” is, mint mondjuk az egész Hollókő falu, vagy akár sok táj, természeti kincs stb. is. Más oldalról a könyvtárosok azt hangsúlyozták, hogy a könyvtári problémák – enyhén szólva – tágasabbak mint a muzeális kincsörzés. *Horváth Tibor* gazdag választékával szolgált azoknak a könyvtári terrénumoknak, amelyek törvényi szabályozást kívánnak, de semmi közülük a (muzeális) Kulturguthoz. Papp István érzékletes példákat hozott fel a nemzeti kultúrkincs Arany János-oeuvre és az éppen nem kincs Arany-kiadványok kapcsán. Míg a Kulturgut-javallók, -vallók valamiféle kerettörvény mellett kardoskodtak, amelynek középpontjában épp a nemzeti kultúrkincs védelme állna, addig az ellenzők, legélesebben talán épp Papp István, azt fejtegették, hogy a kerettörvények, a nagy üres általánosságok valamiféle szocialista örökséget jelentenek. Papp István volt az is, aki mélységesen szkeptikusnak bizonyult a külön könyvtári törvénnyel kapcsolatban is. Szerinte „felejtjük el” a szakkönyvtárakat és az iskolai könyvtárakat. Azoknak nem a könyvtári törvényben kell szerepelniük, azok az adott intézményrendszer részei, kiszolgálói, alstruktúrái. Az önálló szakágazati törvény mellett tört lándzsát *Ramháb Mária*, aki talán legerőteljebben fogalmazta meg, hogy a kulturális örökség fogalomköre mennyire nem fedi le a könyvtárügyet. Ő szólt arról is, hogy a kerettörvényből (bizonyos gúnyval említette a múzeum-levéltár-könyvtár-illetőségű, csak ilyen illetőségű kerettörvényt) mi minden marad(na) ki.

A találkozón persze nemcsak vita, nemcsak kardok összecsattogtatása folyt. Papp István szépen fogalmazta meg a programot: pontosan meg kell állapítani a mindhárom területre érvényes, közös meghatározásokat, követelményeket, azután érdemes, de persze szükséges is specifikálni, a külön területek külön, sajátos dolgait megfogalmazni, kodifikálni. Szerinte végül is jó, ha születik egy kerettörvény (a kulturális örökség védelméül) ám párhuzamosan meg kell születnie azon területek törvényeinek is, amelyek problémái nem férnek, férhetnek bele ebbe a kerettörvénybe.

Sok, igen sok vélemény hangzott el, felmerültek egészen átfogó javaslatok is, egé-

szen speciális kérdéskörök problémái is. A találkozói hallgatói egyként részesülhettek szinte Eötvös József-i léptékű filozófiai (pl. a kultúra általános meghatározásaiban, állam és kultúra viszonyát boncolókban) és érdekvédelmi finomságok elemzéseiben (jelen volt és hozzászólt az elhangzottakhoz *Vadász János* is).

Közös közleményt, elfogadott, megszavazott kommunikét nem adtak ki a résztvevők. Mádl Ferenc mindenesetre ritka elmeélről tett tanúbizonyosságot, amikor „összefoglalta” az elhangzottakat. Alternatívákat sorolt fel: lehet külön törvénye minden fennforgott területnek, lehet kerettörvény plusz külön törvények területenként, elképzelhető, hogy a külön törvények olyan filozofikus „bevezetések” tartalmaznak, amelyek együtt kiadnának egy kerettörvényt, ilyenként mégsem jelennének meg, lehet végül egy nagy egységes törvény is. Szerinte azonban nem is a kérdés ilyen megközelítése az „igazi”. Funkciók szabályozására van-e szükség vagy intézményi szabályozásra; szankcionálásra vagy „jutalmazásra”; a tulajdon, ill. annak korlátozása álljon-e a középpontban stb.

Miként a résztvevők, a kommentátor sem képes „értékelésre”, összegzésre. Az bizonyos, hogy nagy nap és nagy összefogás volt a szépművészeti múzeumi. Folytatása következik.

Vajda Kornél

KÖNYVTÁROS KIEGÉSZÍTŐ SZAKOS KÉPZÉS

Az ELTE Bölcsészettudományi Kara az 1994/95-i tanévre felvételt hirdet tanárképző főiskolai könyvtáros diplomával rendelkezők számára kiegészítő, bármely (nem könyvtárszakos) egyetemi oklevéllel rendelkezők számára pedig másoddiplomás egyetemi tagozatra.

A képzés esti, illetve levelező formában történik és 3 éves (6 féléves). A végzők egyetemi könyvtáros oklevelet kapnak. A képzés az ELTE Bölcsészettudományi Kara Könyvtártudományi-Informatikai Tanszékének keretében, külső szakemberek bevonásával történik.

Tandíj: félévenként 15 000,- Ft.

Jelentkezési határidő: 1994. május 15. A jelentkezéshez szükséges űrlap 8 és 16 óra közt a Bölcsészettudományi Kar Tanulmányi Osztályának Levelező Tagozatán (Piarista köz 1. I. em. 14.) kapható. Ehhez a jelentkező önéletrajza, az egyetemi, ill. a tanárképző főiskolai könyvtáros végzettséget tanúsító oklevél (vagy másolata) és a munkahely javaslata csatolandó. A jelentkezési iratok az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Tanulmányi Osztályának Levelező Tagozatára küldendők: 1052 Budapest, Piarista köz 1.

A jelentkezőket a Könyvtártudományi-Informatikai Tanszék 1994. június végén – július elején felvételi beszélgetésre hívja be; az időpontról az egyetem kb. két héttel korábban értesítést küld.

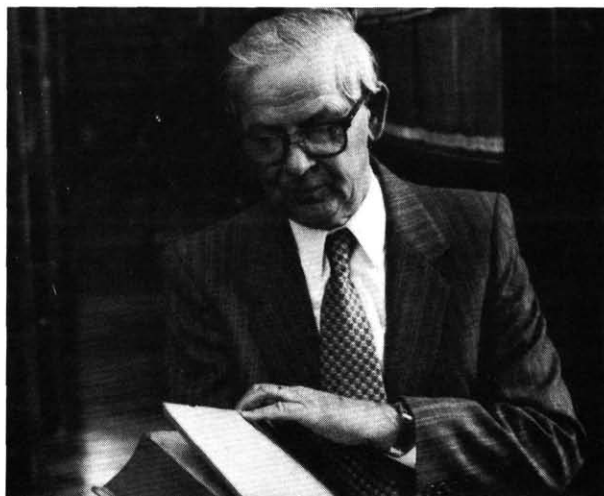
Az együttműködés szükségességéről

Öt pontba foglalta össze *Rózsa György* a kanadai és az amerikai könyvtárakban szerzett tapasztalatait (3K 1993 december). Közülük különösen fontosnak azt tartja, hogy a „tengerentúli” könyvtárakban nyomát sem találta az *autarchiára* való törekvésnek, annál inkább a közös érdek felismeréséből fakadó „együttműködésnek”. A hazai nagykönyvtárak magatartása ennek éppen a fordítottja, ami azonban – szerinte – nem „szűklátókörűségéből”, és különösen nem az együttműködést előíró jogszabályok hiányából következik, hanem a telekommunikációs infrastruktúra fejletlenségéből. Emiatt ugyanis a könyvtár szolgáltatói, illetve használni csak azt tudja, amit birtokol, ami az övé, szükségszerű tehát, hogy önálló igyekszik lenni.

Magam is úgy vélem, hogy a magyar könyvtárügy egyik nagy – ha ugyan nem a legnagyobb – gondja a rendszerbeli működés alacsony színvonala, az országos, a regionális és a helyi feladatteremtés primitív technikája. A gazdaság helyzetét ismerve ebben gyors változásra aligha számíthatunk, másrészt viszont az elmúlt évek tapasztalatai alapján a legnagyobb külföldi segítséget ehhez remélhetjük. Van tehát megoldási lehetőség. Azaz csak volna, ha meg tudnánk ragadni, de nem tudjuk, illetve csak gyengén, bizonytalanul, mert külön-külön, sőt egymást félretolva nyúlunk utána.

Magyarán: én úgy tapasztalom, hogy gyakorta csak *hangoztatjuk* együttmű-

Dr. Surányi Imre, tudományos munkatárs

ködési készségünket, de keveset *teszünk* érte. Sőt, olykor még az együttműködési szándék kimondásáig sem jutunk el, mert ha rendszerben gondolkodunk is, más érvényeset nem tudunk elfogadni, mint a *mi* rendszerünket, más kapcsolatot nem tudunk elképzelni, mint a hozánk való igazodást. Következésképpen meggyőződésem, hogy az autarchiára

való törekvés bizony „szűklátókörűségből” is fakad, szemléleti, mentalitásbeli oka is van. Sőt, olykor csak az van! Ezen kellene változtatnunk valamiképpen. Mégpedig mielőbb, mert különben még azt az infrastruktúrát sem tudjuk eredményesen kihasználni, ami van, s bizonyosan elveszítjük azt, ami lehetne.

Simon Zoltán

Az érem másik oldala

Észrevételek Az Új Könyvek reformja című cikkhez

Az utóbbi időkben több cikk jelent meg a megreformált *Új Könyvekről*, melyek általában az elmúlt időszak gondjait, problémáit taglalták. A korábbi időszakban már hozzászoktunk, hogy minden újítási kísérletünk nagy ellenállást váltott ki.

A jelenlegi szakmai változtatást, mint a korábbiakat is, a könyvtárak jogos igénye diktálta. A megfogalmazott igény a teljes körű tájékoztatás és a gyorsaság volt. A Könyvtárellátó most jutott el munkájában arra a szintre, hogy ezt teljesíteni tudja. Ehhez vált szükségessé az *Új Könyvek* reformja. Igaz, hogy mindez sok vitát és egyeztetést igényelt, de ha elérjük célunkat, megérte. A tavalyi felmérések alapján megállapíthattuk, hogy egy-egy könyv a megjelenés után hónapokig a KELLO raktárában kifizetve állt. Az is előfordult, hogy ez a retardáció a fél évet is meghaladta. Ennek oka az volt, hogy az *Új Könyvek* korábbi rendszerében csupán 99 cím kerülhetett be számonként. Az ezen felüli könyveket csúsztatták a következő számhoz. Ám, ha közben ismét több volt a felajánlható anyag, akkor már halmozottan lemaradtak és tolódtak sokszor hónapokig a könyvek. Nem be-

szélve arról, hogy ennyi idő után már a pótbeszerezés is lehetetlen.

*

Néhány szóban szeretném ismertetni a Könyvtárellátó könyvbeszerezését. A teljes körű tájékoztatás biztosítéka a több száz kiadó korrekt felajánlása, melynek eredményeként a KELLO minden Magyarországon megjelent könyvből vásárol. Azokról a könyvekről (kiadókról), melyekről nincs tudomásunk, rendelkezésünkre áll az OSZK kötelespéldánya (OSZK – KELLO megállapodás alapján). Így a legteljesebb körű információt kapjuk, mely egyben információs bázisunk alapját is képezi. Ilyen nagy mennyiségű információ közlésének feltétele az új rendszer bevezetése, melynek lényege: a 2 hét alatt megjelent könyvek mind bekerülnek az *Új Könyvek* I. és II. fejezetébe a mű számának korlátozása nélkül. Előfordulhat, hogy 2 hét alatt akár több száz cím is megjelenik az *Új Könyvekben*, (pl. Ünnepi Könyvhét vagy Téli Könyvvásár idején). A korlátozás csupán arra vonatkozik, amennyiben a KMK és a KELLO

úgy dönt, hogy a kiadvány nem kifejezetten könyvtári anyag, úgy az a II. fejezetbe kerül, ahol a könyv leőhelyét ismeretve a könyvtár hozzájuthat. A gyorsításnak az ára sajnos az, hogy a bibliográfiai leírást az OSZK Bibliográfiai Osztálya nem tudta vállalni lapzártáig. (A felküldött könyvek bibliográfiai leírása 10 nap alatt készül el.)

Ugyanakkor üzletpolitikai érdeke a Könyvtárellátónak, hogy a bibliográfiai leíráshoz csupán a velünk szerződésben álló könyvtárak jussanak hozzá, ezzel szakmai érdekeiket is védjük. Az el-

mondottak alátámasztásához szeretném elmondani, hogy az 1994. febr. 10-én elkészült 3. sz. Új Könyvek 107 művet tartalmaz, valamennyi január végi megjelenésű.

Néhány hónap tapasztalata majd – remélem – igazolja, hogy jó úton járunk.

Szeghalmi Ágnes
Könyvtárellátó Vállalat
Beszerzési Oszt. vez.

**Rendezze be könyvtárát a
MERABONA vagy TÉKA
bútorcsalád elemeiből.**

**Az alkatrészekből álló rendszer jól alkalmazkodik
a rendelkezésre álló tér, az elhelyezésre kerülő
állomány kívánalmaihoz.**

**Raktárakba ajánljuk az
IRINGÓ vagy MINERCIA**

típusú tömörraktári állványokat.

**Kérésükre elvégezzük a helyszíni felmérést,
s ennek alapján berendezési javaslat
és árajánlat kidolgozását.**

Forduljon hozzánk bizalommal!

MEZŐGÉPIPARI KFT. 9317 SZANY
SZABADSÁG U. 1.
TELEFON: 5, 23

Üzletszerzőnk:

Cavalloni Gyöngyi

1222 Budapest, Csap u. 14/a.

Telefon: 227-0237

Apponyi Sándor Hungarica-gyűjteménye és katalógusa

Az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Szekciója a nemzeti könyvtár nagy donátora, *Apponyi Sándor* születésének 150. évfordulója alkalmából tudományos emlékülést szervezett, valamint Apponyi-emlékkiállítást nyitott meg. Az emlékülést *Poprády Géza*, az OSZK mb. főigazgatója nyitotta meg, előadást tartott *Köpeczi Béla*, *Soltész Zoltánné*, *Cennerné Wilhelmb Gizella*, *Zichy Mihály*, *Zalai Gaál István*, *Szabó Géza*, *Lenner Jenő*, *Szerb Judit* és *W. Salgó Ágnes*. Az alábbiakban *Soltész Zoltánné*nek, az OSZK ny. osztályvezetőjének, az emlékülés elnökének előadását közöljük. A további nyolc előadás az Apponyi-gyűjtemény könyv- és metszetállományának forrásértékét, még publikálatlan köteteit, a család diplomáciai tevékenységét, a lengyeli birtokon feltárt leleteket, a szekszárdi múzeum megalapítását, *Apponyi Sándor* Lengyel községhez fűződő kapcsolatait és a nemzeti könyvtárban folyó hungarica-feltárás munkálatait ismertette.

Ugyanilyen sokoldalúan nyújt áttekintést Apponyi Sándor életművéről az 1994. április 21-ig megtekinthető emlékkiállítás (nyitva hétfőn 13–18 óráig, keddtől szombatig 10–18 óráig, vasárnap zárva).

Apponyi Sándorban a nemzeti könyvtár Széchényi Ferenc tervének legkövetkezetesebb folytatóját és az Országos Széchényi Könyvtár egyik legjelentősebb gyarapítóját tiszteli. Széchényi Ferencnek a magyarországi szerzők és nyomdák alkotásait sikerült egy intézményben, addig sehol fel nem található teljességben egyesítenie. Ennek a könyvtárnak lett szerves kiegészítése Apponyi Sándor Hungarica-gyűjteménye, a magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok mindmáig legteljesebb együttese.

Apponyi egyik utolsó és méltó követője volt azoknak a magyar könyvgyűjtőknek, könyvtáralapítóknak, akik a 18. század végétől kezdve gyarapították az ország szellemi értékeit és művelődési lehetőségeit. Az általuk közcélra bocsátott gyűjteményekből fejlődött ki a mai pécsi, egri, gyulafehérvári, marosvásárhelyi könyvtár, valamint a Teleki József által alapított Akadémiai Könyvtár. Mindezek a gyűjtemények azonban elsősorban a nemzetközi tudományosságot képviselő, egyetemes gyűjtőkörű intézmények. Apponyi Sándor Hungarica-könyvtára viszont a magyar múlt sokoldalú megismerésének, a nemzeti tudományosságnak, a hungarológiának egyik fontos forrása.

Apponyi a magyar arisztokrácia olyan nagy múltú családjából származott, amelynek számos tagjára joggal lehetett büszke a kései utód. Az egyik, Apponyi Péter Hunyadi János mellett a törökök elleni harcokban tüntette ki magát. Egy későbbi Péter a szigetvári hős Zrínyi Miklósról írt dicsőítő epigrammát, amely 1587-ben, a hős tiszteletére kiadott gyűjteményes kötetben, Wittenbergben jelent meg (App. H. 1875).

1624-ben került a közönség elé Apponyi Balázs költői műve, a Dávid-zsoltárok latin versformákba szerkesztett kiadása (Bécs, App. H. 2014). Katalógusában több ízben is megemlékezett Apponyi a nagyműveltségű apai dédapáról, Antal Györgyről, aki évtizedeken keresztül alakította ki híres bécsi könyvtárát. A tehetséges és ambiciózus ifjú Apponyi Sándor szellemi formálódásához értékes ösztönzéseket nyújtott a diplomata édesapa, Rudolf is, akinek Naplóját a kor jelentős forrásműveként tartja számon a szakirodalom.

Apai ágon Apponyi összes közvetlen felmenői diplomataként külföldön éltek és Veronától Oroszorszáig terjedtek rokoni kapcsolataik. Nemzeti öntudatukat, hagyományukat azonban híven őrizték. 1829-ben, az akkori párizsi nagykövet, Apponyi Antal farsangi fogadóestélyén díszmagyarban magyar táncot mutattak be, két Apponyi Rudolf – közülük az egyik az édesapa – részvételével. A család nemzeti öntudatának sokkal lényegesebb megnyilvánulásaként említhető Apponyi Antal pozsonyi nyilvános könyvtáralapítási kísérlete. Ő ugyanis igen tetemes összegért – 70 000 forintért – azért váltotta meg testvéreitől a bécsi családi könyvtárát, hogy azzal Pozsonyban a művelődési lehetőségeket gyarapítsa. Két évtizedig működött a Bécsből átszállított könyvtár Pozsonyban, a „Litteris is patria augendis” feliratú épületben. Nem Apponyi Antalon múlt, hogy nem sikerült a gyűjteményt – szándéka szerint – közkönyvtárrá alakítania.

Számos családi tradíció és gyermekkori élmény alapján érlelődött Apponyi Sándorban az ősök tisztelete, valamint a kulturális küldetés tudat, a tudományos közérdek szolgálatának vállalása. Az ősei iránti tiszteletről két tudományos munkája tanúskodik. Apponyi Antalné, Nogarola Teréz emlékének ajánlva adta közre 1886-ban Ábel Jenő közreműködésével a veronai Nogarola család három 14-15. századi tagjának (Isotának, Angelának és Zeneverának) irodalmi munkásságát; húsz év múlva pedig az Apponyi család 1241–1526 közötti okleveleit. Hogy milyen bőkezű mecénásként vállalta a tudományos közérdek szolgálatát, azt már az 1880-as években a lengyeli birtokán végeztetett ásatások egyértelműen tanúsítják. Az így nyert leletegyüttes ugyanis jelentős mértékben hozzájárult a szekszárdi múzeum megalapításához.

Életművének legnagyobb visszhangot kiváltó, legjelentősebb eredménye mégis Hungarica-könyvtára és katalógusa. A sors két szempontból is kegyes volt hozzá: egyrészt származása és hatalmas vagyona minden lehetőséget biztosított könyvgyűjtő- és tudományos munkásságához; másrészt hosszú élet adatott neki: 1844-ben született és 81 éves korában, 1925-ben halt meg.

Gyermek- és ifjúkorát az osztrák követ, majd nagykövet apa szolgálati helyein, Párizsban és Londonban töltötte. Később maga is kezdő diplomataként működött ugyaneközben a városokban. Érdeklődési köre már igen korán feltűnően eltért a hasonló társadalmi rangú fiatalok nagyúri passzióitól. Nem egészen 14 évesen a költő és hadvezér Zrínyi Miklós angol nyelvű életrajzát vásárolta meg (London, 1664. App. H. 2082). Nem sokkal később egy sötét londoni antikváriumban ismert fel egy hungarica-ősnymotatványt: Laskai Osvát ferences szerzetes latin nyelvű prédikációit (Hagenau, 1498. App. H. 35). Húsz éves koráig egy sor további értékes Hungarica-nymotatványt szerzett meg.

Korai Hungarica-felfedezései, vásárlásai alapján érthetően felfigyeltek rá az előkelő társaság híres bibliofil tagjai. A kiváló Thomas Wattsnek, a British Museum Hungarica-gyűjteménye kialakítójának érdeklődését is felkeltette a könyvtárból rendszeresen könyveket kölcsönző, még gimnáziumi tanulmányait folytató ifjú gróf.

ősnymtatvány egyetlen példány az országban. (App. H. 1563, 1564). Ugyancsak teljességre törekvően igyekezett megszerezni Apponyi a 16. századi nemzetközi hírv magyar polihisztor, Zsámboki János műveit. Két kiadásban is megvan a gyűjteményben Morus Tamásnak a Towerben írt, különös magyar vonatkozású munkája (App. H. 1760, 1839). Ebben ugyanis a szerző a törökök miatt rettegő két magyar párbeszédével kívánta bátorítani a vallásüldözéstől félt angol katolikusokat.

Nemcsak a magyar, hanem az osztrák és a török történetírók számára is értékes ritkaságokat foglal magában a mintegy 800 korai újság együttese. Ez ugyanis 1474-től (App. H. 3), ha nem is mindig hitelesen, de sokoldalúan tájékoztat a török veszélyről és a magyarországi eseményekről.

Szinte minden magyar vonatkozású történeti, földrajzi mű, krónika, útleírás szerepel a gyűjteményben, legalább egy kiadásban. Sokoldalú bepillantást nyújt e művek együttese abba, hogy a külföldi krónikások, tudósok az ország mely uralkodóját, eseményét említették meg és milyen megvilágításban egyetemes történeti munkáikban. A diplomáciai tárgyalások, békekötések, haditudósítások egykorú kiadásai a politika- és hadtörténet kutatói számára tárnak fel értékes adalékokat. Számos mű vagy annak előszava tájékoztat a magyar írók, tudósok külföldi kapcsolatairól, a különböző politikai és vallási eszmék magyar terjesztőiről, nemegyszer áldozatairól. A számtalan útleírás pedig az ország gazdasági és kulturális helyzetének idegen szemmel való értékeléséről nyújt sokoldalú áttekintést.

Apponyi Párizsban, francia nyelven kezdte meg könyvei sokoldalú feldolgozását. Dézsi Lajos utal arra, hogy első ilyen jellegű kísérletei 16 éves korában készültek. Később német nyelven folytatta könyvei bibliográfiai leírását és a szöveget magyarra fordította. Az első két kötet így magyar és német nyelven 1900-ban, illetve 1902-ben jelent meg 125-125 példányban. Könyvárusi forgalomba nem kerültek e példányok. Apponyi ajándékozta őket hazai és külföldi intézményeknek, tudósoknak, barátoknak. A 3. és 4. kötet már csak német nyelvű kiadásban, 300-300 példányban jelent meg Dézsi Lajos gondozásában, Apponyi halála után, 1925-ben, illetve 1927-ben.

Az 1703 lap terjedelmű 4 kötet 2509 nyomtatvány ismertetését nyújtja, számos bibliográfiai adat precíz meghatározásával. Imponáló bizonyítéka e katalógus annak, hogy a magyar bibliofilek fejedelmeként tisztelt Apponyi nemcsak rendkívül igényes gyűjtő, hanem széles körű nyelvi és szakismeretekkel rendelkező tudós volt. Mégpedig olyan tudós, aki a bibliográfiai leírás nem látványos, de sok kutatást és aprólékos munkát igénylő feladatait is szinte szerzetesi alázatossággal végezte. Számtalan esetben korrigálta a hazai és külföldi bibliográfusok szerző- és nyomdameghatározásait. Utalt arra, hogy miben térnek el ugyanazon mű egymást követő kiadásai (App. H. 819), s hogy milyen, mennyire hiteles az adott tudósítás (App. H. 758, 850). Gyakran ismertette a szerzőre, illetve a szövegben említett személyekre vonatkozó újabb irodalom megállapításait, nemegyszer azt is, hogy az illusztráció hol szerepelt korábban, s milyen előképekre vezethető vissza. Számtalan önálló tanulmánynak is beillő értekezés olvasható a kötetekben, amelyekben Apponyi a műben tárgyalt eseményekre és személyekre vonatkozó észrevételeit fejtette ki.

Végül – és ez a katalógus legfőbb érdeme – a művek végigolvasása után Apponyi részletesen ismertette a magyar vonatkozású szövegrészleteket, gyakran szó szerint idézve a fontosabb mondatokat. Ily módon bekerültek leírásaiba a művekben említett fontosabb földrajzi- és személynevek, majd beillesztette azokat kötetei személy- és

helységnevmutatóiba. A modern tudományos kutatás analitikus módszerével összeállított katalógus ezért egyedülálló mindmáig a maga nemében és ezért nemcsak magyar művelődéstörténeti kézikönyv, hanem értékes forrásmű a nemzetközi történeti kutatás számára is.

Apponyi Sándor halála előtt hét hónappal keltezett ajándékozási okirattal (1924. szeptember 15.) teljes könyvtárát a nemzeti könyvtárra hagyományozta. Ez az együttes öt külön kezelt gyűjteményében mintegy 15 000 dokumentumot foglalt magában. Pukánszky Kádár Jolán, a hagyaték akkori gondozója állapította meg, hogy Széchényi Ferenc és Apponyi Sándor gyűjteménye között számszerűleg nincs lényeges különbség.

A Hungarica-gyűjteményről Apponyi már jóval korábban elhatározta, hogy azt az ország számára fogja felajánlani. Mint neves elődei – Eszterházy Károly, Batthyányi Ignác, majd a két Széchényi és a két Teleki gróf – ő is tudatában volt annak, hogy a nagy vagyon és a származás nemessége nemcsak előjogokat jelent, hanem morális példaadásra, a közösség kulturális felemelkedését elősegítő, áldozatos mecénási tevékenységre is kötelez.

Mint Széchényi Ferenc és fia, István, ő is a Nyugat legfejlettebb szellemi központjaiban győződhetett meg arról, hogy milyen elmaradottság tapasztalható e téren Magyarországon. Azért áldozta hazatérése után közel ötven évét Hungarica-gyűjteménye fejlesztésére, mert azzal az ország szellemi értékeit kívánta gyarapítani. Katalógusában két alkalommal is utalt erre. Georgius de Hungaria Arithmetica-jával kapcsolatban írta le először – talán az 1900-as évek elején –, hogy örül annak, hogy ez a második ismert példány az országban marad. Majd Andronicus Tranquillusnak a lengyel arisztokráciához intézett figyelmeztetése leírásában (App. H. 1867) ismétlődik az „örülök, hogy Magyarországon fog maradni” megjegyzés, mégpedig 1915. augusztus 11-éről datálva. Az az Apponyi Sándor, aki 1892-ben maga válogatta ki a dédapai eredetű családi könyvtárból az eladásra, külföldi aukcióra küldendő köteteket, jól tudta, hogy könyvei csak akkor maradnak majd végleg az országban, ha azokat közzéla ajánlja fel. Ezt a szándékát azonban csak ilyen burkolt formában tudatta, mert éppen úgy távol állt tőle nemes szándékának idő előtti kinyilvánítása, mint hazafias érzelmeinek szavakkal történő kifejezése. Katalógusában szinte egyszer sem fordul elő a haza vagy a nemzet szó, csak a Land és az Ungarn meghatározás. De egész élete és életműve a szülőföldhöz való kötődésről tanúskodik. A Hungarica-gyűjtésre vagyona jelentős részét áldozta, katalógusa összeállításán pedig élete végéig fáradhatatlanul dolgozott.

Hungarica-gyűjteménye 1925 óta a nemzeti könyvtár egyik legértékesebb különgyűjteménye. Katalógusa pedig világszerte ismert, rendszeresen idézett történeti-művelődéstörténeti kézikönyv. Már eddig is alapul szolgált számos hazai és külföldi intézmény Hungarica-állományának publikálásához; így legutóbb Németh S. Katalin wolfenbütteli Hungarica-katalógusához.

Apponyi Sándor e két művével egyszerre szolgálta az ország érdekeit a határokon kívül és belül. Katalógusa felhívta a külföld figyelmét egy kevéssé ismert országra, mert idegen nyelvű művek alapján tárta fel a magyarság múltját, történeti szerepét és a Kárpát-medencében zajló események visszhangját. Páratlan értékű Hungarica-gyűjteményével pedig az ország szellemi értékeit és művelődési lehetőségeit gyarapította, mint a szülőföldhöz való kötődést tettekkel bizonyító patrióta.

Soltész Zoltánné

„Két világban éltem”

Beszélgetés Albert Tezlával

Albert Tezla 1915-ben született South Bendben, Indiana államban. Az egyetemet Chicagóban végezte, 1952-ben doktorált. Tanított világirodalmat és irodalomtörténetet, költészetet a minnesotai egyetemen, majd vendégprofesszor volt a Columbia Egyetemen is. Számos irodalmi díjat és kitüntetést kapott a világirodalom és a magyar irodalom érdekében kifejtett tevékenységéért, valamint tanári munkájáért. Beszélgetésünkre idehaza, Budapesten került sor.

– Kérem, mondjon néhány szót magyar gyökereiről, szüleiről! Tezla Albert némi habozással kezdte el az első szavakat, amikor felajánlottam beszéljünk inkább angolul. Így válaszolt:

– My parents... de inkább nem, ezt én könnyebben tudom magyarul... (Az interjú első része magyarul folyt, majd később mégis angolra váltottunk.) A szüleim 1907-ben vándoroltak ki Amerikába Torontál megyéből, egy kis faluból, Padéból. Parasztok voltak. Édesapám nem tudott írni, olvasni, édesanyám igen. Rajtuk keresztül ismertem meg Magyarországot. Nagyon közel éreztem magam szüleimhez, mivel késői gyerek voltam, már nem vártak. Hárman voltunk testvérek, a fivérem hét évvel volt idősebb, a nővérem ötlet. Szüleimet jobban ismertem, mint testvéreimet, valahogy nagyon magyar maradtam. Az édesanyám valamilyen konyha-angolt beszélt, így odahaza inkább magyarul beszéltünk, otthon kezdtem el olvasni is magyarul.

Amikor elkezdtem az amerikai iskolát, édesapám azt mondta, érett vagyok már a magyar iskolára is. Ez azt jelentette, hogy szombat délutánonként sámlin ülve olvastam neki a magyar újságot.

– Melyik újság volt az?

– A *Városi Élet*, szülővárosom, South Bend újságja. Édesanyám mögöttem állt és amikor tévedtem a kiejtésben, mindig kedvesen fejbe vágott. Az én nemzedékem, a második nemzedék, valahogy két világban élt. Amerikában is, távol is tőle. Már gyermekként is más szemmel néztem mindent; kapcsolataim, barátságaim is nem amerikaiaként, hanem amerikai magyarként alakultak. Közel voltam a magyar élethez, az otnani magyar társasághoz. A szüreti bál... a magyar szindarabok nagy élmények voltak.

– Volt ott magyar közösségi élet, ahol táncoltak, énekeltek?

– Igen. Ez a ház volt az első magyar ház Amerikában. Több társaságnak saját helyisége volt, pl. a szocialista pártnak, de mindenféle más társaságnak is.

– Később hogyan alakult a magyar nyelvhez való viszonya?

– Olvasni kezdtem, küszködtem az olvasással. A Magyar Házban volt egy kis magyar könyvtár, az édesanyám is odajárt olvasni. Majd én is, de nem volt szótáram. Illetve volt, a Bisonfy szótár. (Franklin, 1881. – szerk. megj.) Hát az nem volt valami jó. De azért használtam. Lassanként összekapcsoltam magam a magyar irodalommal.

– Most hadd térjek vissza a mába a következő kérdéssel, ami az irodalomhoz kapcsolódik. Tudjuk, hogy sokat fordított a magyar irodalomból, de mi okból válasz-

totta Sánta Ferencet, Mészöly Miklóst? Milyen áramlat, milyen stílus áll közel Ön-höz?

– Akiket említettél, ezekkel személyesen is találkoztam, megismerkedtem velük. Nagyon megszerettem írásaikat. Egészen egyedi, különböző stílusú írók. De ilyen Mándy is.

– *Három teljesen különböző stílus. Nem lehetett könnyű angolra fordítani. Pl. Az ötödik pecsétet, Sántától. Mennyire érhető az amerikai közönség számára?*

– Értik. Az ötödik pecsétet elemeztem a diákokkal egy egyetemi évfolyamon. Sánta Ferit egyébként az Eötvös Kollégiumban ismertem meg, ahol könyvtáros volt és elkezdtem olvasgatni, nagyon tetszett nekem. Majd elkezdtem fordítani. Ez 1963-ban volt. Amikor fordítottam, leültem vele, és bár ő nem tudott angolul, de valahogy megmagyaráztam neki amit nem értettem, hogy azt a „paprikát” valahogyan megfogjam.

A hetvenes években elkezdtem olvasni a második világháború utáni nemzedéket. El voltak hanyagolva, itt Magyarországon is, de te ezt jobban tudod, mint én. Gondoltam Amerikában vagy az angol nyelvű világban érdemes lenne megismertetni őket. Mándyt nagyon nehéz volt fordítani, nagyon budapesti, de ugyanakkor világérvényű, amit a kávéházi vagy a városi életről mond. Mészölyt is megismertem személyesen. Ezt a három író-t én fordítottam az *Ocean at the windows* c. antológiába, amely a magyar prózát és költészetet mutatja be 1945-től. Az antológia után azonban úgy véltem, hogy önálló kötetekre is szükség lenne Sántától, Mészölytől, Mándytól. Mándy és Sánta már megjelent, most készültem el a Mészöly kötettel.

– *Mészöly műveiből megjelenik majd egy angol nyelvű válogatás?*

– Igen. Most beszéltem meg vele, és kb. 300 oldalas kötet jelenik majd meg a Corvina kiadónál.

– *Milyen alkalomból tartózkodik most Magyarországon?*

– Az amerikai magyarság életéről már két dokumentumgyűjteményt is készítettem. Az egyik 1987-ben jelent meg az Európa gondozásában, persze megint két kötetben (Az amerikai magyarok, 1895–1920 címmel.) Már régebben megkezdtem az angol nyelvű kiadás előkészítését is, ez a mai napon jelenik meg Budapesten. Ezért vagyok itt. (1993. október 6-án készült az interjú, a *The Hazardous Quest* c. könyv megjelenése napján). Az amerikai magyar élettel foglalkozik 1895-től 1920-ig. Nagyon sokat jelent nekem. Az ötlet 1963-ban fogant meg.

– *Ebben az évben több hónapon keresztül dolgozott Magyarországon az Országos Széchényi Könyvtárban. Engedje meg, hogy ennek kapcsán idézzek abból a levélből, amelyet érkezése előtt a könyvtárnak küldött, amelyet különlegesen kedves és értékes levélként fogunk számon tartani: „Kapcsolatom az OSZK-val több, mint szakmai jellegű, s a sok évi együttműködést áthatják a barátság szálai, az emberi értékek, amelyek életemet gazdagabbá tették, és azóta is végigkísérnek a magyar irodalomban folytatott kutatómunkámban. Ha nem ismertem volna meg mindezt, az életem sokkal szegényebb lenne”. Nagyon sokat jelent – biztos vagyok benne – az Önnel kapcsolatban álló kollégáknak is ez a szakmai együttműködés, ez a barátság, amit az elmúlt évtizedekben kötöttek.*

– Az emberek, akikről beszélek ... és most hadd váltsak át az angolra ... A te generációd talán nem is tudja, mit jelentett Magyarországra jönni akkor, amikor ez még politikai problémákat okozott. Találkozni emberekkel az OSZK-ban, akik keresztülmentek ezeken a politikai szörnyűségeken, és felismerték a kutató őszinteségét, segítettek a kutatásban. Nemcsak kikeresték nekem a szükséges irodalmat, de ajánlottak

is dokumentumokat. Több volt a feladat, mint amit képes lettem volna befejezni. A segítség, amit nyújtottak, amikor ládászámra hozták az irodalmat, amit át kellett néz-nem, beleolvastak, válogattak, támogattak a szelektálásban. Augusztusban, a könyvtár zárva tartása alatt is ugyanolyan lelkesedéssel segítettek. Enélkül a szakmai segítség nélkül nem tudtam volna a feladatomat elvégezni. Miután minden, amire szükségem volt ebben a gyűjteményben, valamint a budapesti levéltárban van. Ha nincs meg az OSZK-ban az a gazdag anyag az amerikai magyar sajtóból, akkor semmire sem mentem volna. De ha itt van is, de a könyvtárosok nem tettek volna mindent hozzáférhetővé nekem, eredetiben vagy másolatokban (amit azért készítettek, hogy otthon is dolgozhassam), nem írhattam volna meg ezt a könyvet. Nem volt akadály rossz magyarságom, mindent megtettek kutatásaim érdekében. Nagyon sok érdekes emberrel találkoztam itt a könyvtárban, de máshol is. Jobb és gazdagabb lett az életem általa. A szakmai együttműködésben ismertem fel az emberi kapcsolatoknak egy olyan minőségét, amely mindig erőt adott. A történelem elválasztott bennünket, de 1959-től, amikortól idejárom, mindig találkoztam olyan barátokkal, például Vekerdivel, Pajkossyval, akik hajlandók voltak elfogadni, először a szakmai érdeklődésem, munkám miatt, majd emberként is. Lehet ennél több és fontosabb bárki életében is?

– *Nagyon köszönjük a kollégák nevében is. Mélyen meghatott, amit az emberi, szakmai kapcsolatokról mondott. Úgy hiszem számukra természetes volt, hogy segítenek, sőt egy kicsit annál több, mert mint kutató a magyar történelem egyik fontos szakaszát kutatta, és mindenképpen segíteni akartak.*

– Igen, szakmai munkájukat végezték, de ennél többet nyújtottak nekem. Többet, mint a szokásos tájékoztató szolgálat. Lehet, hogy nekem talán ezek a kapcsolatok különösen sokat jelentettek, mert egy másik világból jöttem. Olvastam magyar könyveket addig is, de nem volt alkalmam rá, hogy magyarokkal legyek.

– *Mindnyájunknak sokat jelent – úgy gondolom –, ha olyan valakivel találkozunk, aki nemcsak a magyar történelmet, kultúrát terjeszti más országban, de azt annyi lélekkel, szenvedéllyel teszi.*

– Igen, az emberek segítettek ebben, akikkel találkoztam. De a szakmai munka kiterjesztését is jelenti (pl. mint kutatót segíti a könyvtáros), de emellett, emögött történhet valami nagyon személyes is. Őszintén be kell vallanom, hogy nagyon sokat elmélkedek, visszaemlékszem azokra az emberekre, akikkel találkoztam.

– *Remélem, hogy a fiatalabb generációval is hasonlóan meghatározó élményei lesznek majd. Mi a véleménye, mit tehetnénk abban, amiről manapság sok szó esik, hogy miképpen tehetnénk ismertebbé kultúránkat a világban. Mi lenne a nemzeti könyvtár feladata ebből a szempontból? Szabadon utazhatunk, a határok minden értelemben megnyitáltak, de sokszor úgy érezzük, hogy kevés, amit tudnak rólunk.*

– Természetesen több könyvet kellene idegen nyelven kiadni, de nagy hangsúlyt kell fektetni a nemzetközi kapcsolatokra. A könyvtár esetében törekedni kell arra, hogy minél több nemzetközi rendezvényre küldjön képviselőket, ez a pénz soha nem vész kárba. Mivel ez nemcsak azt jelenti, hogy új ismereteket szereznek, akik kiutaznak, hanem megismertetheti Magyarországot is. Személyes kapcsolatok kiépítésére, minél több előadás tartása a magyar helyzetről olyan gyakran, amilyen gyakran csak lehet. Tudatosítani kell az itteni szakmai eredményeket Nyugaton ugyanúgy, mint Amerikában. A kapu nyitva van, ezt ki kell használni. A személyes és szakmai kapcsolatokon túl – harmadsorban – azt javaslom, hogy a könyvtár tegyen meg mindent azért, hogy ösztöndíjas tanulmányutakra küldje a szakembereit, nemcsak a tudás

A Miskolczi-féle misekönyv Kánon-képe (1394)

megszerzése érdekében, de a kultúra terjesztése érdekében is. Menjenek kik külföldre, tanulják meg, amit majd a gyakorlatban felhasználhatnak, de terjesszenek is – ezt nem győzőm hangsúlyozni. Az út kétirányú. Nem rövid tartózkodásra, hanem öt hónapra vagy hosszabb szakmai ösztöndíjra gondolok. A könyvtárnak mindent meg kellene tennie annak érdekében, hogy ezt támogassa. Ők majd ott látni fogják, hogy vannak-e könyvek és információk az országról, a magyar kultúráról. Az ő helyükben én vinném azoknak a könyveknek listáját, amelyeket idegen nyelven kiadtak a magyar kultúrából, és ajánlanám őket. Természetesen sokkal többet kellene kiadni is, többet fordítani. Nem tanulmányokat kellene kiadni a magyar irodalomról, hanem az eredeti művek fordítására nagyobb hangsúlyt helyezni, valamint olvasóközöniséget nyerni ennek az irodalomnak. Az átlagos olvasót kell célba venni. Amikor fordítok nem a szakértőkre, kutatókra gondolok, hanem az átlagemberre. Előszavaim is nekik szólnak. Meg is kritizáltak miatta, mert nem tartalmaznak elég sok adatot az íróról, munkáiról. Ez valami más könyv feladata lenne, azé kellene hogy legyen. Én azt szeretném, ha az olvasó az előszóból az írot ismerné meg nem a száraz adatokat.

– *A fontos az, hogy az olvasók szeressék ezeket az előszavakat is.*

– Tudod, amikor világirodalmat tanítottam és az előszavakról volt szó, azt mondtam a diákjaimnak: ne olvassátok el az előszót. Előbb a művet magát olvassátok el, találjátok meg a saját „szerepeteket” az adott műben, alakítsátok ki a saját viszonyokat a művel, mindegy mennyire butának is érzitek magatokat, csak alakítsátok ki a

saját véleményeteket, engedjétek utat érzelmeiteknek és aztán, talán, ha szükségét érzitek, olvassátok el a bevezetést. Keressétek meg benne azt, ami a ti véleményeteket alátámasztja vagy ami megerősíti a műhöz való viszonyban. Ezért vagyok meggyőződve arról, hogy az előszót az olvasónak írjuk, nem pedig a téma szakértőinek.

– *Egy kicsit személyes kérdésem lenne végül. Tudom, hogy a lánya, Kati, aki szintén könyvtáros, és ő is kutatott a könyvtárban, most dolgozik egy könyvön az amerikai magyarokról.*

– Igen, de mielőtt róla beszélnék, mondanék valamit, ami az angolul fordított amerikai magyar (American–Hungarian) vagy magyar amerikaihoz (Hungarian–American) egy kis terminológiai magyarázatot nyújthat.

Az „American–Hungarian”-t akkor használok, amikor az általam feldolgozott időszakról beszélek. Divatos kezd lenni, azt mondani, hogy „Hungarian–American”, de – szerintem – ez inkább a harmincas évekre igaz, és nem az előtte lévő periódusra. Az volt az az időszak, amikor elsősorban politikai okból hagyták el az emberek az országot, és azért jöttek, hogy valami mások legyenek mint magyarok. Azaz, amerikaiává váltak, de magyar származásúak voltak. Míg mások magyarok maradtak Amerikában. Az én generációm amerikai magyar, Kati már magyar amerikai.

– *Hogyan őrződött meg tehát a családban a magyarsághoz tartozás, amely az Ön szüleiben eleven valóság volt, amit Önnek ez rajtuk keresztül jelentett? Ez azért érdekes, mert azt olvastam valahol, hogy a harmadik generáció már asszimilálódik.*

– Amerikában ez ellenkezőleg van az én tapasztalataim szerint. Az én generációm erősen akart asszimilálódni, pl. az én testvéreim, akik szintén tanultak magyarul, elutasították a magyar kultúrát, mivel amerikaiak akartak lenni. Én kivétel voltam, sokkal fiatalabb voltam náluk, ők nem sokat foglalkoztak velem, szoros kapcsolatom a szüleimmel alakultak ki. Ez az egyik ok, a másik az érdeklődésem az irodalom iránt, majd a magyar irodalom iránt. A chicagói egyetemen a *Byron hatása a magyar irodalomra* címmel írtam disszertációt. Azt tanácsolták, írjam meg mindenképpen, akkor is, ha a konklúzió zéró lesz is: „semmi”. Végül is kritikai tanulmányt írtam *Byron Oriental Talez c. művéről*, mivel nem férhettem hozzá a magyar forrásokhoz. (Ez a negyvenes évek közepén volt.) A másik oka az identitás megőrzésének az volt, hogy – irodalomtörténészként – a magyar irodalommal is foglalkoztam. Visszatérve a gyerekeimhez, hogy miből táplálkozik a magyarságuk? A barátságok, emberi kapcsolatok is közrejátszottak; ami Katit *Kovács Ilonához* fűzi, az a fiamat egy olimpiikonhoz kapcsolja, magyar olimpiai bajnokhoz, akivel a vívást gyakorolta. Itt voltak velem, amikor hosszabb időt töltöttem Magyarországon. Különösen Kati segített a munkámban, a *Valahol túl Meseországban* megírásakor. Érdeklődése a kivándorló magyarok felé fordult, amiről most egy dokumentum-összeállításon dolgozik, ugyanabban a történelmi időszakban, mint amit én is feldolgoztam. Rá is hatottak a személyes kapcsolatok, de természetesen az én munkám is.

– *Talán nem véletlen, hogy könyvtáros lett?*

– Nem, nem! Őt már akkor is magával ragadta a könyvtár, amikor még általános iskolás volt. Egy nagyszerű iskolai könyvtáros volt ott, ahova járt.

– *Nagyon köszönöm a beszélgetést, és tudom, hogy sietnie kell a kiadóhoz. Sok sikert, erőt, egészséget kívánok ahhoz, hogy minél több könyve jelenhessen meg a magyar irodalomról.*

Bátonyi Viola

Kétszáz éves az Egri Főegyházmegyei Könyvtár 1793–1993

Rangjához méltó tanulmánykötet kiadásával avatta maradandó ünneppé alapításának 200 éves évfordulóját az Egri Főegyházmegyei Könyvtár. A nemes tartalomhoz illő a könyv külső megjelenése is: a vörös színű kemény kötés aranyozott betűi az emblémával, az Egri Főkáptalan 1587-ből származó címerével a mű díszes köntöséül szolgálnak.

Lectori salutem – üdvözet az olvasónak. Jóleső érzéssel olvassuk a századokon át használt köszöntő formát *Seregély István* egri érsek bevezető sorai éln. Jelenti ez a könyvkuháza tiszteletét, de utal az egyházak kultúráát őrző és fenntartó szerepére is.

Antalóczi Lajosnak, a könyvtár jelenlegi vezetőjének (főkönyvtárosának) „A kétszáz éves Egri Főegyházmegyei Könyvtár története 1793–1993” c. tanulmánya vezet be a kötetet. Kitűnő elemzéssel mutatja be azt a nagyívű munkát, amelyet Eger két kiváló püspöke, *gróf Barkóczy Ferenc* (1710–1765) és *gróf Eszterházy Károly* (1725–1799) a 18. század második felében Eger várossá fejlődése és kulturális életének megalapozása érdekében végeztek. Tevékenységük mindenekelőtt az oktatás intézményes kereteinek megteremtését szolgálta s ehhez kapcsolódott szorosán a nyomda és a könyvtár létesítése. A barokk Eger kialakulása nevükhöz fűződik, amit létrehozta, hosszú időre meghatározta a város karakterét.

Eszterházy Károly elgondolásai szerint épült fel a hatalmas barokk épület, az egri Líceum, a mai Tanárképző Főiskola otthona. Eszterházy egyetemnek szánta, nagy harcot folytatott érte s nem rajta múlt, hogy terve nem valósult meg, Eger nem lett egyetemi város. A könyvek gyűjtését is azzal a céllal kezdte el Eszterházy, hogy a könyvtár majdan az egyetemi oktatás háttéréül szolgáljon. Ez magyarázza a könyvtár enciklopédikus jellegét. Ezért fordított Eszterházy kevesebb figyelmet a kéziratokra, a régiségekre és ritkaságokra. Ő a kor színvonalán álló tudomány műveléséhez szükséges legjobb könyveket kívánta összegyűjteni s jelentős anyagi áldozatok árán, tudatos gyűjtőmunkával ezt el is érte. Antalóczi Lajos részletesen nyomon követi azt a nagyarányú szervező munkát, amely a könyvgyűjtés érdekében itthon is, de főleg külföldön folyt. Főszerepet játszott benne *Giuseppe Garampi*, a pápa bécsi követe, akivel Eszterházy még római tanulmányai alatt kötött barátságot. Garampi négy év alatt több mint 9000 kötetet küldött Egerbe s ezzel oroszánrésze volt a gyűjtemény létrejöttében. Hozzájárult a gyűjtéshez a másik nagy főpapi könyvtár alapítója, *gróf Batthyány Ignác* is, egri prépost-kanonok korában. Eszterházyval ellentétben, ő erősen bibliofil érdeklődésű volt s így nem zavarták egymást a gyűjtésben, versengés helyett együttműködés alakult ki közöttük.

1793. december 28-án nyílt meg a könyvtár 16 000 kötetel. A gyűjtemény az első perctől kezdve mindenki rendelkezésére állt, s így hazánk harmadik nyilvános könyvtára lett a pécsi Klimó püspök által létesített könyvtár és a pesti Egyetemi Könyvtár

Gyimesi Alajos igazgatóhelyettes

mögött. Pompás berendezésű, freskóval díszített nagyterme hazánk legszebb barokk könyvtárterme, évente turisták tízezrei csodálják meg.

Eszterházy halála után a könyvtár az ő magánkönyvtárával gyarapodott s az így kialakult, mintegy 13 ezer művet és 20 ezer kötetet kitevő állományt nevezik ma Eszterházy-gyűjteménynek. Hogy mennyire európai kitekintésű volt ez a gyűjtemény, bizonyítja az a tény, hogy a magyar nyelvű irodalom mindössze 1,23 százalékot tett ki.

Az Eszterházy püspök által a könyvtárra hagyományozott pénzügyi alapot a napóleoni háborúk okozta pénzügyi összeomlás elvitte, s ezzel meg is szűnt a könyvtár rendszeres és tudatos gyarapítása. Ajándékok és hagyatékok szolgálták ezután a gyűjtemény gyarapodását. A 19. században ez még értékes anyagot eredményezett, később azonban ez a forrás elsikelyesedett. A hanyatlás évtizedei voltak ezek, a könyvtár fenntartására sohasem jutott elég pénz és személyzet. Kiváló könyvtárosok azonban még így is felmutattak néha szép eredményeket, elsősorban a feldolgozó munka terén. 1890-ben már 48 ezer kötetes volt a könyvtár, s 1893-ban megjelent nyomtatott katalógusa is, amelyet még két pótkötet követett.

A könyvtár legszomorúbb korszakát 1945 után érte meg. Az államosítás ugyan csak az oktatási intézményt érintette, de egy évre rá, 1949-ben, törvénysértő módon lezárták és lepecsételték az egyházi tulajdonban maradt könyvtár, levéltár, múzeum és képtár helyiségeit. A zárolás öt évig tartott. Időközben elvették és kiürítették a könyvtár raktárait, s mintegy 45 ezer kötetet, ömlesztve, egy arra alkalmatlan helyiségbe raktak le. A zárolás ideje alatt közel 2000 kötet és 279 kézirat veszett el.

Az újjászervezés nagy munkája megtalálta a maga lelkes és hozzáértő emberét: *Iványi Sándor* (1917–1983) 30 évig állt a könyvtár élén s az állomány rendbehozatala, számos katalógus elkészítése, az olvasó- és látogatóforgalom fellendítése az ő és munkatársai nevéhez fűződik. Az utolsó tíz év további fejlődést hozott, s az elmúlt néhány év állami intézkedései nyomán a könyvtár teljesen megújulhatott. Visszakapta

régi helyiségeit, felújításokat végeztek, a régi állományból számos kötetet restaurálni lehetett, a feldolgozás csaknem naprakésszé vált és külföldi segítséggel a technikai felszereltség terén is behozták a lemaradást.

Külön fejezetet szentel a szerző a könyvtár legnagyobb értékei bemutatásának. Ezek közül csak a 15. századból származó, faksimile kiadásban is hozzáférhető Egri hóráskönyvet és a szintén 15. századi Dante-kódexet említjük. Itt őrzik a magyar irodalom egyik féltett kincsét: Mikes Kelemen törökországi leveleit is. Ezután közli Antalóczi a könyvtárosok, ill. valamennyi, a könyvtárban működött munkatárs névsorát idő- és névrendben, a kezdetektől napjainkig. Bárcsak más könyvtárakról is rendelkeznének ilyen pontos név-kataszterrel! Antalóczi tanulmánya igen sok tekintetben forrásértékű s nagy nyeresége könyvtártörténeti irodalmunknak.

Kádár László „Eszterházy Károly racionalizmusa” címmel tulajdonképpen a püspök pályaképét rajzolja meg Egerbe való érkezéséig. A családi háttér, a neveltetés, az iskolázás hatásait mutatja ki Eszterházy Károly világszemléletében.

Bitskey István „Római hatások a barokk kori magyarországi főpapi könyvgyűjtésben” címmel közölt tanulmányt. Ebben érdekesen világít rá arra az ösztönző erőre, amely a római Collegium Germanicum Hungaricumban tanult magyar főpapokat hazatérve a kultúra ápolására és a könyvgyűjtésre sarkallta. Az örök város kultúrárt árasztó légköre nagy szerepet játszott abban, hogy itthon valamennyien folytatták a könyvgyűjtést és könyvtárakat alapítottak. *Kovács Béla* az 1767–1769 közötti egyházlátogatási jegyzőkönyveket feldolgozva adott képet a Heves megyei plébániai könyvtárak akkori helyzetéről. Adatait számos összefüggésben tárta fel, s ezzel jelentősen hozzájárult egy eddig kevésbé ismert terület könyvkultúrájának megismeréséhez. *Iványi Sándor* „Az egri püspöki nyomda a 18. században” c. írásában vázlatosan foglalkozik a nyomda kialakulásával és működésével, hangsúlyozva, hogy az egri nyomdászat történetének első évszázada még teljességgel feltáratlan. Iványi sokat fáradozott azon, hogy a helyi kiadású nyomtatványok bibliográfiáját összeállítsa s azokat lehetőleg minél nagyobb számban a könyvtárnak meg is szerezze. Gyűjtőmunkája során jóval több egri kiadványt sikerült feltárnia, mint ami addig bibliográfiailag ismert volt. *Szecskó Károly* az egri könyvtár négy legkiválóbb könyvtárosáról készített portrét, összegyűjtve irodalmi munkásságukat is. Iványi Sándor – Szecskó Károly – Antalóczi Lajos összeállította a könyvtár válogatott bibliográfiáját. A 167 tétel imponálóan bizonyítja, hogy az Egri Főegyházmegyei Könyvtár és annak gyűjteménye az elmúlt két évszázad alatt számos szerző érdeklődését tudta magára vonni.

Ismertetésünkben nem szoltunk még további négy tanulmányról, amelyek irodalom-, illetve művelődéstörténeti vonatkozásúak, de nem a szorosan vett könyv- és könyvtártörténet tárgykörébe tartoznak.

A könyv szép kiállításáról már szót ejtettünk, de meg kell emlékeznünk a színes illusztrációk viszonylag nagy számáról is, ami a szűkös gazdasági viszonyokat tekintve, valóban elismerésre méltó. Ebből az elismerésből nyilvánvalóan elsősorban azokat a szponzorokat kell részesítenünk, akiknek névsorát a könyv elején olvashatjuk.

Magas színvonalú tudományos teljesítménnyel találkozhatunk az Egri Érsekség kiadásában megjelent Emlékkönyv lapjain, s e művet egyre szaporodó könyvtártörténeti irodalmunk egyik jelentős nyereségeként tarthatjuk számon. (*Kétszáz éves az Egri Főegyházmegyei Könyvtár. 1793–1993. Emlékkönyv. Szerk. Antalóczi Lajos. Eger, Főegyházmegyei Könyvtár, 1993. 343 p.*)

Somkúti Gabriella

MNB. Időszaki kiadványok bibliográfiája

A nemzeti bibliográfiai rendszer keretében készülő kurrens periodika-bibliográfia most megjelent összevont kötete 4246 Magyarországon 1987–88-ban megjelent időszaki kiadvány leírását tartalmazza. A bibliográfia teljessége érdekében – részben egyes periodika-típusok (pl. évkönyvek) gyakran elhúzódó megjelenése, részben pedig a kötelezpéldányok néha késedelmes beküldése miatt – a szerkesztési munka csak 1992 végével zárult. Így a bibliográfia a tárgyidőszak anyagáról valóban átfogó képet ad, az új indulásokról való híradás azonban késedelmessé vált. Ez utóbbi igény kielégítését jól szolgálja a könyv-bibliográfia negyedéves mellékleteként megjelenő jegyzék, illetve az *Új periodikumok* címen ugyancsak negyedévenként megjelenő KMK-kiadvány. (Ez utóbbit részletesen ismerteti *Nagy Zsoltné a Könyvtáros* 40. évf. 1. számában.)

Jóllehet a bibliográfia indulásakor (Kurrens időszaki kiadványok 1976–) szinte abszolút teljességre törekedett, a válogatás kényszerével előbb-utóbb szembesülnie kellett, és az 1986-os kötetnél már nem kerülhette el a feldolgozási szint küszöbének meghatározását. A nemzeti bibliográfiai társkiadványok szerkesztési egységében, a döntés lényegében megegyezik a könyv-bibliográfiánál érvényesített szempontokkal. Az efemer jelentőségűnek minősített és ezért nem regisztrált kiadványtípusokról a bibliográfia előszava taxatív felsorolást ad. Nem a tartalomra vonatkozó értékítélet, hanem más megfontolások készíthették a konferenciakiadványok és a monografikus sorozatok mellőzésére. Az, hogy egy konferencia vagy kiállítás anyaga mikor tekinthető időszaki kiadványnak és mikor minősül könyvnek, a katalogizálók körében szenvedélyes viták tárgya, megegyezésről e kérdésben még aligha beszélhetünk. (Jellemző, hogy az ilyen kiadványok szerte a világban mind ISBN-t, mind ISSN-t is kapnak.) Minden esetre, a tetszetős elméleti indokolások dacára, a józan, praktikus megfontolások – jelenlegi ismereteink mellett – inkább könyvként kezelésük mellett szólnak. Ugyanakkor nehezen elfogadható a sorozatok mellőzése. Meghatározásuk egyértelmű, és a bibliográfia szerkesztői által használt szabványok is a sorozatokat időszaki kiadványnak tekintik.

Példás következetességük, pontosságuk miatt külön kell szólni a bibliográfiai tételről. Dicséretesen gazdaságos megoldás, hogy teljes, minden adatra kiterjedő bibliográfiai leírás csak új indulású, illetve új címen megjelenő időszaki kiadványról készül, az 1987 előtt indultak esetében pedig a leírás csak az azonosításukhoz elengedhetetlenül szükségeseket tartalmazza. E rövidített leírások azonban mindig közlik a bibliográfia valamely előző kötetében található teljes leírás tételszámát. Mind a teljes, mind a rövidített leírások az 1987-es/88-as állományadatokkal egészülnek ki. Ezek a tárgyév első száma (füzete, kötete) alapján nem pusztán a kiadvány élő voltát jelzik, hanem tájékoztatnak a bibliográfiai adatok változásairól is. Kurrens periodika-bibliográfia esetében megszűnés és szüneteltetés között nehéz különbséget tenni, az óvatos várakozás indokolt, ezért a szerkesztők a leírásokat csak akkor zárták le, ha a periodikum címe megváltozott, vagy ha megszűnéséről olvasóit maga a lap tájékoztatta.

A tételek sorrendjét a címek betűrendje határozza meg, így a címek „egyéniítésének” fokozott jelentősége van. Ezért generikus címek esetében, vagy ha több periódikumnak azonos címe van, a bibliográfiai leírást „fejenként” ún. besorolási cím

KÖNYVTÁRTÖRTÉNETI, KÖNYVMUZEOLÓGIAI POSZTGRADUÁLIS KÉPZÉS

Az ELTE Bölcsészettudományi Kara 1994/95. tanévre könyvtörténeti, könyvmuzeológiai posztgraduális képzést hirdet.

Olyan szakemberek képzése a cél, akik a történeti gyűjteménnyel rendelkező nagykönyvtárakban (nemzeti könyvtár, egyetemi könyvtárak, szakkönyvtárak stb.), egyházi gyűjteményekben, nagy múltú iskolai könyvtárakban, megyei és városi könyvtárak helyismereti gyűjteményeiben és egyéb muzeális gyűjteményekben képesek

– a kódexekkel, egyéb régi és modern tudományos és irodalmi értékű kéziratokkal,

– az ősnymtatványokkal, a régi magyar könyvekkel, az antikvákkal s az egyéb régi és ritka könyvekkel,

– a kötetstörténeti és könyvművészeti szempontból értékes kiadványokkal való foglalkozásra;

– ezek szakszerű könyvtári és bibliográfiai feltárására, könyv egészségügyi és restaurálási problémáiknak szakszerű intézésére,

– az ilyen művekből álló gyűjtemények szervezésére, irányítására és kezelésére; s végül

– e területen önálló kutatómunka, tudományos tevékenység végzésére.

A képzés 2 éves (4 féléves), posztgraduális, amelyet egyetemi végzettséggel és többévi gyakorlattal rendelkezők végezhetnek el; latin nyelvtudás kívánatos. A végzők „könyvtörténész, könyvmuzeológus” elnevezésű egyetemi szakirányú végzettséget igazoló oklevelet kapnak. A képzés az ELTE Bölcsészettudományi Kara Könyvtártudományi-Informatikai Tanszékének keretében levelező tagozaton történik, külső szakemberek bevonásával.

Tandj: félévente 15 000,- Ft.

Jelentkezési határidő: 1994. május 15. A jelentkezéshez szükséges űrlap 8 és 16 óra közt a Bölcsészettudományi Kar Tanulmányi Osztálya Levelező Tagozatán (Piarista köz 1. I. em. 14.) kapható. Ehhez a jelentkező önéletrajza, az egyetemi végzettséget tanúsító oklevél (vagy másolat) és a munkahely javaslatát csatolandó. A jelentkezési iratok az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Tanulmányi Osztályának Levelező Tagozatára küldendők: 1052 Budapest, Piarista köz 1.

A jelentkezőket a Könyvtártudományi-Informatikai Tanszék 1994. június végén – július elején felvételi beszélgetésre hívja be; az időpontról az egyetem kb. két héttel előbb értesítést küld.

(egységesített cím) előzi meg. A bibliográfiai akribia előtti főhajtás mellett talán csak a megjegyzések némelyikének bőbeszédűségét, helyel-közzel következetlen sorrendjét kifogásolhatjuk. Könnyen korrigálható apróság, épp ezért kívánatos lenne a gyakran előforduló megjegyzés-típusok szövegének, illetve ismétlődő szövegrészeknek belső szabályozása, egységesítése.

A címváltozások, címváltozatok, ágazati címek és hasonlók esetében a keresést utalók könnyítik meg. A más irányú tájékozódást a közreadó testületek mutatója, a megjelenési helyek mutatója és az ISSN-mutató szolgálja. A közreadói mutató a testületek nevét szabványos, egységesített alakban közli, az ettől eltérő változatokról, az előbbi/utóbbi névalakokról utalók informálnak. Itt álljunk meg egy szóra! A mutató – korrekten – a tárgyidőszakban aktuális, „akkor” (el)viselt testületi neveket közli, minden más megoldás megengedhetetlen anakronizmus lenne. De, hogy a közelmúlt milyen gyorsan régmúlttá vált, azt ez a mutató markánsan érzékelteti. Természetes, hogy a beszélt köznyelv önkormányzatot, tanácsot még szinonimaként emleget, de szinte kövületként hatnak az olyan nevek, mint Ho Si Minh Tanárképző Főiskola, Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár. A földrajzi mutató a kiadók, közreadók székhelyéről tájékoztat és ilyenként hatékony segítség a helyismereti kutatás számára. ISSN-mutató a bibliográfia 1984-es kötetétől készül és téves vagy sajtóhibával megjelent, illetve a visszavont számok esetében különösen hasznos forrás.

Már a gyűjtőkör ismertetésénél utaltunk arra, hogy az anyaggyűjtés csak 1992 végén zárult le. A 86/87-es kötet kissé késedelmesnek tűnő megjelenésének másik oka az előállítási technika – sok szellemi előkészítő munkát igénylő – megváltoztatása. 1992 elején kezdődött meg az OSZK alapfeladatainak és legfontosabb központi szolgáltatásainak közös információs rendszereként a NEKTÁR-adatbázis építése. Annak érdekében, hogy a NEKTÁR-hoz jelentős áttölthető adatbázis álljon rendelkezésre, a Micro-ISIS programrendszerre alapozottan egy kisgépes fejlesztési program is beindult. E vállalkozás eredményeképp jött létre a hazai időszaki kiadványok adatbázisa, melynek első „kézzel fogható” produktuma a most megjelent kötet. A további tervek között első helyen az ötéves kumulált mutatók automatikus előállítása szerepel. Ebben lehetőség lesz – a most technikai okokból elhagyott – szakmutató pótlására is.

Végül említést érdemlő, a bibliográfia használatának minden kérdésére kiterjedő, szabatosan fogalmazott, magyar és angol nyelvű bevezető. A kiadvány megrendelhető: OSZK Marketing Iroda (T.: 155-6967), ára: 1400,- Ft.

(*Magyar Nemzeti Bibliográfia. Időszaki Kiadványok Bibliográfiája. 1987–1988. Közr. az Országos Széchényi Könyvtár Fel. szerk.: Nagy Zsoltné Bp. 1993.*)

Fügedi Péterné

Juhász Gyula: A történész józansága

„A történész józansága” – ez a motívusos cím olvasható azon a kötetben, melyben az *Országos Széchényi Könyvtár* tavaly elhunyt főigazgatója tanul-

mányait, cikkeit és a vele készült interjúkat gyűjtötte egybe. A mintegy másfél évtized alatt – a hetvenes évek közepétől a korai halálig – keletkezett

írások *Juhász Gyula* életművének sűrít-
ményét nyújtják. Több évtizedes pá-
lyafutása alatt elsősorban a Magyaror-
szág 20. századi történelmét meghatá-
rozó nemzetközi erőviszonyokat kutat-
ta, a külpolitika felől közelítette meg a
magyar belpolitika vagy eszmetörténet
kérdéseit is. A magyar történelem leg-
válságosabb éveiben ható „uralkodó
eszmék” bemutatásának külön kötetet
szentelt, tisztában volt azzal, hogy a tár-
sadalom és az ideológiák mélyrétegei-
ben ható áramlatok mennyire meghatá-
rozzák a döntéshozó politikai elit állás-
foglalásait és cselekedeteit.

Juhász Gyula történész volt, tehát for-
rásokból dolgozott, nem másodkézből
vett, innen-onnan összehordott adatok-
ból építette műveit. „*A dokumentumok,
források kiadásában ugyanis nagyon fi-
gyelemre méltó eredményeket értünk el
a második világháború történéseivel
kapcsolatban*” – nyilatkozta egyik, a
kötetben közölt interjújában. A többes-
szám helyett indokolt lett volna az
egyszám használata, hiszen ezeknek a
forráskiadványoknak tekintélyes rész-
ben éppen ő volt a közreadója. Juhász
Gyula pontosan tudta, hogy a zavaros
ideológiák, a hamis nemzettudat ellen
csak a tények tárgyyszerű bemutatásával
lehet sikeresen fellépni. A források
alapján lehet újragondolni a magyar tör-
ténelem meghatározó kérdéseire adható
válaszokat, sőt, csak azok alapján lehet
mérlegelni: valóság-e azok a kérdések –
sorskérdések –, melyekkel a két világ-
háború között, majd a hadba lépést kö-
vetően szembenézni kényszerült a ma-
gyar értelmiség. A 80-as évek végén
bekövetkezett ideológiai változásokra
reagálva írta: „*mindent újra kell gon-
dolni*”. Alaptézise szerint évszázadok
óta először került Magyarország abba a
helyzetbe, hogy közvetlen környeze-
tében nincs olyan nagyhatalom, amely
függetlenségét, a nemzet fennmaradását

veszélyeztetné. Csak akkor lehet meg-
oldani a valós nemzeti gondokat kör-
nyezetünkben, ha ennek felismerése
alapján szervezzük újjá kapcsolatainkat
a bennünket körülvevő országokkal.

A kötetbe gyűjtött írások közül két-
ségkívül az interjúk a legizgalmasab-
bak. Természetesen keletkezésük idő-
pontja miatt: a rendszerváltozás korszá-
kában készültek és egy felelősen gon-
dolkodó értelmiségi válaszkísérleteit
tartalmazzák térségünk és Magyar-
ország fájó gondjaira: a nemzettudat za-
varaira, a kisebbségi kérdésre, a ma-
gyarság és Európa kapcsolatára. Az oly
divatos kérdésnek – „*Hol a helyünk
Európában?*” – Juhász Gyula számára
nem volt különösebb jelentősége, hiszen
„*Magyarország Európához tartozik (...)
nem uralkodhat el végletesen gondolat-
világunkban, hogy itt egészen más világ
van, mint Nyugat-Európában*”. Nem a
helyünket kell kutatni, hanem a Nyu-
gattól eltérő fejlődésünk mozzanatait és
okait kell elemezni, ez a történész köte-
lessége itthon és külföldön, köztük az
azokban az államokban élőknek is, ame-
lyek „*Európát a XX. században ebben a
formában megalkották, határait meg-
szabták*”. Állásfoglalása világos a nem-
zetiségi kérdésben is: el kell szakadni a
feszültségeket okozó nemzetállam kon-
cepciótól, mely „*Kelet-Európában egy
barbár eszme (...), hiszen a nemzeti-
ségek megsemmisítését tűzi ki célul az-
zal, hogy el sem ismeri a nemzetiségi
jogát a létezéshez*”.

Juhász Gyula tudományos és oktatói
pályáján ezeknek a feladatoknak a meg-
oldásához nyújtott a történész által ad-
ható eszközöket: érveket, gondolatokat
– „*A történész józanságát.*”

(*Juhász Gyula: A történész józansá-
ga. A kötetet összeállította: Juhász Fe-
renc. Bp. 1993. OSZK. 349 p.*)

Pogány György

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz

Budapest, 1994. február 10.

33. szám

Fiola Pál – A kaposvári Megyei és Városi Könyvtár igazgatóhelyettese 1994. január 17-én meghalt. Nagy részvétellel január 25-én kísérték utolsó útjára munkatársai. Pali még közvetlen munkatársa volt az alapokat lerakó generációnak, s maga is sokat tett Somogy megye és Kaposvár könyvtárügyéért.

Rapp Gábor – 1994. január 4-én, 37 éves korában elhunyt Rapp Gábor, ajkai könyvtáros. A Veszprém Megyei Szervezet tagjai kegyelettel és döbbenet álltak a nagy reményekre jogosító fiatal kolléga sírjánál.

Sándor István – 1994. január 6-án hunyt el Sándor István, a nagy magyar bibliográfusok egyike, akit egyesületünk javaslatára a művelődési miniszter 1992-ben Szinyeyi József-díjban részesített. Néprajzi bibliográfiája tananyaggá vált és a tájékoztató munka mindennapi eszköze marad.

Vándorgyűlés 1994, Körmend – A vándorgyűlés előkészítése ügyében 1994. január 13-án megbeszélést tartottak a szakterületi szervezetek képviselői, a helyi szervező bizottság tagjai és az elnökség néhány képviselője. A szervezetek előzetes tájékoztatói alapján gazdag szakmai programra számíthatunk, s a helyi szervező bizottságtól nyert információk szerint hangulatos vándorgyűlésre van kilátás.

Tisztújítás 1994 – Ismételten felhívjuk az MKE tagjainak és szervezeteinek figyelmét, tegyék meg javaslatukat az új tisztségviselőkre vonatkozóan. További tájékoztatásért tessék a választási bizottság tagjaihoz fordulni, a következők szerint: *Rády Ferenc* (1-268-4852): Műszaki Szekció, Közkönyvtári Egylet, Zenei Szekció, AV-Szekció, Mezőgazdasági Szekció, Olvasószolgálati Szekció; *Győrfi Csabáné* (72-310-508): Múzeumi Szekció, Baranyai és Pécsi Szervezet, Nagykanizsai Szervezet, Zala Megyei Szervezet, Somogy Megyei Szervezet, Tolna Megyei Szervezet; *Bényei Miklós* (52-347-822): Gyermekkönyvtári Szervezet, Bibliográfiai Szekció, Hajdú-Bihar Megyei Szervezet, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szervezet; *Kalmárné Morcsányi Rozália* (56-422-702): Könyvtárostanárok Szervezete, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Szervezet, Bács-Kiskun Megyei Szervezet; *Mader Béláné* (62-324-022): Csongrád Megyei Könyvtárosok Egyesülete, Békés Megyei Szervezet; *Kégli Ferenc* (1-175-7520): Társadalomtudományi Szekció, Pest Megyei Szervezet, Fejér Megyei Szervezet; *Halász Magdolna* (47-324-952): Nógrád Megyei Szervezet, Heves Megyei Szervezet, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Szervezet, Zempléni Könyvtárosok Szervezete; *Szabó Imréné* (96-328-022): Kisalföldi Könyvtárosok és Könyvtárak Egyesülete, Komárom-Esztergom Megyei Szervezet, Veszprém Megyei Szervezet, Vas Megyei Szervezet.

Testületi tagjaink – Az 1993 végén szétküldött felhívásra, amely arra szólította fel a hazai könyvtárakat, csatlakozzanak testületi tagként az MKE-hez, szép számmal vá-

laszoltak a megszólítottak. Köszönjük erkölcsi és anyagi támogatásukat. Felhívjuk figyelmüket arra, hogy azok a testületi tagok, akik tagdíjuk egészét az MKE központi számlájára fizetik be, az 1994-es tisztújításra szóló jelölő lapot a titkárságtól kapják meg, akik pedig részben vagy egészben valamely szervezethez fizetik tagdíjukat, igényeljék ettől a szervezettől.

Etikai Bizottság – Az elnökség köszönetét fejezte ki az Etikai Bizottságnak az országgyűlési választások előkészületeivel kapcsolatos könyvtári szerepkörre vonatkozó állásfoglalásáért. (Az állásfoglalás a 3K-ban jelent meg.) Ugyanakkor fölkérte az Etikai Bizottságot két újabb állásfoglalás kidolgozására: 1. milyen viselkedési, etikai normák követését várná el az MKE azoktól a kollégáktól, akik egy-egy kereskedelmi cég képviselőjében jelennek meg a könyvtárakban; 2. a kiegyensúlyozott politikai tájékoztatás követelményének realizálása a könyvtárakban.

Szakmai programok 1994 – Nem hivatalos értesülések szerint az MKE 1994-ben is körülbelül akkora minisztériumi támogatásban részesül, mint 1993-ban. Ezért is fontos, hogy a szervezetek mielőbb beküldjék az 1994-re tervezett szakmai programjaikhoz szükséges támogatásra vonatkozó igényeiket. Az Olvasószolgálati Szekció, a Múzeumi és Művészeti Gyűjtemények Szekciója, a Könyvtárostanárok Szervezete, a Pest Megyei Szekció és a Békés Megyei Szervezet már eljuttatta igényét. Néme-lyiküknek ugyan vastagon fogott a ceruzája – legalábbis a lehetőségekhez képest –, de majd az elnökség a maga bölcsességében igyekszik igazságosan elosztani a keretet.

Nemzeti Kulturális Alap – Megalakulóban vannak az NKA szakmai kollégiumai. Az MKE elnöksége a folyóiratkiadási kollégiumba *Sonnevend Pétert*, az irodalmi és könyvkiadási kollégiumba *Monostori Imrét*, a közművelődési kollégiumba *Tuba Lászlót*, *Ramháb Máriát*, *Orosz Ibolyát* és *Simon Zoltánt*, a könyvtári és levéltári kollégiumba *Poprády Gézát* és *Papp Istvánt* javasolja.

MKE emlékérem – Mint ismeretes, évente öt hazai és egy külföldi személy érdemeit ismeri el A Magyar Könyvtárosok Egyesületéért emlékéremmel az MKE tanácsa. A tagság javaslatait a szervezetek útján juttathatja el a titkárságra.

Miniszeriális kitüntetések – A Szinnyi József-díj és a Népművelésért kitüntetés odaitélésére az MKE is javaslatot tehet. Az elnökség a maga javaslatait a tanács elé terjeszti véleményezésre felterjesztés előtt, az egyes szervezetek pedig közvetlenül juttathatják el javaslatukat a Művelődési és Közoktatási Minisztériumba.

Fitz József-díj – Az MKE elnöksége javaslatára a Művelődési és Közoktatási Minisztérium 1994-ben is Fitz-díjban részesíti az elmúlt év öt értékes, szép, az olvasók által is elismeréssel fogadott kiadványát. Az elnökség már kérte a szervezeteket, juttassák el javaslatukat hozzá. A tagság javaslatait a szervezetek vezetőségeihez nyújthatják be.

Bibliográfiai Szekció – A BSZ – együttműködve az Országos Széchényi Könyvtárral – tudományos emlékülést tartott 1994. január 24-én az OSZK előadótermében Apponyi Sándor születésének 150. évfordulója alkalmából, csatlakozva a „Magyarország és Európa az Apponyi-gyűjtemény tükrében” című kiállításhoz, amelyet 1994. január 21-én nyitott meg *Kosáry Domokos*. Az emlékülést Soltész Zoltánné elnöklete mellett Poprády Géza nyitotta meg, előadást tartott Köpeczi Béla, Soltész Zoltánné, Cennerné Wilhelmb Gizella, Zichy Mihály, Zalai Gaál István, Szabó Géza, Lenner Jenő, Szerb Judit és W. Salgó Ágnes.

Könyvtárostanárok Szervezete – Megkaptuk a KSZ 1994. január 3-án kelt körlevelét, amelyben beszámol az eredményekben igen gazdag 1993-as évről (Győri

Gróf Eszterházy Károly püspök, a könyvtár alapítója

Gáspár-emlékülés, VI. Nyári Akadémia, MKE vándorgyűlésen szekcióülés, szakmai tanácskozás Kecskeméten, a „Tehetség gondozás könyvtárban, könyvtárral” elnevezésű pályázat eredményhirdetése, és felvázolja az 1994-es terveket (konferencia 1994. március 25–26-án Székesfehérvárott a Magyar Olvasástársasággal közösen az olvasásról mint tantárgyközi feladatról, dániai tanulmányút június utolsó hetében, felkészülés a körmeneti vándorgyűlésre, a tisztújítás lebonyolítása). A körlevél végül felszólítja a tagságot tagdíjbefizetési kötelezettségének teljesítésére.

Társadalomtudományi Szekció – A TSZ 1994. február 18-án tartja taggyűlését az OSZK-ban. Napirenden: a TSZ vezetőségének megújítása, az MKE tisztújítása, a vándorgyűlésre való felkészülés, egyéb szakmai programok, s mindezek után előadás és vita arról, hol tart a felsőoktatási könyvtárak fejlesztését célzó világbanki pályázat előkészítése.

Nagykanizsai Szervezet – Az NSZ részletes beszámolót küldött a titkárságra 1993-as tevékenységéről, amelyet főként három irányban fejtett ki. Aktívan részt vett a város új könyvtárpületéért folytatott harcban, hangot adott a könyvtárosok szakmai gondjainak, problémáinak (két rendezvényen foglalkozott a TEXTLIB szoftver fejlesztésének állásával, valamint az MNB és az UK osztályozási gyakorlatával), s igyekezett bevonni munkájába a város különféle könyvtáraiban dolgozó kollégákat. Bekapcsolódtak a könyvtári törvény előkészületi munkálataiba is. Anyagi okok miatt sajnos egy tagtársuk sem tudott részt venni az 1993-as vándorgyűlésen.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szervezet – Az SZSZBMSZ 1994. január 19-én

tartotta meg első idejéig továbbképzését. Az egyesületi élet aktuális kérdéseinek (1994. évi rendezvények, tapasztalatcserék terve, a közalkalmazotti besorolások, a tisztújítás előkészítése) megbeszélése után előadást hallgattak meg a résztvevők „Szórakoztató irodalom, populáris regény napjainkban” címmel Szekeres Magda szociológus, a KLTE docense előadásában. Utána egy csoport ellátogatott a Görögkatolikus Püspökség könyvtárába is, ahol a számítógépes feldolgozással ismerkedett meg.

Zempléni Könyvtárosok Szervezete – A ZKSZ elkészítette szervezeti és működési szabályzatát. Az ellenőrző bizottság kisebb módosításokkal megfelelőnek tartotta. Így hát a szervezetet megalakultnak tekintjük, s szeretettel üdvözljük körünkben. A ZKSZ legközelebbi rendezvényét 1994. február 23-án tartja Sárospatakon, amelyre Horváth Tibor elnököt és Papp István főtitkárt hívta meg, tájékoztatást várva tőlük az egyesület és a hazai könyvtárügy legújabb fejleményeiről.

IFLA, 60. konferencia, Havanna – Megérkezett a titkárságra az IFLA idei konferenciájára szóló meghívó és jelentkezési lap. Az érdeklődők másolatot kaphatnak róla. A részvételi díj 350 dollár (1994. május 1-je után 400 dollár), a szállásdíj napi 30-tól 65 dollárig terjed. Az időpont: 1994. augusztus 21–27.

IFLA Könyvtáros Egyesületek Menedzselésének Kerekasztala – A kerekasztal vezetőségének felkérésére az MKE vállalkozott arra, hogy a közép- és kelet-európai országokban működő könyvtáros egyesületek működtetéséről, szerepéről, együttműködési lehetőségeiről 1994. március 7-től 10-ig szemináriumot rendez. A szeminárium színhelye Veszprém, a VEAB vendégháza. A megrendezéshez nagy segítséget kapott a veszprémi kollégáktól *Bátynyi Viola* és *Billédi Ferencné*, akik magukra vállalták a szervezés nem kis munkáját. 15 országból 20 résztvevőt várnak a rendezők. A szemináriumhoz csatlakozik a Kerekasztal vezetőségének a munkaülése 1994. március 11–12-én az OSZK-ban. Az MKE elnöksége reméli, hogy ez az alkalom elindítója lesz egy új típusú együttműködésnek a régióknak könyvtárügyei között. A rendezvény számos szponzora is ezt a célt tartja szemé előtt.

IFLA Könyvtáros Lapok Szerkesztői – Megérkezett az MKE titkárságára a szerkesztők kerekasztalának 1993 decemberi hírlevele. Az együttes titkárságát az Orosz Állami Könyvtár (korábban: Lenin Könyvtár) látja el, a Soros-alapítvány támogatásával. Az érdeklődők a titkárságon tekinthetik meg a hírlevelet.

Rendezvény Strasbourgban – Az Európai Közösségek Bizottsága négy magyar könyvtárost hívott meg Strasbourgba arra a szemináriumra, amelyen a közép- és kelet-európai könyvtárfejlesztés kérdéseit vitatták meg. Az MKE-t Papp István főtitkár képviselte. A szemináriumon Bulgária, Horvátország, Csehország, Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Románia, Szlovákia, Szlovénia, Ausztria, Finnország, Dánia, Németország, Franciaország, Olaszország, Hollandia, Portugália és Anglia könyvtárosai vettek részt, természetesen a vendéglátókon kívül. Aki a részletek után érdeklődik, forduljon az MKE főtitkárához.

Meghívás Ausztriából – A Büchereiverband Österreichs 1994. április 11–12-én tartja kongresszusát és 27. közgyűlését, amelyre meghívta az MKE képviselőjét is. Az elnökség később jelöli ki a meghívásnak eleget tévő tagtársunkat.

Holland–magyar szimpózium – Sikeresen lezajlott az immár második alkalommal megrendezett szimpózium, ami túllépett a holland–magyar kereteken és nemzetközivé vált, minthogy a résztvevők köre bővült angol, finn, bolgár, német stb. könyvtárosokkal, oktatókkal és hallgatókkal. Úgy látszik, hogy a nemzetközi könyvtári élet

állandó rendezvényévé növi ki magát ez a kezdeményezés, legalábbis a résztvevők szándéka, valamint a holland és a magyar minisztériumok elhatározása szerint.

Holland támogatás – A Holland Királyság Nagykövetségének kulturális attaséja az alábbi felhívás közzétételére kérte fel az MKE-t: „A Hollandiával való kulturális együttműködésre irányuló kezdeményezések támogatása és serkentése céljából a Holland Királyság Külügyminisztériuma a különböző országokban a holland követségek kezelésében lévő különleges kulturális támogatási alapot létesít. Ez a szerény összeg lehetővé teszi, hogy a követségek különféle rendezvényeket anyagilag segítsenek. Azonban ehhez bizonyos feltételeknek teljesülniük kell. Ezek a következők: a tervezett programot Magyarországon kell kezdeményezni; a rendezvényt Magyarországon kell lebonyolítani; a tervezett tevékenységnek önállóan kell lennie, amelyhez támogatás csak egyszer adható; a rendezvénynek szerény méretűnek kell lennie (kiállítások, művészeti események, ismeretterjesztő előadások), és hozzá kell járulnia a Hollandia és Magyarország közötti kulturális együttműködéshez; az adható támogatás összege nem haladhatja meg a 2000 holland guldent; csak magyarországi szervezési költségekre adnak támogatást (hollandiai művészek utazására, elszállásolására és honorálására nem adnak támogatást).

Az említett rendezvényhez nyújtható támogatás elnyeréséhez mellékelni kell: 1. írásbeli kérvényt, amelyben világosan fel van tüntetve a program célja; 2. további háttérinformációt a tervezett kulturális rendezvény színvonalának előzetes megítélése érdekében; 3. a tervezett költségekre és bevételekre vonatkozó részletes számításokat.

A fent ismertetett feltételeknek megfelelő kérvények alapján a nyújtható támogatás összege a terv céljának, jellegének és költségeinek függvényében kerül elbírálásra”.

INFO 94, Tel Aviv, 1994. május 1–5. – A TELDAN cég szervezi meg már kilencedik alkalommal ezt a konferenciát és kiállítást. Szeretné, ha Magyarországról is lennének résztvevők. Aki a részletek iránt érdeklődik (előadást akar tartani, vállalkozik a résztvevők csoportjának megszervezésére stb.), forduljon a titkársághoz.

Gombocz-ösztöndíj – Az MKE az 1995/96-os tanévre ismét meghirdeti a Kent State University (OHIO, USA) könyvtár- és információs tanszékére szóló ösztöndíjat. A részletes pályázati felhívást az érdeklődők a 3K-ban, a TMT-ben és a Könyvtári Levelező/lapban olvashatják, s további felvilágosításért Bátonyi Béláné nemzetközi titkárhoz fordulhatnak (155-6967).

Koreny Ágnes tanulmányútja – Az elnökség 20 000 forint támogatásban részesítette Koreny Ágnes ötödéves könyvtárszakos hallgatót, hogy igénybe vehessen egy háromhetes amerikai ösztöndíjas lehetőséget. A tanulmányút során az UCLA-ra (Los Angeles) és a washingtoni Library of Congressbe látogat el.

Állást keres – Főiskolai földrajz-könyvtár szakos végzettséggel, angol nyelvtudással, 1956-ban született könyvtárosnő egyműszakos állást keres. Cím és telefonszám a titkárságon.

Állást kínál – Felsőoktatási intézmény hadtudományi szakkönyvtára felsőfokú könyvtárosi végzettségű munkatársat keres társadalomtudományi dokumentátor és szaktájékoztató munkakörbe (érdeklődni a 1340-740/1363 m. telefonszámon *Sipos Magdolnánál* vagy *Bikádi Katalinnál*); továbbá középfokú könyvtárosi végzettségű munkatársat feldolgozó(i) (címleíró, szakozó) munkakörbe (érdeklődni ugyanezen a telefonszámon *Gitye Piroskánál* vagy *Sipos Magdolnánál*). Mindkét állás betöltésénél a számítógépes ismeret előnyt jelent.

Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár terme

